

#1(53), 2020 część 6

Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe
(Ukraina, Kijów)

Czasopismo jest zarejestrowane i publikowane w Polsce. W czasopiśmie publikowane są artykuły ze wszystkich dziedzin naukowych. Czasopismo publikowane jest w języku polskim, angielskim, niemieckim i rosyjskim.

Artykuły przyjmowane są do dnia 30 każdego miesiąca.

Częstotliwość: 12 wydań rocznie.

Format - A4, kolorowy druk

Wszystkie artykuły są recenzowane

Każdy autor otrzymuje jeden bezpłatny egzemplarz czasopisma.

Bezpłatny dostęp do wersji elektronicznej czasopisma.

Zespół redakcyjny

Redaktor naczelny - Adam Barczuk

Mikołaj Wiśniewski

Szymon Andrzejewski

Dominik Makowski

Paweł Lewandowski

Rada naukowa

Adam Nowicki (Uniwersytet Warszawski)

Michał Adamczyk (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Peter Cohan (Princeton University)

Mateusz Jabłoński (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)

Piotr Michalak (Uniwersytet Warszawski)

Jerzy Czarnecki (Uniwersytet Jagielloński)

Kolub Frennen (University of Tübingen)

Bartosz Wysocki (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Patrick O'Connell (Paris IV Sorbonne)

Maciej Kaczmarczyk (Uniwersytet Warszawski)

#1(52), 2020 part 6

East European Scientific Journal
(Ukraine, Kiev)

The journal is registered and published in Poland. The journal is registered and published in Poland. Articles in all spheres of sciences are published in the journal. Journal is published in **English, German, Polish and Russian.**

Articles are accepted till the 30th day of each month.

Periodicity: 12 issues per year.

Format - A4, color printing

All articles are reviewed

Each author receives one free printed copy of the journal

Free access to the electronic version of journal

Editorial

Editor in chief - Adam Barczuk

Mikołaj Wiśniewski

Szymon Andrzejewski

Dominik Makowski

Paweł Lewandowski

The scientific council

Adam Nowicki (Uniwersytet Warszawski)

Michał Adamczyk (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Peter Cohan (Princeton University)

Mateusz Jabłoński (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)

Piotr Michalak (Uniwersytet Warszawski)

Jerzy Czarnecki (Uniwersytet Jagielloński)

Kolub Frennen (University of Tübingen)

Bartosz Wysocki (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Patrick O'Connell (Paris IV Sorbonne)

Maciej Kaczmarczyk (Uniwersytet Warszawski)

**Dawid Kowalik (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**

**Peter Clarkwood(University College
London)**

**Igor Dziedzic (Polska Akademia
Nauk)**

**Alexander Klimek (Polska Akademia
Nauk)**

**Alexander Rogowski (Uniwersytet
Jagielloński)**

Kehan Schreiner(Hebrew University)

**Bartosz Mazurkiewicz (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**

**Anthony Maverick(Bar-Ilan
University)**

**Mikołaj Żukowski (Uniwersytet
Warszawski)**

**Mateusz Marszałek (Uniwersytet
Jagielloński)**

**Szymon Matysiak (Polska Akademia
Nauk)**

**Michał Niewiadomski (Instytut
Stosunków Międzynarodowych)**

Redaktor naczelny - Adam Barczuk

1000 kopii.

**Wydrukowano w Ukraina, Kijów,
Pobedy Avenu, 56/1, Biuro 115**

**Sp. z o.o."Grupa Konsultingowa
"Образование и наука"**

**Ukraina, Kijów, Pobedy Avenu, 56/1,
Biuro 115**

E-mail: info@eesa-journal.com,

<http://eesa-journal.com/>

**Reprezentacja czasopisma naukowego
w krajach afrykańskich.**

Republika Angoli.

ADAMSMAT_SU_LDA,

**Sede: Rio Longa_ prédio Z11 Quarteirão Z,
N*23, Município: BELAS, província: LUANDA**

E_mail: Adamsmat@mail.ru

Contribuinte n* 5417331007

Tel:+244-929527658

**Dawid Kowalik (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**

**Peter Clarkwood(University College
London)**

**Igor Dziedzic (Polska Akademia
Nauk)**

**Alexander Klimek (Polska Akademia
Nauk)**

**Alexander Rogowski (Uniwersytet
Jagielloński)**

Kehan Schreiner(Hebrew University)

**Bartosz Mazurkiewicz (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**

**Anthony Maverick(Bar-Ilan
University)**

**Mikołaj Żukowski (Uniwersytet
Warszawski)**

**Mateusz Marszałek (Uniwersytet
Jagielloński)**

**Szymon Matysiak (Polska Akademia
Nauk)**

**Michał Niewiadomski (Instytut
Stosunków Międzynarodowych)**

Editor in chief - Adam Barczuk

1000 copies.

**Printed in the Ukraine, Kiev, Pobedy
Avenue, 56/1, office 115**

**LLC "Consulting group
"Образование и наука"**

**Ukraine, Kiev, Pobedy Avenue, 56/1,
office 115**

E-mail: info@eesa-journal.com,

<http://eesa-journal.com/>

**Representation of a scientific journal in
African countries:**

Republic of Angola

ADAMSMAT_SU_LDA,

**Sede: Rio Longa_ prédio Z11 Quarteirão Z,
N*23, Município: BELAS, província: LUANDA**

E_mail: Adamsmat@mail.ru

Contribuinte n* 5417331007

Tel:+244-929527658

СОДЕРЖАНИЕ

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

Базиль С.М. НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ ЛУБ'ЯНИХ КУЛЬТУР У 1970 –Х – 1980-Х РОКАХ	4
Дворянкин О.А. ЗМЕЙ ГОРЫНЫЧ – МЕХАНИЗМ ВОЗДЕЙСТВИЯ ИЛИ РЕАЛЬНОСТЬ СТАВШАЯ МИФОМ? ПРЕДИСЛОВИЕ	10
Zhelifonov M.P. REFLEXIVE ELEMENTS OF CONSCIOUSNESS	14
Ткачук А. БЕЗПЕКА ТА ОБОРОНА УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗАГРОЗ: ДО ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	21

ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ

Кислий А. О. СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ІДЕАЛ У ВИМІРАХ СУЧАСНОЇ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ДУМКИ	27
Саракун Л.П. МОЖЛИВОСТІ КОСМОПОЛІТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ В РЕГУЛЮВАННІ І ТРАНСФОРМАЦІЇ СЕЦЕСІОНІСТСЬКИХ КОНФЛІКТІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРІ.....	32
Чужик Г. КТО ВИНОВЕН В САМОУНИЧТОЖЕННІ ЛЮДЕЙ? (Теория «Возъявление энергии сознания Мироздания»)	42

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

Курамаева Н.О. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ В КЫРГЫЗСТАНЕ	56
Ліщук Н.О. СТАН, СТРУКТУРА ТА ДИНАМІКА НАСИЛЬНИЦЬКИХ ДІЙ ЩОДО ЖІНОК В УКРАЇНІ	58
Хачатрян С.А. ЗОРОАСТРИЙСКИЙ ПОГРЕБАЛЬНЫЙ ОБРЯД НАД ПРЕСТУПНИКАМИ В ДОХРИСТИАНСКОЙ АРМЕНИИ	62

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

УДК: 75.05:39(477.52)(09)“1971/1983”

Svitlana Bazil

postgraduate student

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

teacher

Shostka Institute of Sumy State University

SCIENTIFIC AND ORGANIZATIONAL ACTIVITIES OF THE INSTITUTE OF BAST CROPS IN 1970 - 1980

Базиль Світлана Михайлівна

аспірант,

Глухівського національного педагогічного

університету імені Олександра Довженка

викладач,

Шосткинського інституту Сумського державного університету

НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ ЛУБ'ЯНИХ КУЛЬТУР У 1970 –Х – 1980-Х РОКАХ

Анотація. У статті, що основана на архівних матеріалах, розглядаються питання науково-організаційної діяльності Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур у 70-х – 80-х роках ХХ століття. В цей період науковий заклад, який очолював Г.І. Сенченко переживав період розквіту наукової, дослідної і організаційної діяльності. Саме в цей період були виведені нові високопродуктивні сорти безнаркотичних конопель і льону-довгунцю, досягнутий прогрес у механізації збирання рослин і подальшої переробки продукції. Значно розширилася матеріальна база інституту, проводились заходи по підвищенню кваліфікації наукових співробітників.

Abstract. The article based on archival materials addresses the issues of scientific and organizational activity of the All-Union Research Institute of Bast Crops in 1970 – 1980 of the XX century. During this period, the scientific institution headed by G. Senchenko experienced a period of flourishing scientific, research and organizational activity. It was during this period that new high-grade varieties of non-narcotic hemp and flax-liqueur were bred, and progress was made in the mechanization of plant harvesting and further processing of products. The material base of the Institute has considerably expanded, and the measures for the improvement of the qualification of researchers have been carried out.

Ключові слова: Всесоюзний науково-дослідний інститут луб'яних культур, одностатеві коноплі, дводомні коноплі, льон-довгунець, аспірантура.

Keywords: All-Union Research Institute of Bast Crops, monoecious hemp, dioecious hemp, flax, postgraduate.

Створений у 1931 році Всесоюзний науково-дослідний інститут луб'яних культур (далі ВНДІЛК) був головним науковим закладом СРСР по коноплях, а починаючи із 1975 року Міністерство сільського господарства УРСР (далі МСГ) зобов'язало інститут займатися також селекцією і насінництвом льону-довгунцю в лівобережній частині Поліської зони. Інститут також був координатором робіт з питань селекції і насінництва, агротехніки і захисту рослин, агрохімії, первинної обробки і стандартизації, механізації і економіки коноплярства.

Всього протягом 1970 – 1980 років в науковому закладі пророблялось 17 тем, серед яких 15 – по коноплях, 1 – по льону і 1 – по насінництву зернових культур, картоплі і трав [7, с. 2 - 3].

З 1960 року ВНДІЛК очолював Сенченко Григорій Іванович, доктор сільськогосподарських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки УРСР, Лауреат Державної премії [3, с. 67].

В лубінституті і його мережі в період з 1971 по 1983 рр. працювала різна кількість працівників. (таблиця 1).

Кількість осіб, що працювали в лубінституті в 1971 – 1983 рр.
[5, с. 3; 18, с. 2; 21, с. 5]

Роки	Всього наукових співробітників, осіб	В тому числі		Всього співробітників ВНДІЛК, осіб
		докторів наук	кандидатів наук	
1971 – 1978	71	3	24	259
1979	79	4	24	232
1981	79,5	2	21	247,5
1982	74	2	21	235
1983	75,5	2	21	233,5

Науковими співробітниками інститут був повністю забезпечений. Співвідношення наукового складу до всього обслуговуючого персоналу у 1979 році складав 1:1,93.

Вчена Рада ВНДІЛК у складі 26 осіб працювала за планами, розробленими на півріччя. Основне місце в них займали питання розгляду і затвердження планів науково-дослідних робіт інституту, втілення наукових досягнень у виробництво, звітів відділів і лабораторій по закінчених і поточним дослідженням, а також звіти дослідного господарства про господарсько-фінансову і виробничу діяльність [10, с. 5].

У структурі лубінституту працювало 13 відділів і лабораторій.

Відділи: селекції і генетики конопель і льону з лабораторіями селекції і генетики конопель; насінництва конопель і зернових культур із двома лабораторіями: насінництва і насіннезнавства конопель і насінництва зернових культур, картоплі і багаторічних трав; економіки і технології вирощування конопель і сектором економіки коноплярства та лабораторією агротехніки конопель; механізації збирання конопель; стандартизації і первинної обробки конопель з лабораторіями: стандартизації, технології і первинної обробки, технологічного аналізу; науково-технічної інформації і патентознавства.

Самостійні лабораторії: агрохімії і фізіології рослин; захисту рослин [11, с. 2].

Золотоніська дослідна станція з лабораторіями: селекції і насінництва; агрохімії і фізіології рослин [7, с. 3].

Дослідно-виробниче господарство ВНДІЛК (далі ДВГ) розміщувалося в околицях м. Глухова. Воно мало 3 відділи, що зосереджувалися в 7 населених пунктах із центром у Глухові. За господарством у 80-х роках було закріплено 7108 га землі, в тому числі 5506 га сільськогосподарських угідь, серед них 4681 га пашні. У рослинництві ДВГ спеціалізувалося на виробництві елітного насіння зернових культур, картоплі, багаторічних трав і продукції коноплярства. Основний напрямок тваринництва – м'ясо-молочне. В ДВГ працювало 1040 працівників і інженерно-технічних співробітників, серед яких 118 механізаторів і 200 тваринників. На його балансі було 107 тракторів різних марок, 68 вантажних автомобілів, 26 зернозбиральних комбайнів і інші технічні засоби.

Золотоніська дослідна станція, що входила до складу ВНДІЛК, була створена в листопаді 1974 року на базі опірного пункту із загальною земельною площею 160,9 га. У 1978 році, за рахунок приєднання частини колгоспних земель розмір сільськогосподарських угідь склав 1693 га, в тому числі пашні 1345 га. Станція проводила дослідження в напрямку насінництва і вирощування елітного насіння районаних сортів конопель і надавала методичну і практичну допомогу господарствам в отриманні високих врожаїв конопель [19, с. 2-4; 14, с. 4-6].

Відділ селекції і генетики конопель і льону в результаті проведеної науково-дослідної роботи за 1970 – 1980 рр. вивів нові високопродуктивні сорти конопель. Якщо вихідні сорти містили 14 – 16% волокна, то в результаті селекційної роботи були створені сорти із вмістом волокна 26 – 28 – 30%, тобто при однаковій врожайності соломи збір волокна з гектару подвоївся. За даними держсортоділянок нові сорти конопель дозволяли отримувати по 20 -26 ц/га волокна [7, с. 3; 11, с. 8].

У вищезазначений період основні площі посіву конопель в країні (біля 98%) були зайняті сортами селекції ВНДІЛК, причому однодомними коноплями було зайнято більше 50%. Селекціонерами інституту і мережі за цей період були створені 4 сорти дводомних і 7 сортів однодомних конопель, що характеризувалися високою врожайністю і зниженим вмістом тетрагідроканнабіноїдних сполук (далі ТГК).

На початку 80-х років були районані наступні сорти конопель селекції ВНДІЛК: в Краснодарському краї – на зміну сорту Краснодарська 35 у 1980 році висівався однодомний сорт ЮСО-16 (1980 р., Л.М. Горшкова, В.Г. Вировець, Г.І. Сенченко, І.І. Щербань, Г.А. Хреннікова, Г.С. Степанов). В Дніпропетровській і Миколаївській областях – Дніпровська однодомна 7. В Черкаській і Полтавській областях на зміну Південночеркаській дводомній коноплі вже в 1980 році був районований і висівався сорт ЮСО-16, однодомні коноплі із пониженим вмістом ТГК і більш високою продуктивністю [1; 2; 4, с. 27; 20, с. 3].

В Сумській і Орловській областях на зміну ЮСО-1 був районований сорт ЮСО-14 (1980, Г.Й. Аринштейн, Г.А. Хреннікова, Г.І. Сенченко, В.Г. Вировець) однодомних конопель. У 1979 році в держвипробування передано 3 перспективних

сортів, які характеризувалися високою продуктивністю і мінімальним вмістом наркотичних сполук.

Селекція на виведення скоростиглих високоврожайних сортів однодомних конопель дозволила отримати вихідний матеріал, що характеризувався більш коротким вегетаційним періодом і високою продуктивністю. У порівняно короткий період по селекції конопель у напрямку зниження ТГК сполук лабораторією селекції були створені нові сорти конопель, які передані в держсортвипробування – ЮСО-19 (1979 р., Л.М. Горшкова, В.Г. Вировець, В.П. Ситник), ЮСО-27 (1979 р., Л.М. Горшкова, В.Г. Вировець), ЮСО-28 (1979 р. Л.М. Горшкова, В.Г. Вировець). Ці сорти не поступалися районованим сортам конопель по продуктивності, але містили знижений вміст ТГК [1; 13, с. 3; 16, с. 4].

Починаючи із 1980 р. здійснювались якісні зміни в сортовому районуванні конопель по СРСР. На зміну старим були районовані нові селекційні сорти однодомних конопель із високим (28 – 30%) вмістом волокна і насіння, з коротким вегетаційним періодом, що характеризувалися зниженим вмістом каннабіноїдів.

Крім практичної селекції в лабораторії велися великі теоретичні дослідження по окремій гібридизації і підбору батьківських похідних зразків для схрещення з метою отримання цінного похідного матеріалу. Вивчалось генетичне різноманіття сортів вітчизняної і закордонної селекції, а також світова колекція ВІРу. В лабораторії був освоєний найточніший на сучасному етапі метод – метод газорідинної хроматографії, що давав можливість визначати в рослинах конопель одну мільйонну частину відсотка ТКГ.

Результатом трирічної роботи по селекції льону-довгунцю були всебічно вивчені 150 колекційних зразків, вже у 1979 році виділено 10 сортозразків селекції інституту, серед яких сорт С-21 у 1980 році був переданий в державне сортвипробування [7, с. 6].

З питань генетики конопель вивчалися особливості поліплоїдів конопель, були розроблені методи їх отримання і використання в селекції. На основі хімічного мутагенезу отриманий і переданий у сортвипробування новий сорт однодомних конопель ЮСО-27.

Шляхом парного схрещення вивчено успадкування спадкових ознак різних сексуальних типів однодомних конопель [7, с. 8].

Лабораторією насінництва і насіннезнавства конопель і льону були також розроблені прийоми тривалого використання насіння сортів однодомних конопель у виробництві. Розроблена і втілена система насінництва однодомних конопель, описаний і запропонований виробництву двобічний спосіб використання конопель з метою отримання насіння і соломи при рядовому способі посіву. Лабораторія протягом багатьох років надавала практичну допомогу конопленасінневим станціям і

господарствам по вирощуванню високоякісного насіння конопель і льону. Лабораторією була удосконалена технологія вирощування льону-довгунцю для північно-східних районів Полісся України.

Розроблені нові ГОСТи на насіння конопель і умови зберігання фондів насіння конопель. Втілювалась у виробництво сортова агротехніка однодомних конопель.

Основним завданням науково-технічної роботи лабораторії агрохімії і фізіології рослин було вивчення і втілення раціональної системи добрив конопель в сівозміні, що забезпечувала підвищення врожаю і покращення його якостей в різних ґрунтово-кліматичних зонах. У результаті багаторічних досліджень була розроблена система добрив конопель на отримання запланованого врожаю, високі дози добрив, рядкове внесення добрив, живлення широкорядних і суцільних посівів, роль підживлення, терміни передпосівного внесення азотних добрив, терміни внесення органічних добрив, ефективність торфогноєвих компостів, рівномірність розподілу добрив по поверхні ґрунту, форми складних добрив, ефективність внесення фосфорно-калійних добрив в запас і інше. Всі перераховані прийоми були рекомендовані виробництву для подальшого втілення. Щорічний обсяг втілення складав 120 – 130 тисяч. Економічний ефект від втілення складав 827 тисяч на рік.

Основним напрямком науково-дослідної роботи лабораторії агротехніки конопель було вивчення, розробка і втілення раціональних прийомів вирощування конопель, покращення якості конопле продукції. За 1970 – 1980 рр. були завершені дослідження, випробувані у виробничих умовах і рекомендовані виробництву: розміщення конопель в спеціальних сівозмінах за кращими представниками, обсяг втілення 70 тис га.; глибина і прийоми основної обробки ґрунту в залежності від кількості добрив, що вносилися, обсяг втілення 5 тисяч га, (початок втілення 1979 р.); оптимальні прийоми передпосівної обробки ґрунту; роль глибини посадки і вирівненості насіння на врожай і якість конопле продукції; диференційовані норми висіву насіння конопель в залежності від живлення ґрунту, обсяг втілення 27 тисяч га.; раціональне поєднання агротехнічних і хімічних заходів боротьби із бур'янами в сівозмінах із посівом конопель, обсяг втілення 133 тис га.; гранично допустимі терміни видалення бур'янів і критерії їх чисельності на врожай конопель; можливість акліматизації карантинного бур'яну в зоні середньоруського коноплесіяння і умови попередження його подальшого розповсюдження; нові високоефективні гербіциди і їх суміші в боротьбі із бур'янами; хімічна дефоліація зеленцевих і десикація насінневих посівів конопель; попередники, основний і передпосівний обробіток під льон-довгунець в зоні Українського Полісся [7, с. 10; 12, с.8].

Дослідження координувалися Державною сільськогосподарською академією, Українським інститутом землеробства і ВНДІ хімічних засобів захисту, а також із угорськими, румунськими і польськими вченими.

Лабораторією захисту рослин розроблена і запущена у виробництво інтегрована система захисту конопель від шкідників і хвороб. Вивчені і втілювалися у сільськогосподарський процес нові препарати проти конопляної листовертки: метатіон, БИ-58, хлорофос, метафос і інші; проти хвороб розроблений метод завчасного протруювання насіння конопель ТМТД і фентіурамом в поточних лініях очистки і сушки, ефективні препарати проти конопляної блохи і стеблового метелика, нові закордонні і вітчизняні інсектициди, нормативи розходу і витрат на хімічну обробку, біологічний метод боротьби зі стебловим метеликом, щорічні прогнози появи шкідників і хвороб [7, с. 11; 11, с. 6].

Стосовно відділу механізації збирання луб'яних культур то за період 1970 – 1980 років вченими ВНДІЛК була відтворена нова коноплеснопов'язалка ЖСК-2,1, проведене її державне випробування і удосконалення після перевірки. Машина була поставлена на виробництво і на початку 80-х років стала основною в процесі збирання конопель. Завод випустив 5618 коноплежниварах.

Фахівцями відділу був сконструйований новий коноплезбиральний комбайн ККП-1,8 для збирання насінневих конопель. На замовлення коноплесіючих господарств в країні випущено всього 269 комбайнів і 6833 коноплемолотарки МЛК-4,5 створеної інститутом. На початку 80-х років цими машинами збиралися всі посіви конопель в нашій країні (130 тисяч га). Щорічний економічний ефект від втілення вказаних машин складав біля 1,6 млн. рублів [15, с.7; 17, с. 2].

Окрім основних машин відділом була розроблена конструкція, виготовлений макетний зразок і проведені відомчі випробування підборщика молотарки, для підбору стебел із стрічки і очесу листків і суцвіть або обмолоту при збиранні насінневих конопель.

Обґрунтована і розроблена нова технологія роздільного збирання зеленцевих посівів конопель, яка включала і розстил зрізаних стебел в стрічку і наступний підбір їх у вигляді соломи або трести росяної мочки; обґрунтовані агротехнічні вимоги і розроблена конструкція нової коноплежниварах із розстилочним і в'язальним апаратами, відтворений новий коноплепідборщик. Нові машини ЖК-1,9 і коноплепідборщик пройшли у 1978 – 1979 рр. успішні державні випробування і були рекомендовані до виготовлення дослідної партії. При втіленні вказаної техніки у виробництво річний економічний ефект складав біля 129 млн рублів [21, с. 5-8].

Одним із основних завдань ВНДІЛК було надання допомоги колгоспам і радгоспам Сумщини у вирощуванні луб'яних культур. Розроблена

інститутом прогресивна технологія вирощування конопель включала нові високопродуктивні сорти, науково обґрунтовані сівозміни, раціональні прийоми основного і попереднього обробки ґрунту, систему живлення, новий комплекс машин для збирання врожаю і інші заходи. Дотримання науково обґрунтованої технології виробництва луб'яних культур, спираючись на досвід провідних господарств, забезпечувало отримання 12 – 15 ц/га волокна і 9 – 10 ц/га насіння конопель, 10 ц/га волокна і 5 ц/га насіння льону довгунцю.

Для надання науково-технічної і практичної допомоги коноплесіючим і льоносіючим господарствам в організації виробництв конопель і льону-довгунцю у ВНДІЛК були організовані і закріплені постійні групи найбільш кваліфікованих наукових співробітників. Завдяки їх допомозі і безпосередній участі в господарствах у 1979 – 1983 рр. були розроблені нові плани розміщення культур в сівозмінах, комплекс агротехнічних заходів по забезпеченню запланованого врожаю, організоване агронавчання кадрів [21, с. 8-9].

В інституті організована підготовка наукових кадрів шляхом навчання в аспірантурі і здобування. В його стінах до початку 80-х років було підготовлено 16 докторів і 77 кандидатів наук, в тому числі протягом 1970 – 1981 років була захищена 1 докторська і 20 кандидатських дисертацій. Із числа всіх працюючих в лубінституті наукових співробітників станом на 1981 рік тільки 3 були підготовлені в інших закладах.

У 1981 році 6 науковців працювали над докторськими, а 17 – над кандидатськими дисертаціями. Крім того, всі наукові співробітники періодично підвищували кваліфікацію на спеціальних курсах у вузах і інших НДІ. Всього за 1979 – 1981 рр. підвищили свою кваліфікацію 14 науковців [5, с. 4; 7, с. 10; 11, с. 9].

Однак, було відмічено, що за останні роки різко скоротилася кількість бажаючих навчатися в аспірантурі і працювати в науці, тому інститут не виконував планів набору. Основними причинами були: низький рівень оплати праці наукових співробітників, особливо тих, що не мали вчених ступенів, і низькі стипендії аспірантів; ускладнення системи атестації здобувачів, що викликало необхідність багаточисельних поїздок в спеціалізовану раду, великих витрат часу на оформлення дисертацій і значних матеріальних затрат; складнощі у підборі керівників аспірантів і здобувачів у зв'язку із малим числом докторів наук [12, с. 8].

У своїй діяльності лубінститут співпрацював із такими науково-технічними закладами і підприємствами як Краснодарський науково-дослідний інститут сільського господарства, Синельниківська селекційно-дослідна станція ВНДІ кукурудзи, Пензенська державна сільськогосподарська дослідна станція, Мордовський державний університет, ДСКБ заводу «Біжецькільмаш» і завод «Біжецькільмаш». Крім того, свої дослідження інститут координував із

різними центральними і республіканськими науково-дослідними закладами [13, с. 3].

За 1971 – 1983 рр. в інституті і його ДВГ виконана велика робота по будівництву виробничих об'єктів, доріг, житла і об'єктів соціально-культурного призначення. Так, за 12 років було побудовано і здано в експлуатацію: лабораторний корпус інституту, вегетаційний будинок. Три зерноочищувальних пункти, зерносклад на 2000 т, картоплексовище на 2 тис т, два склади мінеральних добрив на 2750 т, свинарник на 100 свиноматок, телятник на 835 голів, корівник на 200 голів, гараж для тракторів і машин, пункт технічного обслуговування із майстернею, силососховище на 2 тис т, культурні пасовища на площі 220 га, штучне зрошення полів на площі 120 га, культурні мочила для конопель, три свердловини, 16 км доріг із твердим покриттям, житлових будинків на 167 квартир, їдальню, дитячий садок на 140 місць, клуб «Спутник», 8-літню школу, водопровід – 11 км, каналізаційні мережі 2 км, ставок площиною 260 га і інші об'єкти [6, с. 5; 18, с. 3].

Всього було вкладено у будівництво перерахованих об'єктів більше 5,5 млн. рублів, а тому числі 3 млн. рублів на будівництво було освоєне господарським шляхом.

Науковці ВНДІЛК також налагоджували науково-технічні зв'язки із аграріями країн-сусідів. Так співробітники інституту за зазначений період 15 разів відвідали Румунію, Угорщину і Польщу. 10 делегацій із Румунії, Угорщини, Польщі, Чехословаччини і Югославії ознайомилися із роботою наукового закладу. В цих країнах працюють створені в інституті коноплезбиральні машини, в Угорщині втілена технологія водно-повітряної мочки соломи конопель [20, с. 4].

Видавнича діяльність інституту була дуже широкою. Питання теорії росту і розвитку, мінливості і спадковості основних господарсько цінних ознак, а також загальної комбінаційної здібності у конопель, теорія статі взаємоперетворення одних сексуальних форм у інші, віддалена гібридизація, методи селекції високо волокнистих сортів і гібридів, методи отримання однодомних і одночасно досягаючих конопель, методи селекції безгашишних сортів достатньо повно висвітлені в трудах інституту за 1971 – 1983 рр. і в докторських дисертаціях Сенченко Г.І., Аринштейн Г.Й., Дьомкіна А.П., Жатова А.Ю., а також кандидатських дисертаціях Мигалья М.Д., Измалкова В.І., Гапича І.В., Горшкової Л.М., Вировця В.Г., Логинова М.І., Колядко І.В. і Ситника В.П. [7, с. 10].

Питання теорії живлення, добрив конопель, основні прийоми вирощування і захисту її від шкідників, хвороб і бур'янів висвітлені в працях інституту. Монографіях і захищених кандидатських і докторських дисертаціях Жукова М.С., Бедака Г.Р., Борисенка П.Т., Тарасова А.В., Жалніної Л.С., Степанова Г.С., Грабовського М.П., Измалкова В.І., Заворотченко І.Є., Гольцевої О.Ф.,

Максименко Л.М., Нечипоренко О.С., Ступакова І.О., Василенка Є.Д., Ткалича П.П. і інших [7, с. 10].

Теоретичні основи коноплезбиральних створення машин достатньо повно були висвітлені в працях, монографіях і захищених дисертаціях Гончарова Г.І., Ляшенка С.Н., Горшкова А.П., Коваленко А.Л. і інших.

З питань технології виготовлення трести і створення державних стандартів видані наукові праці, рекомендації, технічна документація і проект водноповітряної мочки конопель, захищена докторська дисертація Тимоніна М.О., кандидатська – Суслопарової Л.І., Бондаревої О.Г., Жатової А.Ю. [7, с. 12].

Щорічно видавалась збірка наукових праць «Биология, возделывание и первичная обработка лубяных культур». У 1977 році був підготовлений і виданий «Справочник коноплевода», а у 1978 році – монографія «Конопля». У 1981 р. була випущена листівка «Тонна волокна и 5 центнеров семян льна с гектара», підготовлений матеріал для видання буклетів про вирощування високих врожаїв льону і конопель на прикладах господарств Глухівського району. Всього за 1975 – 1981 роки було видано 28 видання різних рекомендацій, методичних вказівок, інструкцій. За цей період науковими співробітниками було опубліковано 426 наукових статей, прочитано близько 5000 годин лекцій і доповідей. Також про діяльність лубінституту був знятий науково-популярний фільм «Конопля». За матеріалами наукових співробітників ВНДІЛК районні газети періодично публікували статті з різних агротехнічних проблем вирощування конопель і льону в області [21, с. 3].

За цей період дослідження інституту 23 рази експонувалися на Виставках досягнень народного господарства СРСР, УРСР і 9 разів на Міжнародних виставках. За заслуги в розвитку наукових досліджень по луб'яним культурам заклад був нагороджений 8 дипломами ВДНГ СРСР і ВДНГ УРСР. Дипломом ЧРСР, медаллю «На відзнаку 50-річчя УРСР», а наукові співробітники 4 золотими, 15 срібними і 38 бронзовими медалями ВДНГ СРСР [21, с. 8].

За успіхи в науковій діяльності 14 співробітників інституту нагороджені орденами і медалями СРСР, в тому числі орденом Леніна – 2, орденом Трудового Червоного Прапора – 5, орденом «Знак Пошани» – 7. Шести вченим інституту (Гончарову Г. І., Воловику С. С., Котюхову П. В., Сенченко Г. І., Невинних В. О., Переверзеву Г. О.) були присуджені Державні премії СРСР; доктору сільськогосподарських наук, професору Г.І. Сенченку присвоєне звання «Заслужений діяч науки СРСР», а кандидату технічних наук Гончарову Г.І. – звання «Заслужений механізатор УРСР» [20, с. 4].

Слід відзначити, що в своїй роботі ВНДІЛК відчував низку складнощів, які зумовлені в основному відставанням галузі коноплярства від сучасного рівня ведення сільського господарства, низьким технічним оснащенням промисловості

первинної обробки. Ці причини в значній мірі знижували ефективність наукових розробок і пропозицій інституту, що втілювалися у виробництво. Особливо вузьким містом в коноплярстві була відсутність комплексу машин для повної механізації процесів збирання.

Особливе занепокоєння в інституті викликало кадрове питання, оскільки станом на 1983 рік значна частина співробітників інституту знаходилася в пенсійному чи передпенсійному віці. По вищезазначеним причинам знизився прихід в науку молодих фахівців. Різко відбивалося на підборі, оновленні і закріпленні наукових кадрів відсутність у ВНДІЛК вільної житлової площі, а її будівля в останні роки не проводилася. Також значно менше коштів виділялося інституту на будівлю об'єктів культури і побуту [15, с. 11].

Література

1. Відомчий архів Інституту луб'янської культури Української Академії аграрних наук (ВАІЛК), особова справа О. Г. Бондаревої, пагінація відсутня.
2. ВАІЛК, особова справа В. Г. Вировця, пагінація відсутня.
3. ВАІЛК, особова справа А. П. Горшков, пагінація відсутня.
4. ВАІЛК, особова справа Л. М. Горшкової, пагінація відсутня.
5. ВАІЛК, особова справа В.О. Гридякіна, пагінація відсутня.
6. ВАІЛК, особова справа Є. Л. Пашина, 110 арк.
7. ВАІЛК, особова справа В. В. Решетіла, 69 арк.
8. ВАІЛК, особова справа М. В. Рудникова, 104 арк.
9. ВАІЛК, особова справа Г. І. Сенченка, 202 арк.
10. ВАІЛК, особова справа В. П. Ситника, 187 арк.
11. ВАІЛК, особова справа А. В. Тарасова, 61 арк.
12. ВАІЛК, особова справа І. Щербаня, 148 арк.
13. ВАІЛК, Справка о работе ВНИИЛК за 1965-1978 гг., 6 с.
14. ВАІЛК, Справка о результатах проверки работы ВНИИЛК МСХ СССР за 1975 – 1978 гг., 8 с.
15. ВАІЛК, Справка о работе ВНИИЛК за 1971 – 1979 гг., 12 с.
16. ВАІЛК, Справка ВНИИЛК о ходе выполнения постановления бюро Сумского обкома

Компартии Украины и исполкома областного Совета народных депутатов № 144 от 4 марта 1980 года «О состоянии и мерах по увеличению производства, заготовок и переработки льна-долгунца и конопли в области», 7 с.

17. ВАІЛК, Предложения по повышению эффективности научно-исследовательской работы научно-исследовательских учреждений области 1981 год, 5 с.

18. ВАІЛК, Справка-характеристика о трудовых достижениях ВНИИЛК от 08.07.1981 года, 7 с.

19. ВАІЛК, Справка о работе ВНИИЛК за 1979 – 1981 гг., 10 с.

20. ВАІЛК, О работе первичной Партийной организации ВНИИЛК по повышению эффективности и ускорению внедрения в производство научных разработок от 18.11.1982 г., 11 с.

21. ВАІЛК, Справка о выполнении научно-технической программы, планов по новой технике и внедрение законченных разработок в производство коллективом ВНИИЛК МСХ СССР 22 – 24.11.1982 г., 5 с.

22. ВАІЛК, Справка ВНИИЛК о выполнении программы научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ и внедрении научных разработок в производство за 1980 – 1981 гг., 6 с.

23. ВАІЛК, Справка о работе ВНИИЛК, г. Глухов Сумской области от 17.11.1982 г., 12 с.

24. ВАІЛК, Письмо заместителю Министра сельского хозяйства СССР тов. Чубарову А. П. от 11.01.1982 г., 5 с.

25. ВАІЛК, Справка о проделанной работе коллективом сотрудников ВНИИЛК по оказанию помощи опытно-производственному хозяйству в 1982 году, 2 с.

26. ВАІЛК, Справка ВНИИЛК о проведенных и намеченных мероприятиях по совершенствованию сети и структуры института от 06.05.1983 г., 3 с.

27. ВАІЛК, Справка об опытно-производственном хозяйстве ВНИИЛК от 29.05.1983 г., 5 с.

28. ВАІЛК, Справка об основных достижениях ВНИИЛК от 19.01.1983 г., 4 с.

29. ВАІЛК, Справка о работе коллектива ВНИИЛК по осуществлению связи науки с сельскохозяйственным производством от 11.07.1983 г., 11 с.

Дворянкин О.А.

*Старший преподаватель
кафедры информационной безопасности
Учебно-научного комплекса информационных технологий
Московского Университета МВД России имени В.Я. Кикотя,
кандидат юридических наук, г. Москва*

ЗМЕЙ ГОРЫНЫЧ – МЕХАНИЗМ ВОЗДЕЙСТВИЯ ИЛИ РЕАЛЬНОСТЬ СТАВШАЯ МИФОМ? ПРЕДИСЛОВИЕ

О.А. Dvoryankin

*candidate of legal sciences,
lecturer at the chair of information security
of the Moscow MUR RS Kikot university*

IS GORYNYCH THE SNAKE A MECHANISM OF ACTION OR REALITY WHICH BECAME A MYTH? INTRODUCTION

Аннотация. Настоящая статья посвящена исследованию мифологического образа «Змея Горыныча», который активно и полноценно вошел в отечественный фольклор и занял в нем достойное место. Автор рассматривает возможные причины и основания появления настоящего героя в отечественной мифологии с учетом исторических реалий, религиозного формирования и влияния.

Abstract. The article is about researching a mythological character called Gorynych the Snake which became a significant part of national Russian folklore. The author shows some reasons and background created the character of Russian interweave stories, myths and legends, taking into account historical, religious realities and developments.

Ключевые слова: информационная безопасность, Змей Горыныч, история, древние греки, герой, идол, Троя, религия, православие, язычество

Key words: information security, Gorynych the Snake, history, ancient Greeks, heroes, character, idol, Troy, religion, Orthodox Christianity, paganism.

Из глубины веков до нас дошли эпические поэмы «Илиада» и «Одиссея» легендарного древнегреческого сказителя Гомера.

Они давали современникам почувствовать аромат подвигов и приключений, героизма и коварства, сложнейшего переплетения судеб людей и народов, любви, верности и измен, а также игр древних Богов.

На героев данных поэм ровнялись древние греки, старались быть на них похожи, повторить их подвиги или совершить новые более значимые и эпохальные.

Определенным апофеозом и претворителем в жизнь настоящих идей древнегреческой цивилизации можно считать завоевательные походы Александра Македонского (IV век до н.э.). В его распоряжении были искусство индивидуального боя и беспрецедентная слаженность боевых рядов пехоты, ударная сила кавалерии и технологии разрушения вражеских укреплений.

Но самое главное он олицетворял себя с бессмертными богами, например с Ахиллом [1], а его сподвижники, включая рядовых воинов, – с другими героями древних миров и легенд.

Прошло много лет, но и современный человек, продолжает отождествлять Древнюю Грецию именно с этими произведениями, с мифами и легендами. Они, как и раньше погружают нас в загадочный, романтический и во многом поучительный мир Древней Греции.

При этом если для простого человека данные произведения только интересные, романтические, увлекательные произведения, то для историков огромное поле для исследований и изысканий.

Так долгое время истокам не давала покоя знаменитая Троя и троянская война, описанная в «Илиаде» поэтом.

Историки долго спорили о том, были ли на самом деле данный населенный пункт и война, а также, насколько в информационной сфере действовали режимы информационной безопасности по освещению данного события.

Исследователь Генрих Шлиман [2] нашел Трою, что сразу же изменило отношение к историческому факту, перевело его из формата легенды, мифа, в исторический артефакт и предопределило новый подход к историческим исследованиям и информационным событиям древних греков.

А что же у нас? Неужели на территории России и сопредельных государствах отсутствуют древние мифы и легенды, на примере которых можно учиться, образовываться, гордиться героями, воспевать их подвиги и мужество, подражать им, а также превозносить любовь, верность, преодолевать трудности и измены, переживать за людей и народы, за их переплетения судеб.

Конечно, есть!!!

Но только одно «но», у определенного количества людей вероятно «короткая» память или наоборот сиюминутное желание находиться рядом

с тем, кто хорошо платит или может создать иллюзию защиты, безопасности.

В результате происходит воспевание и почтение не своих, а инородных героев и их подвиги.

Так, например, в памяти ныне живущих людей важное место занимает Вторая мировая война, а для народов нашей страны Великая Отечественная война. Послевоенное развитие экономических, социальных и политических процессов в мире было неразрывно связано с итогами войны, в которой была остановлена экспансия человеконенавистнических идей и разгромлены их основные носители – фашистская Германия и милитаристическая Япония.

В странах-победителях выросло несколько поколений, воспитанных на подвигах отцов и дедов.

Однако после развала инфраструктуры социалистических стран (Польша, Болгария, Венгрия, Румыния, Чехословакия и др.) и разрушения Союза Советских Социалистических Республик (Советского Союза), являвшегося объединителем настоящих стран под определенной идеологией, ситуация внутри государств с приходом новых политических элит кардинально изменилась.

Сначала возникли иллюзии о возможности бесконфликтного существования стран и народов в глобальной системе рынка, построенного уже на информационных технологиях, единой системы информационной безопасности и единообразном видении мира и его духовных, эпических, материальных и интеллектуальных начал.

Но на самом деле человечество погрузилось в беспрецедентные по масштабам информационные войны, разрушающие духовные и культурные национальные скрепы (коды), сеющие хаос в массовом сознании и позволяющие управлять зомбированным населением стран и регионов.

Одним из наиболее эффективных средств такого управления является целенаправленное искажение, а, скорее, создание необходимой «заказчику» истории.

В информационном и реальном пространстве стали сносить одних кумиров, героев и заменять их на других, исторические события и факты стали излагаться под противоположным углом зрения, при этом меня акценты и ударения.

В результате предыдущие кумиры стали становиться отрицательными персонажами, а противники и враги «новыми героями», идолами, божествами, т.е. положительными героями.

Таким образом, внуки, правнуки и праправнуки предыдущих героев, т.е. кумиров своих отцов и дедов уже очень часто не считают своими героями, отрекаются от них, но при этом делая их противников своими «новыми божествами» в угоду тем, кто их в настоящее время, как бы опекает, заботится и финансирует.

Могли ли быть аналогичные ситуации ранее, в древние времена?

Увы, исследуя историю, тем более нашу отечественную многовекторную, многофакторную и разноплановую, приходишь к выводу, что прецеденты были и что обидно – очень часто.

Этому способствовала жизнедеятельность разных народов, проживающих на территории современного нашего государства, иногда обособленно, и создававших, а также пытавшихся сохранить свою историю и аутентичность, самобытность, с героями, антигероями и их традициями, поступками.

При этом серьезное влияние на ход отечественной истории оказали первые годы формирования российского государства, т.е. от приглашения Рюрика с дружиной и вероятно до Ивана Грозного, т.е. до завершения правления династии рюриковичей, а также особенно принятие и развитие религии христианской и непосредственно православия. Также на изменение сознания людей оказали правление династии Романовых и большевиков.

Однако, как можно предположить именно в период становления династии Рюриковичей происходили и были заложены фундаментальные, основные механизмы (действия, события) по формированию государственности и самое главное созданию, внедрению в сознание людей образов новых героев, идолов, божеств, с их чувствами и переживаниями, эмоциями и характеристиками, действиями и поступками, а также антигерои с отрицательными чертами и враждебными действиями.

Также при развитии и расширении христианства, создание им религиозной монополии, проходила борьба с язычеством.

В этой связи в сознание людей закладывалась общие идеологические постулаты данной веры: ее положительные элементы с добрыми, сердечными, душевными качествами, а также активно, целенаправленно и иногда даже очень «жестко» предписывались взгляды на отрицательные положения жизнедеятельности человека и даже утверждался отказ от предыдущих, сформированных годами и веками житейских навыков, привычек и традиций.

При этом, вероятно, как указывают некоторые эксперты, наряду с основной навязываемой трактовкой общих положений жизнедеятельности, в идеологии общего мироустройство того времени, в первую очередь религиозного, многие люди решили свои предыдущие житейские навыки, обычаи, традиций, манеры, повадки, а также факты и события переложить в фольклорный речевой жанр. А вот, чтобы их не заподозрили в неповиновении властям стали в своих баснях, сказках, пословицах, поговорках, легендах, летописях указывать отдельные элементы и положения современных требований.

В результате, цензоры, а они, были во все времена, очевидно стали целенаправленно пропускать эти произведения, с учетом внедрения в

сознания людей новых идеологических положений и установок.

Таким образом, одним удалось сохранить в зашифрованном виде свои старые идеи, мысли, события и факты, а другим принести новые указания, директивы и предписания.

С учетом изложенного нам, современникам, бывает зачастую очень трудно разобраться в литературных хитросплетениях отраженных в произведениях того времени.

Однако если все разложить по полочкам, разобраться в этих «двойных стандартах», то многие вещи становятся понятными и ясными, а события и явления легко объяснимыми и доступными для понимания.

В результате можно сказать, что что некоторых исторических героев, очень сильно возвысили, мифологизировали, придали им, возможно, даже не свойственные им «божественные» функции, а других наоборот понизили, придав их образам отрицательные значения и смысл.

Таковыми героями явились: три богатыря (Илья Муромец, Добрыня Никитич и Алеша Попович), Иван-дурак, а другие богатыри и кумиры оказались незаслуженно забытыми (Иван - Коровий сын, Иван – Крестьянский сын, Иван - вдовый сын и др.), основными антигероями стали – Баба Яга, Кощей Бессмертный и Змей Горыныч, а нейтральными героями озвучены – домовый, леший и водяной.

Из этой группы героев и антигероев - заинтересовал Змей Горыныч.

С Ильей Муромцем, Добрыней Никитичем и Алешей Поповичем все понятно и ясно – это люди, Баба Яга, Кощей Бессмертный или домовый, леший и водяной, хотя бы по многим характеристикам и свойствам похожи на людей, а вот Змей Горыныч, единственный, кто выбивается из данной общей группы по этим показателям.

В этой связи проведено изучение и исследование информации, как положительной, так и отрицательной, которая окружает образ «Змея Горыныча».

Оказывалось, что сведений и материалов об этом герое мифов и легенд не очень много, но кое-что найти удалось.

Так, на сайте «Википедия» [3] и некоторых других сайтах [4][5] представлены следующие сведения и материалы.

Змей Горыныч — это огнедышащий дракон, имеющий несколько голов и в русском народном фольклоре (сказках, былинах) представляющийся отрицательным героем.

В славянской мифологии он проходит под именами: змок (словацк. и чеш. zmok) или смок (польск. smok, белор. цмок), змий (в. -луж. zmiј, укр. змій), змай (словен. zmaj, с.-хорв. змај), змей (белор. и болг. змей).

Кроме этого он описывался под именами: Горынич, Горынчат, Горынчище и Горынище.

В других славянских языках ему давали определения «гора» или «лес» и при этом не различали между собой, в связи с этим появилась версия, что «Змей Горыныч» происходит от слова «гора» в значении «лесной».

Это было обусловлено тем, что некоторые племена славян в основном расселялись на равнинах, а горы ассоциировались с другими, «чужими» местами и поэтому они ассоциировались у переселенцев с чем-то недостижимым и далеким, непознанным и неизвестным.

Таким образом при описании местожительства Змея Горыныча основным местожительством обычно назывались горы, которые нередко располагались у огненной реки (Смородины), на которой располагался «Калинов мост», который он охранял и контролировал при проходе в Царство Мертвых (Сороковое Царство).

При этом иногда в рассказах сообщается, что «Змей Горыныч» связан с водной стихией.

В некоторых сказках говорится о том, что он живет в воде, спит на камне около моря, в связи, с чем отождествляется с морским чудовищем, но, когда положительный герой к нему приближается, он выходит из воды.

Наряду с этим сообщается, что он живет в пещере, но также может жить и в берлоге.

При этом место его обитания обязательно безжизненное, где трава не растет, птица не поет, либо, наоборот, это палаты, сверкающие золотом-серебром.

На древних славянских монетах изображался динозавр с высоким гребнем вдоль спины, и именовался он Змеем Горынычем.

По этнографу В.И. Далю [6], «Горыня — сказочный богатырь и великанища, который горами качает. Горынич м. сказочное отчество, придаваемое богатырям, иногда змею, или жителям гор, вертепов, пещер». Со Змеем Горынычем схожи трёхглавый змей Ажи-Дахака из иранской мифологии и сербский Змей Огненный Волк (серб. Змај Огњени Вук).

Кроме этого существует версия, что Змей Горыныч был собирательным образом народа половцев.

По другой версии, основой для наименования послужило слово «гореть», т.е. Горящий Змей или Извергающий пламя Змей.

В результате сложилась следующая характеристика Змея Горыныча.

Особыми и выразительными его особенностями представляют **многоголовость, т.е. многоголовая змея (гидра) и огневую природу, т.е. извержение огня из своего чрева.**

При этом число голов обычно являлось кратным трем, чаще всего их бывает 3, 6, 9 и 12, но иногда и редко 5 и 7. Чаще всего змей представлялся трехглавым.

В отношении извержения огня, информация отсутствует, сказки и былины не описывают его (природа извержения не известна). Огонь Змей Горыныч носит в себе и извергает его при

нападении, а также очень часто при этом выпускает из ушей дым.

Его кровь также обладает огненными свойствами. Она выжигает те участки земли, на которые попадает и ней потом долго ничего не растет.

Кровь Змея Горыныча черного цвета, что придает и усиливает негативную окраску образа.

Однако при этом некоторые исследователи фольклора, ссылаясь на *показания некоторых очевидцев*, сообщают, что от него исходило зловоние, и у него было зловонное дыхание.[7]

(По мнению некоторых экспертов, образ «Змея Горыныча», извергающего из себя огонь, могло родиться во времена нашествия татаро-монгольских орд во главе с Чингисханом, Батыем, т.е. степных кочевников на славянские земли. В ходе своих набегов, вероятно, они использовали особый вид оружия, незнакомого местным жителям, т.е. огневые стрелы, с зажженным пороховым зарядом, которые обладали невероятной разрушительной силой.)

Тело «Змея Горыныча» в сказках и былинах не описывается, однако на лубочных картинках его изображающих, основными или излюбленными подробностями отображался длинный хвост в виде стрелы и когтистые лапы. Кожа – чешуйчатая, переливчатая на Солнце.

Однако очень часто говорится, что Змей Горыныч мог летать, но при этом о крыльях почти ни чего не сообщается.

Также отмечается, что он разумен, говорит человеческим голосом.

В некоторых сказках ему приписывают способность к регенерации, т.е. когда отрубленные головы вырастают заново и даже их становится больше.

В некоторых сказках он был способен принимать разные обличья (свойства оборотня), в том числе человеческий облик, например, мог принять вид молодого красивого юноши, коня или какой-то привлекательной вещицы и для этого он ударялся о землю.

Убить «Змея Горыныча» можно было: мечем, плеткой-семихвосткой или «мертвым водяным волосом» (водяной струей).

Также сообщается, что его уничтожить можно были при условии отрубания сразу всех голов или через одно-единственное место, которое у него есть – это маленький участок чешуи рядом с головой.

Однако эксперты отметили еще одно слабое место у Змея Горыныча – это его детеныши. Они являлись беззащитными до тех пор, пока их чешуя не начинала каменеть.

Другие черты змея упоминаются реже или не упоминаются вовсе.

Художник Иван Билибин [8] в 1912 году следующим образом представил Змея Горыныча (рис. 1) [9]

Рис. 1 Художник Иван Билибин «Змей Горыныч»

В рамках характеристики и черт характера представляются следующие.

Змей Горыныч не сторонится материальных благ и в некоторых сказках облагает данью княжества и царства. В этой связи берет девушками дань с правителей или населения, т.е. ворует невест

– самых красивых девиц из рода княжеского или простых людей для того чтобы их съесть или для самоудовлетворения (самоцель). Уносит их в свою нору-пещеру в горе, где хранит и богатства.

В сказках Змей Горыныч держит великое множество пленников, среди них цари, придворные, воины и простой люд.

Однако свое основное призвание Змей Горыныч нашел в выжигании посевов и деревень русских.

(Это предположение, по мнению экспертов, соответствует образу воинственных завоевателей, которые опустошали Русь своими набегами, уводили в плен молодых женщин.)

Кроме этого в некоторых историях он является помощником злодея, например Кощея Бессмертного, и водит дружбу и даже заключает союз с еще одним злодеем - Бабой Ягой.

И при этом основными его противниками являются – русские богатыри: Добрыня Никитич, Илья Муромец, Алеша Попович, а также Иван Царевич, Иван – Крестьянский сын, Иван-Дурак и другие.

Таким образом, подводя первый итог исследованию, можно отметить, что информация очень противоречивая, неоднородная, но кое-что выделить и понять можно.

Проводя дальнейшее исследование сущности и особенностей Змея Горыныча были обнаружены следующие интересные особенности и представлены сенсационные предположения.

Продолжение следует...

Литература:

1. Ахилл, или Ахиллѣс, — персонаж древнегреческой мифологии, участник Троянской войны, один из главных героев «Илиады» Гомера. Принадлежал к роду Эакидов и был сыном Пелея и нерейды Фетиды.

Ахилл, Свободная энциклопедия «Википедия» [электронный портал]

URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Ахилл> [Дата просмотра] 23 декабря 2019 г.

2. Иоганн Людвиг Генрих Юлий Шлиман (нем. Johann Ludwig Heinrich Julius Schliemann[комм. 1];

6 января 1822, Нойбуков, Мекленбург-Шверин — 26 декабря 1890, Неаполь) — немецкий предприниматель и археолог-самоучка, один из основателей полевой археологии. Прославился пионерными находками в Малой Азии, на месте античной Трои, а также на Пелопоннесе — в Микенах, Тиринфе и беотийском Орхомене, первооткрыватель микенской культуры.

Шлиман, Генрих, Свободная энциклопедия «Википедия» [электронный портал]

URL:

https://ru.wikipedia.org/wiki/Шлиман,_Генрих [Дата просмотра] 23 декабря 2019 г.

3.

URL:

https://ru.wikipedia.org/wiki/Змей_Горыныч

4. URL: <https://kriptofoo.ru/legendarniy-zmey-gorynyich.html>

5. URL: <https://skazachok.com/zmej-gorynych-opisanie-skazochno-go-geroja/>

6. Владимир Иванович Даль (10 [22] ноября 1801 — 22 сентября [4 октября] 1872) — русский писатель, этнограф и лексикограф, собиратель фольклора, военный врач. Наибольшую славу принёс ему непревзойдённый по объёму «Толковый словарь живого великорусского языка», на составление которого ушло 53 года.

Даль, Владими Иванович, Свободная энциклопедия «Википедия» [электронный портал]

URL:

https://ru.wikipedia.org/wiki/Даль,_Владимир_Иванович [Дата просмотра] 23 декабря 2019 г.

7.

URL:

<https://welemudr.mirtesen.ru/blog/43197401565/Zveroyascheryi-v-drevnih-letopisyah-Rusi>

8.

URL:

https://ru.wikipedia.org/wiki/Билибин,_Иван_Яковлевич

9.

URL:

https://ru.wikipedia.org/wiki/Змей_Горыныч#/media/Файл:Ivan_Bilibin_065.jpg

Zhelifonov M.P.

Candidate of Science, assistant professor of Kazan State Power Engineering University, Russia, Kazan

REFLEXIVE ELEMENTS OF CONSCIOUSNESS

Желифонов Марат Павлович

канд. физ.- мат. наук, доц. Казанского государственного энергетического университета, Россия, г. Казань

РЕФЛЕКСИВНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ СОЗНАНИЯ

Abstract. The author deals with “microscopic” approach to the description of historical processes, whereunder the rules of interpersonal interaction serve as a benchmark for description of human communities. It is being proved that these rules are based upon reflexive elements of people's consciousness. Taking into consideration numerous examples from the history of civilizations, a mechanism is proposed for resolving inter-civilizational conflicts (clashes between civilizations).

Аннотация. Рассматривается «микроскопический» подход к описанию исторических процессов, при котором отправной точкой для описания человеческих сообществ, служат правила межличностного взаимодействия. Доказывается, что в основе этих правил лежат рефлексивные элементы сознания людей.

С учетом многочисленных примеров из истории цивилизаций предлагается механизм разрешения между цивилизационных конфликтов.

Key words: reflexive elements of consciousness, situational model, imprinting, civilization, liberal movement.

Ключевые слова: рефлексивные элементы сознания, ситуационная модель, импринтинг, цивилизации, либеральное движение.

Problem definition. The following two fundamentally different approaches are used in description of historical processes: “phenomenological” and “microscopic” approaches. Under the “phenomenological” approach, the human community is considered as a whole, as an object having certain properties. Under the “microscopic” approach, we consider a society as a multiple-particles system consisting of a huge number of elements of the same type, interacting with each other under certain rules. As demonstrated by the studies of physical multi-particle systems, their combined properties are completely determined by the rules of interparticle interaction [1]. We believe that for the study of the human community as well, it is necessary to study the mechanism of formation of the rules of interpersonal interaction of people and based upon such rules it is necessary to obtain a qualitative description of historical processes.

Analysis of recent studies and publications

People at all times attempted to comprehend the processes occurring in the human environment. The vast majority of historical research works was performed within the scope of the phenomenological approach. The microscopic approach was used by historians much less frequently. An example of a successful study of this kind is the work of P.Ya. Chaadayev, who presented his view of development of Russia based upon specific moral characteristics of the people. The beginning of the author’s studies within the scope of “microscopic” theory of the human community is reflected in the paper [1].

Functional Organization of Thinking

Every person lives in a “cage” of moral concepts, which form the key rules of interpersonal interaction. People whose frame elements of the “cell” are identical form a special layer of culture - a civilization. Each big community of people is specific in its behavior and vital human activity. A set of basic rules of behavior and perception of life adopted by them is usually defined by the term *civilization matrix*. The mechanism for the formation of civilizational characteristics of human communities is associated with the functional organization of human brain activity.

The process of human thinking is subdivided into the following three stages: a) a human brain is building a model of the situation; b) then the brain performs logical analysis of the model; c) the brain draws conclusions and gives commands to other organs of the human body.

Logical analysis and physiological response to brain commands are substantially the same in humans. In the overall assessment of the situation, however, differences may arise between individuals, between people of different sexes, different social groups,

different peoples. Such differences occur, first of all, at the stage of building a model of the situation” [2].

A model of a specific situation is being built on the basis of the circumstances occurred and on the basis of a whole set of additional perceptions, concepts, attitudes, sets, instincts, that are not even clearly aware of but they are included in the work for building the model at the subconscious level. All these are some kind of prejudice, that is, the things that come first *before the mind*.

Example. We are afraid of a black cat running across our way. But why? Because the black cat fear attitude is automatically included in our model of this situation, and we have to spend additional efforts to reject this model. The reflective fear of bad signs attitude affects many people, and it is difficult for them to get rid of it.

The reflexive elements of consciousness associated with the public life of a person can be called *constants of the local interaction of people*, since such reflexive elements are rigidly fixed in the human brain at the level of reflexes (constants) and they significantly affect the human behavior, i.e. on individual's local interactions with other people.

Elements of reflexive nature are included in almost all situational models of people and play a vital role in the structure of such models. Mismatch of such elements in various individuals results in diverging models of the situation and, sometimes, to hard conflicts.

Formation of the *constants of the local interaction of people proceeds* in the following manner. A person is born as a specific individuality and is immediately included in the learning process (processes of information input, storage and retrieval). An important role in this process is played by the imprinting mechanism - mechanism of imprinting of information on the basis of the first specific example. A textbook example is a chick hatched from an egg and beginning to perceive a sweeping brush moving around as a mother.

Unusually strong psychological connections are immediately formed in a newborn child: Attitudes of the child's mother and father are fixed by the child, and all events occurring around are perceived as a sample. A toddler imprints demonstrated patterns of behavior, interactions with people, animals, and surrounding objects. Later on, the toddler will start to implement them. In this regard, it is important what the child sees, hears and feels from the first moments since birth”[3]. Family is the first and most important school for the formation of personality traits, its various reflexive reactions, *inter alia, constants of local interaction*.

Interests of individual and society

We will attempt to define reflexive reactions of people being essential for life of a human community.

Every person is an individual personality forced to live in a collective of people of his or her own kind. On the one side, he or she is a personality having own individual interests, and on the other side, he or she is a member of a collective having its own set of specific interests. Collectives are first of all, a family, a school form, a sports section, a work team, etc., escalating upstream to the level of a country. In each specific situation, a person has to decide what interests should be given a priority to: personal or public interests, and this is a very important dilemma. The choice process is ongoing, it occurs every day, repeatedly, literally at every step taken. It is impossible to predict, for example, what a schoolboy, who is obsessed with a computer game, will do if he is requested to go to a shop to purchase a loaf of bread for a family dinner. And any person at his or her workplace has very often to decide whether to have a relax or to continue intensive work. Regularly repeated selection procedure generate statistics, and we can talk about an overall trend for each person: he or she is individualist rather than collectivist, and vice versa. This trend persists in a person at the level of reflection and plays a crucial role in the formation of situational models by a person and in his or her selection of a behavior strategy.

The ultimate case for a collectivist is a deliberately accepted death as a self-sacrifice for the sake of socially significant ideas. The world history knows many examples of this kind. It is even possible to introduce a mathematical concept- *statistical coefficient of collectivity* K , and in the case of extreme self-sacrifice of a person, it is possible to equate such coefficient to 1: $K = 1$. $T K = 1$. The opposite situation is a murder committed for the sake of selfish interests, then $K = 0$. For other people, the collectivity coefficient value is within the said limits and reflects the degree of their propensity for collectivist behavior. Each of us is a combination of individualist and collectivist. A proportion between these extremes is significant, and the numerical value thereof can be estimated using the appropriate test. Such test shall include a set of descriptions of difficult life situations and for each of them a big number of options shall be proposed for finding a solution, such options being differing from each other by some subtle nuances. The ratio of the number of positive answers to the total number of questions will give a value of the collectivity coefficient of the tested person. This is an interesting job for psychologists.

Personal collectivity coefficients of people, who are included in a community, form a system of random variables with a certain distribution, with some average value K_{av} and a median K_m . K_{ave} coefficient indicates how often the collectivistic model of behavior is used among members of such community. The said coefficient will reflect the general style of behavior of people, it will evaluate the degree of their cohesion. If K_{ave} numerical value exceeds the median distribution K_m (the midpoint), then we can talk about the prevalence of the *collectivist* constant of local interaction in the given community. In the opposite case the *personality* constant prevails.

Civilization is a community of people who share the most important, basic reflexive elements of consciousness to determine the overall pattern of their behavior. A set of such basic elements forms a civilization matrix. The most important element of the civilization matrix of any community is the prevalence of the *collectivist* or *individualistic* trend in life of such community.

Two civilizations

The historical process of the formation of the Western and Slavic orthodox civilizations is reviewed in detail in the paper [1]. The Orthodox Christianity was a starting point in both cases. This religious movement originated in the Roman Empire remote provinces which were administered under strict and aggressive control from Rome. People did not see any chance to get rid of imperial oppression and poverty. The sole solution of the problem emerged in the mass consciousness - the hope for a miracle, for the coming of the messiah - the savior (holistic expectations). These expectations rallied the people, inspired them for active interaction. Step by step, joint funds were formed out of the assets contributed to the community, and such funds were substantial in quantity. Management of the said funds passed to the most prominent preachers of the upcoming messiah coming. That was how the people were divided into clergy and laity, bishops appeared, special attributes of the clergy were formed, and the church was born as a community of believers in the messiah coming.

The fundamental moral concept in the process of the formation of the Orthodox Christian church is *compassion*, compassion for every living soul, compassion for human misfortune. It is exactly compassion which is based upon in the moral values construction that has been developed by the church for several centuries. This is a basic reflexive element of consciousness, the most important constant of local interaction among believers.

The Christian Church has generated a fundamentally new perception of life, based on the prevalence of benevolent relationships between people. A real revolution occurred in the mindset of large masses of the population. The civilization matrix of Christians includes such concepts as compassion, mercy, love for one's neighbours, strive for justice and moral perfection. This determined the collectivist nature of the life of the Christian community. The *collectivist* constant of local interaction among Christians has become predominant. Christianity proclaimed the equality of all people before God, which in many ways contributed to the elimination of hard slavery, to mitigation of ethnic clashes.

In 380 A.D. the Eastern Roman Empire officially adopted Christianity. The transition to a new system of moral values proved to be extremely productive and resulted in the rapid progress in all spheres of human society. The abolition of the hard form of slavery made necessitated active improvement of tools and means of production, thereby the pace of technological progress rapidly increased. Byzantine Empire became a prosperous country. In the 6th century, under the rule

of emperor Justinian, the what we used to call the “Roman law”, the institution of lawyers, was formulated and introduced into common practice. The country was managed on the basis of the legal system. The guild production system developed successfully, and Byzantine Empire accumulated enormous wealth. Cities were built up with beautiful buildings and were very well-maintained [4].

The example of a prosperous Byzantium clearly showed all its neighbors that the transition to the Christian understanding of life significantly improves its quality. New states were forming in the 9th century in these regions populated by pagan tribes. Many attempts were undertaken to introduce Christianity among the pagan tribes, but only Kar the Great managed to organize the truly massive process of baptizing people in the Western European territories. Following the successful trip to the country of Avars approximately in 800 A.D., 7 tons of seized gold were used for establishment of new bishoprics, construction of new churches in the territories under his rule, and for payment of fees to missionary priests invited from Bizantine Empire. An attempt was made to build a cultural, educational center in Aachen. [1] Prince Vladimir in 988 initiated baptism of the Eastern Slavs.

The process of superimposition of the Christian civilizational matrix on the established local cultures of various peoples was launched. The result of this superimposition was to depend on specific characteristics of those cultures and on the course of the historical events developed.

Barbarian tribes of Western Europe in 410 A.D. captured and plundered Rome. The barbarians brought destruction, violence, cruelty, accompanied by loss of the ancient culture. They lived in small national states within a certain ethnic group, and subsistence agriculture in such states was the basis of their economy. The tribes were always at sword's points with each other. Western Europe was simply drenched in blood in the Migration Period. Wars actively contributed to the destruction of the remains of the tribes' patriarchal tenor of life. The leader who seized a new territory put his personal rule in the first place and destroyed the existed clan system. All this gave rise to extreme individualism in the system of moral concepts of barbarians - a *personality* constant of local interaction of people prevailed in these territories.

Ancient Rus. Slavic lands were inhabited by hundreds of primitive tribes whose levels of historical development were different and who formed a dozen and a half of tribal unions. On these lands in the 9th century Vikings began to take complete control over and improved the ancient trade routes from Scandinavia to Asia: The Great Volga River Route and the trade route from the Varangians to the Greeks.

The era of Rurik rule came. The prince was responsible for protection of the borders, cross-border trade, and for collecting tribute from controlled lands. “A power has emerged that little by little was destined to unite disparate tribes and clans into one whole. This power was the prince with his armed force. He ranks above all tribal disputes;... He becomes the prince of the

whole earth, and for him all contolled clans and tribes are equal. It is dangerous to disobey him: he has a reliable force at hand - his faithful armed force, he will make to obey him using his armed force- in a word, a strong ruling power in the person of the prince emerged on the lands of the Eastern Slavs, such power did not exist before, and a state cannot exist without it” [V.D. Sipovsky, "Native Antiquity", 1910].

“The vast majority of the population of ancient Russia lived in unprotected settlements located in lowlands veiled from the eyes of the world.” People lived on the vast lands they collectively owned, in severe climate and risky framing conditions.

“The average distance between settlements was 5–7 km”, i.e. economic zone of the settlement dwellers was about 50 square meters. The low population density prevented the problem of seizure of other people's lands, while the low labor productivity in subsistence farming did not enable the people to accumulate any valuable assets attractive for robbery. These factors ensured a fairly quiet coexistence of tribes and developed the principle of mutual tolerance among multilingual people.

Describing this era, Ivan Zabelin [5, p.10] noted as follows: “The ideal of parental care was the founder and organizer of our every day's life. Our society and our state was being built under this ideal. Under this ideal, our society was perceived to be a community of family members or relatives. .. Under the ideal of parental guardianship, a personality of a man or a women had no separate or independent significance. . . Our ancient community was in the proper sense a community of clans, or in its closer meaning, a community of households, houses, yards, rather than a community of independent individuals”. “Because of our nation young age, such our primordial beliefs and ideals have been preserved even in more fresh condition than those of other nations of Europe,” wherein continuous aggressive wars actively contributed to destruction of such ideals and beliefs.

That was how the early formation of the Slavic Orthodox civilization is seen. Its social, national life was based upon the key rules applicable within a family, a patriarchal life rules. The basic concepts of the family life maintained at the level of reflex are as follows: A high level of friendliness between people, a desire to resolve internal conflicts, respect for elders, responsibility for the younger family members. “The clan feeling, the clan idea was the creator of our unity, our people's power, the creator of all our national virtues and all our national misfortunes, both for the governmental and public” [5, p. 21]. Among the population of the East European plain, the *collectivist* constant of local interaction of people prevailed.

In Russia, the seeds of Christianity ideas were sown in the fertile ground. The collectivist beginning of life received a powerful ideological and religious basis, the position of the state as a family was substantially reinforced.

The formation of the basic moral concepts of people was significantly influenced by the historical path traveled by the peoples. The early history of Kiev

Rus kingdom was associated with the city of Kiev, however, the endless raids of neighboring tribes caused the people to move to the northern, quieter regions. Vladimir became the center of Slavonic world, and thereafter Moscow became such a center. Slavic tribes divided into Northern and Southern populated regions.

An important role in the history of Russia was played by the Tatar-Mongol yoke. The Mongols laid the country under tribute, but they did not intend to live on the occupied lands, they did not threaten the fundamental principles of the existing culture. The way of life of the North-Eastern lands turned out to be undisturbed. This situation reinforced cohesion of the population, got the people accustomed to combat life in conditions of a besieged fortress, developed their understanding of the need to build a strong state. All these trends were determined by the wise policy of Alexander Nevsky, who, in contrast to the Western expansion, adopted the Golden Horde orientation for the population of the North-East regions of Russia.

The turning point in the history of Russia was determined by the Monk Sergius of Radonezh, who devoted his life to the *moral education of the people*, to the struggle against feuds waged between princes. His influence, according to V.O. Klyuchevsky was determined by the two facts laying the foundations of the Russian statehood: 1) the people overcame the fear of the conquerors and came to battle on the Kulikovo field; 2) by “the united efforts of the monk and peasants” the Upper Volga Great Russia was established. Under the influence of Sergius of Radonezh a large number of monasteries were established to the North and North-East from the Volga river, in a heavily forested land populated by few and scattered settlements of Finno-Ugric tribes. Russian peasants feared to settle in those places. “The hermit went there like a brave scout.”

Ultimately, these three circumstances (the preservation of many elements of the patriarchal style of life due to the natural and climatic conditions; the transformation to the adopted Christian religion; the long experience of living in conditions of besieged fortress) resulted in the final formation of the Slavic orthodox civilization. A key sign of civilization is the higher level of collectivist perception of life, which is fixed on the reflexive level of consciousness. In the people's lives, the most important constant of local interaction is *collectivist constant*. Life experience taught Russians at reflexive level that in the event of an external threat, only cohesion, a full unity can eliminate the catastrophe, and the people came to the Kulikovo battlefield. This basic *rallying* reflexive element of the people's consciousness repeatedly saved our country in subsequent centuries. And for today it remains to be the most important element of the civilizational matrix of Russians.

The Slavic tribes living in the South part of the East European plain had a different historical destiny. For many centuries they were significantly dependent on their closest neighbors; they were severely oppressed by the Polish-Lithuanian Commonwealth. Attempts to break out of the Polish control were

accompanied by severe repressions. Those repressions gave rise to the strong strive among the people for independence, self-determination, for the national statehood. Among the broad masses of the people, this strive was fixed in minds as a reflective element of consciousness. As a result of the uprising headed by Bogdan Khmelnytsky, such independence was obtained, but to retain it, it was required to apply to Russia with a request for accession. The living conditions of the people have improved substantially but the people's aspirations to complete state independence prevailed to a certain extent. This strive manifested itself, for example, during the civil war. The events of the civil war demonstrated that no integrated clear-cut platform for state unification was formed among the population of the Ukraine. All actions were limited to local minor actions. Further, it was the Soviet government, who started to resolve the problem of the Ukrainian statehood. The Ukrainian SSR was formed, the industrial regions of Novorossiya, the lands of Subcarpathian region and the Crimea were attached to the Ukrainian Soviet Socialist Republic, the culture of the Ukrainian language and literature were given a higher status and were supported and developed by all means in multiple aspects. Such a policy was pursued in line with the objectives of the government in the aspects of family, the elder's care for the younger generation. At the moment, the younger ones got up and pouted their lips - “I don't want to” (the main character of A. Pushkin's Tales of the Fisherman and the Fish behaved the same way - she wanted and obtained more and more valuable things from the Goldfish and finally she lost everything).

Another specific historical detail. For many centuries the southern Slavic tribes lived in very difficult relationships with their neighbors, and they were forced to continuously search for the optimal form of interaction with them. This undoubtedly instilled in them certain survival skills and some specific civilizational features.

Let' us review the background of the Poltava battle. The Narva battle was won by the Swedes under the personal leadership of Charles XII. Further on, owing to the titanic efforts undertaken by Peter the Great, Swedish generals lost several strategic battles with Russian troops. In 1709, the powerful Karl XII decided to personally lead the campaign against Moscow and to finally “deal with it”. The global community had no doubt that he would succeed, and preparations were initiated even in Moscow itself for the upcoming evacuation of archives. Kiev, who voluntarily entered into the union with Russia by way of accession did not like the prospect of being defeated together with Russia. The Ukrainian government in Kiev started to find a way out of this situation and came to the simplest solution - to go over to the side of the expected winner and to even derive certain benefits for that. Implementing these decisions, hetman Mazepa by his unrealistic promises of military assistance decoyed the army of Karl XII into the ambush in the Ukraine, and the Swedish generals withheld from their initial planned frontal assault on Moscow. The promises were

not fulfilled, the Swedes got into a disadvantageous strategic position and were defeated by Peter the Great, i.e. in fact, Mazepa was the benefactor of Russia. Strategic decisions of questionable nature were repeatedly taken in the history of the Ukraine. The following behavioural stereotype was established: the most important in one's personal life is successful adaption to circumstances, without excessive scrupulousness. This setup towards the quest for a "freebie" became one of the basic reflexive element of consciousness for a substantial number of people and is still quite often manifested in everyday life.

A similar historical situation was repeated in the 90s as well. All of a sudden Russia lost its former power, the media published discussions of the prospects for its complete disintegration - and once again the idea emerged in the Ukraine to come over to a new guardians: EU and NATO countries. The prevailing sentiment among the Ukrainian people was as follows: we want to have benefits at the expense of the EU countries. It's just enough to join them - and we shall prosper. The *adaptive* reflexive element of consciousness has worked.

Therefore, the mentality of the population who associated themselves with the Ukrainian language has a specific civilization matrix, which was formed with a specific set of basic concepts. Within the framework of these concepts, the relative situational models are being built, which result in the current tragic events in the Ukraine. This is clearly shown in the television disputes of experts. The starting point for the Ukrainian experts is the country's independence, but this starting point very specific: they are too sick and tired of Russia acting in the role of guardian. How to achieve independence? Ah, well, we shall adapt to the situation, we shall fool other neighbouring states.

The current evaluations of the Poltava battle events are interesting. The Russians, with their desire for cohesion, see the actions of the hetman Mazepa as a dirty betrayal, while the opponents who have always wanted independence for the Ukraine, Mazepa is a hero. Different initial settings result in different situational models and in different conclusions drawn from them.

Today the Ukrainian society is split into the following two parts: active minority in the military and political terms, and a passive majority, comprising 73% of the country's population. An interesting question is why this majority is politically completely unorganized? Option of the response is as follows: this is a manifestation of the reflexive element of consciousness - a person has to adapt to a difficult life situation, rather than to merely attempt to counteract it. This is the lesson learnt from the many centuries of life experience.

The overall way of life of the Western civilization is featured by the words *individualism* and *consumption*. Individualism is a priority of personal interests, the implementation of the principle of "each person pursues his personal interests", when a person breaks through the thickness of life's problems, not relying too much on relatives and neighbors. As a

result, environment with a high level of competition is formed. The main content of human activity is active participation in hard competition. The one who is stronger, is right. "Let the loser cry" - this is the core principle in life of the society, which was learnt at the reflexive level. The highest ideal is a victory over all possible competitors, and even a global domination. Tough protection of national interests often led European states to the idea of the physical destruction of competitors, i.e. to fascism. A brief evaluation of the civilization is *expansion*, economic and military one. Over the recent five centuries the high level of aggression among people and states has resulted, on the one hand, in high rates of development in the economy and culture of Europe, and on the other hand, in continuous wars, endless shower of blood.

All these facts resulted from the Christian civilization matrix superimposed on communities with individualistic principles of life. A tense struggle occurred between antipodes, and such struggle resulted in very complex and bloody historical processes. Christianity was introduced by the authorities using harsh methods, on the basis of the education in the spirit of law-abiding mentality, which is traditional for Europeans. The feudal legal system emerged - division of people into a multi-level hierarchy of sovereigns and vassals under their control. Further attempts to combine the *collectivist* and *personal* principles of life in the West gave rise to strict regulation of all rules of communication for people. The *legal constant* of the local interaction of people was established, and it became the basic one for Western civilization. From the dilemma of living by the law or by unwritten rules, the formalized law was expressly chosen. We note that among the Orthodox Christians the top priority is given to moral concepts of justice and mercy.

All the main strategic objectives of states are a manifestation of the basic reflexive elements of consciousness that dominate in their societies - a *collectivist* or *personal* principle. For example, in the United States they see the solution to the problem of the global security exclusively from individualistic approach, they wanted security for themselves only, without necessarily taking into account the interests of other countries, and their ultimate objective is tight control over the whole world.

Slavic orthodox civilization with its clearly expressed collectivist perception of life ensured peaceful coexistence of numerous nationalities for a millennium. In Russia all the inhabitants of the planet are perceived as members of one global family. This approach generates high level of friendliness towards other countries. Active participation of the USSR in the destruction of the global colonial system, the creation of the foundations for advanced industrial development in China, India, in many other countries, the active industrialization of the border republics of the USSR, the formation of scientific, cultural, and theater centers - all these clearly demonstrate the friendliness, which is organically inherent in our civilization.

In the 90s the dominating sentiment in the country was in favour of friendly rapprochement with the West

and the expectation that our friendly-minded neighbors would surely help us in resolving our pressing problems. Therefore, the most important agreements with them were not executed in writing to emphasize the level of our trust. The individualistic-minded Western partners, however, regarded the situation as follows: ah, well, our competitors want to surrender. In the dialogue with the Western partners, the manifestation of Russian friendliness is perceived by them as a manifestation of weakness and usually they arrive at the conclusion that it is necessary to increase pressure on Russia, to demand more and more trade-offs from the Russian leaders.

Among the weaknesses of the collectivist way of life is its conservatism, impaired rates of development. The community existence in Russia gave a fairly stable level of survival, but constrained the personal initiative. Major local reforms in the country - modernizations or upgrades - most often occurred as a result of external influences. So, today as well as in the past, Russia has embarked on the path of intensive upgrade of its economy and armed forces in response to the intensified aggressive behaviour of the Western partners.

Concepts deriving from family life, such as fraternal peoples, fraternal countries, are often used in our political terminology. The attitudes of the Ukraine and Belarus to Russia remind very much the attitude of the offended younger brothers to the older brother, who should bear the whole responsibility for everything happened. Many facts evidence that civilizational matrixes in all our fraternal countries substantially coincide.

Modern world

The differences between the concepts operated by people from different civilizations are very clearly manifested in the television discussions of experts from different countries. Each participant of such meetings within the scope of his own situational model is deeply convinced that he is right, but most often his evaluations sharply contradict the views of the opponents. A stubborn confrontation of views is ongoing, but no compromise decisions are being formed. Nikolai Zlobin, a political scientist from the United States, constantly uses one and the same argument - how can Russia claim anything if the Russian economy accounts to 1/10 of the US economy? After all, the one who is stronger is always right. In one of the TV shows Zlobin repeated that he simply does not understand what a multipolar world is. Indeed, in his perception, a hard competition is underway among states and he is unable to imagine that good-neighborly, respectful relations between them could be established.

The initial setup is fixed on reflexive level - in the competition everyone should move ahead only, towards the victory. But if possibilities are limited, and the opponent offers you good neighborly relations, then what? The answer is as follows: this is provocative trick of the opponent, because, by definition, he is always aggressor. Such model is always adhered to by the Polish experts.

Reflective elements of the people's consciousness play a crucial role in the course of political and ideological struggle in the society. Indeed, such a struggle is waged under slogans, certain concepts, proposals, repeatedly quoted by the media and literally "knocked" into people's heads. These slogans become indispensable elements in situational models of people and result in actions for which people's minds are programmed. For example, currently the myth of the Russian threat is being actively propagated in the West, and a huge number of people perceive such a threat as an indisputable fact.

The Western world is chanting "Russia is aggressor" and thereby tries to camouflage the substance of the global conflict, the conflict between civilizations, between the individualistic and collectivist forms of life on the planet. The individualistic approach enabled Europe to achieve rapid economic and cultural growth over several centuries, though in the mode of severe violence and a shower of blood. It is a well known fact, however, that any positive quality in excessive value transforms into the opposite quality. The things played out that way: extending human rights to all sorts of minorities, overhyping their interests by putting them on top, a policy of tolerance, i.e. extreme patience towards non-standard behavior of people, entailed a huge number of hard-to-resolve problems in the public life of European countries. These problems destroy traditional Christian foundations of life. It should be noted that the most important condition for the existence of the western economy is the availability of foreign markets, to which it is possible to send high-tech products of western countries with a great benefit generated by them. Rapid technological progress covers the increasingly big number of countries worldwide with sales markets shrinking, and the rates of development of the leading European countries are falling significantly. The whole world is now scared by the prospect of the global financial crisis, i.e. the global crisis is evident, a shift in priorities in organizing people's lives is approaching, the dispute between the "individualists" and "collectivists" is transforming into a new stage. Such transitions have been observed repeatedly in the past as well, for example, in the history of ancient China.

The collectivist and individualist in the Confucian philosophy of ancient China are synonymous to justice and benefit, accordingly. "The love of justice and profit is what people have in paired combination. Even the emperors Yao and Shun were unable to destroy the common people's desire for profit, but they were able to ensure that his desire for profit did not conquer his love of justice. Even the emperors Jie and Zhou were unable to destroy the common citizen's love for justice, but they were able to make sure that his love for justice did not prevail over his desire for personal benefit. Therefore, if the justice prevails over personal benefit, then this is the *age of edifying*; if the personal benefit conquers the justice, then it is the *age of chaos*. When a supreme authority considers justice to be important, then justice conquers the personal benefit; when the

supreme authority considers the benefit to be essential, then the benefit conquers the justice [6 p.63].

It follows therefrom that these two approaches to the formation of public life were repeatedly substituted by each other in the history of China. And the cause of such alternating substitution is clear. The total pursuit of profit in the age of chaos used to entail finally a very high level of social injustice in the society and uprisings of the offended people. The age of edifying relived the most part of the internal conflicts in the society, stabilized its life. This age, however, is featured by internal instability, its existence is largely dependent on the position assumed by the ruling elite. Collapse of the USSR is a vivid example here. The communist movement caused Russia to transit to the age of edifying. The social security of the working people began to be built within the scope of the planned socialist economy. Such economy made enabled the government to resolve in the best manner such problems as organization and management of the national defense, space exploration, healthcare, mass sports, mass summer vacations of workers, cultural institutions, and construction of mass housing. The key disadvantages were as follows: low rates of economic development and the failure to resolve many everyday problems for people. Apart from the aforesaid, communism ideas were transformed into religion and a fierce battle was initiated with all kinds of renegades - dissenters and dissidents. The country was very tired by the aggressive propaganda of the far-fetched communist perceptions of the reality. The government also failed to raise the efficiency of the extremely rigid planned economy. Shortages of food and clothing entailed the growth of separatist sentiments in the regions. All these factors undermined the authority of the CPSU. The communist party abandoned its leading role and announced the country's transition to the free

market-driven economy. From the age of edifying the country passed into the age of chaos with its harsh problems and social injustice. The example of China demonstrates that the CPSU instead of abandoning all functions of the country's leading force, could have retained a part of them for the common good of the people. However, the party's elite failed to resolve this task as well.

The whole mankind is now undergoing the period of radical change in the organization of life. The world is faced by the problems of the lack of free space and overpopulation. Continuing conquest wars waged by some particular governments for satisfaction of individualistic demands pose a deadly threat for the existence of the whole mankind. The collectivist principle must prevail, and Russia becomes the leader in the promotion and implementation of the collectivist principle in the world.

References

1. Zhelifonov M.P. EESJ # 7 (47), 2019 4, p.13, info@eesa-journal.com.
2. Brain organization of thinking. [Electronic resource]. – Accessible from: studopeia.su/18_6947_mozgovaya-organizatsiya-mishleniya.html (accessed on 06/12/2018)
3. Imprinting in psychology. [Electronic resource]. – Accessible from: grc-eka.ru/eto/imprinting.html (accessed on 12/06/2018) 06/12/2018)
4. The death of the empire: The Byzantine lesson (2008). The film created by archimandrite Tikhon (Shevkunov) [Electronic resource]. – Accessible from: ok.ru/ideo/8430552457 (accessible on: 06/12/2018)
5. Ivan Zabelin. Family life of the Russian tsarinas. Moscow, 1901
6. Collection, Confucianism in China, Nauka, M. 1982

УДК 327.56 323.22(477)

Ткачук Андрій

*Candidate of Historical Sciences, Defense Attaché
Embassies of Ukraine in the Republic of Austria*

UKRAINE'S SECURITY AND DEFENSE IN THE CONTEXT OF MODERN THREATS: TO THE PROBLEM OF ORGANIZATIONAL AND LEGAL SECURITY

Ткачук Андрій

*К.і.н., аташе з питань оборони
Посольства України у республіці Австрія*

БЕЗПЕКА ТА ОБОРОНА УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗАГРОЗ: ДО ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Abstract. This scientific article analyzes the problems of the legal framework of the security and defense sector of Ukraine in the context of the military conflict in the Donbass. Attention is drawn to the existence of gaps in the legal framework to ensure the functioning of the National Security and Defense Sector, which mainly consisted in the blurring of the definition of national interests and foreign policy priorities. It is concluded that one of the reasons for the low level of defense capability of Ukraine until 2014 was the imperfection of domestic legislation in this area. At the same time, attention is drawn to the fact that, with the onset of Russian aggression, timely regulations were adopted in Ukraine, which significantly improved the security and defense situation. If the

positive tendency for reform is maintained, all the conditions for the proper legislative consolidation of the Armed Forces of Ukraine as a major component of the national security and defense system exist.

Анотація. У даній науковій статті проаналізовано проблеми нормативно-правової бази Сектору безпеки та оборони України в умовах військового конфлікту на Донбасі. Звернена увага на наявність прогалин в нормативно-правовій базі забезпечення функціонування Сектору національної безпеки та оборони, які в основному полягали у розмитості визначення національних інтересів та зовнішньополітичних пріоритетів. Зроблено висновки про те, що однією із причин низького рівня обороноздатності України до 2014 р. була недосконалість вітчизняного законодавства у цій сфері. Водночас звернена увага на те, що з початком російської агресії в Україні було ухвалено своєчасні нормативно-правові акти, які суттєво покращили становище безпеки та оборони. За умови збереження позитивної тенденції проведення реформ, існують усі умови до належного законодавчого закріплення за ЗСУ ролі головного компоненту національної системи безпеки та оборони.

Keywords: *Armed Forces, security, aggression, reforms.*

Ключові слова: *ЗСУ, безпека, агресія, реформи.*

Прорахунки у політиці державної безпеки на випадок збройної агресії, яку продемонстрували усі без виключення сфери системи державного управління, засвідчили, що ані вітчизняна політична еліта, ані вітчизняний сектор безпеки і оборони виявився неготовим до агресії з боку Російської Федерації. Як наслідок, російські військові фактично не зустрічаючи опору з боку силових структур на території Автономної республіки Крим зуміли захопити державну владу, а згодом, через маріонеткову владу на території півострова провести незаконний «референдум», що в подальшому став формальною причиною для анексії Криму Російською Федерацією[20]. Лише єдність та згуртованість українського суспільства, що була продемонстрована в перші дні діяльності російських провокаторів та найманців в низці областей держави стали на заваді реалізації амбітного плану кремлівських ідеологів під назвою «Русская весна». Водночас, і по сьогоднішній день РФ продовжує збройну агресію проти України та супроводжує її цинічними і протиправними вимогами щодо зміни конституційного ладу України та її відмови від курсу співпраці з Європейським Союзом та НАТО з перспективою повного членства в цих організаціях [18, с. 46].

Російська агресія поставила на порядок денний першочергову проблему необхідності забезпечення обороноздатності нашої держави. Ситуація була ускладнена тим, що за період незалежності, починаючи з 1990-х рр., в Україні було проведено декілька реформ, які прямо чи опосередковано стосувалися питань військового будівництва. З огляду на історичну ретроспективу вже зараз ми можемо стверджувати, що вони не були результативними, а радше навпаки – сприяли занепаду Збройних Сил України. Попри декларування вищим керівництвом держави намірів створити високопрофесійну армію, її переведення на контрактну основу та появу низки стратегічних документів оборонного характеру, на практиці відбувалося необдумане скорочення чисельності армії та витрат на неї, а також знищення оборонно-промислового комплексу. У своїй сукупності, а також в умовах політичної кризи в державі це створило ситуацію в якій ЗСУ та

інші силові структури виявилися неготовими до ефективною відсічі агресору.

Не викликає сумніву, що починаючи з 2014 р. Україна за сприяння міжнародного співтовариства здійснила значний поступ в реформуванні ЗСУ та інших складових Сектору безпеки і оборони. Зміни були внесені в нормативно-правову базу, яка регламентує розвиток оборони України. Наша держава поступово нарощувала свою військову могутність, а завдяки самовідданій службі добровольців, волонтерів та українських військовослужбовців, поширенню «русского міра» в низці регіонів України вдалося запобігти. Реформи, яких зазнав вітчизняний Сектор безпеки та оборони України, окрім впровадження новітніх озброєнь та стандартів, стосувалися також організаційно-правового забезпечення цілого комплексу, спрямованого на забезпечення територіальної цілісності та суверенітету держави. Слід зауважити, що питанню функціонування Сектору безпеки та оборони України в умовах нових геополітичних викликів вже приділяли увагу чимало вітчизняних науковців. Це питання вже стало предметом наукових розвідок низки вітчизняних дослідників та громадсько-політичних діячів. Серед них особливе місце на наш погляд посідають наукові студії В. Смолянюка, В. Горбуліна [2], О. Гончаренка, О. Гриненка, О. Кузьмука, О. Корнієвського, Т. Стукаліна, М. Требіна, В. Радецького, Г. Ситника, В. Толубка та інших. Водночас наявність високої динаміки формування та трансформації внутрішніх і зовнішніх загроз національній безпеці актуалізує потребу подальших досліджень в окресленій сфері, зокрема нормативно-правового аспекту забезпечення національної безпеки та оборони.

Зміна державного керівництва в Україні, що відбулася в 2019 р., а також кроки нової влади в напрямку реалізації політики нацбезпеки уже зараз дають підстави стверджувати, що на вітчизняний Сектор безпеки та оборони чекають зміни. На це вказує також і закономірність в державотворчих процесах незалежної України, адже кожна нова політична сила, яка перебувала при владі, мала власне бачення на шляхи військового будівництва в Україні. Це підсилює актуальність запропонованого дослідження, аргументують його

мету і завдання, що полягають в аналізі та характеристиці наявної нормативно-правової бази та окреслення основних шляхів її розвитку з огляду на стан військового конфлікту на Донбасі.

Перед характеристикою комплексу нормативно-правової бази забезпечення Сектору безпеки і оборони слід зазначити (далі – Сектор), що під самим Сектором слід розуміти систему органів державної влади, ЗСУ, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, що мають правоохоронні функції, а їхня діяльність перебуває під демократичним цивільним контролем, узгоджена Конституцією та законами України, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України [6].

У роки президентства В. Януковича з вітчизняного законодавства були вилучені положення про демократичний контроль над сектором безпеки, що значно послабило громадський та парламентський контроль над силовими структурами. Самі ж силові структури були переорієнтовані з нейтралізації зовнішніх загроз на переважно поліцейські функції, пов'язані з використанням збройних формувань всередині країни, про що свідчить використання владою військовослужбовців під час Революції Гідності в лютому 2014 р [3]. Розсекречені матеріали спецслужб вже зараз дають вагомий підстави говорити про те, що органи державної влади знехтували потребами стратегічного розвитку держави, що відбилась на становищі обороноздатності країни. Політичне керівництво держави всупереч численним застереженням з боку науково-експертної спільноти сумнівалося в імовірності початку агресивних дій із застосуванням сили проти України кимось із сусідніх держав. Як наслідок, була встановлена позаблоковість України, що значно знизила рівень обороноздатності, а також можливість інших держав надавати їй військову допомогу.

Одним із ключових питань, що стосуються Сектору безпеки та оборони України є проблема нормативно-правового забезпечення функціонування цієї системи. З одного боку його варто сприймати як багатокомпонентне активне утворення, яке впливає на ключові аспекти суспільної життєдіяльності населення країни. Зокрема, на законодавчому рівні закріплено термін «національні інтереси України» [9]. Однак запропоноване визначення цього поняття на нашу думку є надто розмитим, а окремого законодавчого документа, в якому б містився вичерпний перелік національних інтересів станом на сьогоднішній день немає. Натомість в документах здебільшого міститься твердження про національні інтереси та пріоритети. Таке становище позбавляє необхідної чіткості вербального оформлення національних

інтересів. Державна політика у сфері національної безпеки і оборони спрямована на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, кібербезпеки України тощо. Станом на сьогоднішній день правову основу Сектору безпеки та оборони України складають Конституція України, Закони України: «Про основи національної безпеки України» [9], «Про оборону України» [7], «Про Збройні Сили України» [4], «Про організацію оборонного планування» [8], «Про правовий режим надзвичайного стану» [10], «Про правовий режим воєнного стану» [11], Укази Президента України: «Про Стратегію національної безпеки України» [19], «Про Воєнну доктрину України» [1], «Про положення про територіальну оборону України» та інші нормативні акти, щодо регламентації відносин в оборонній сфері. Водночас наявність загальнонаціонального правового забезпечення не підкріплено достатнім нормативно-правовим забезпеченням на рівні підзаконних актів. Слід розуміти, що наразі державна політика національної безпеки формується і реалізується за умов, коли у сучасному світі нівелюється різниця між внутрішніми та зовнішніми аспектами безпеки, зростає вага несилових (політичних, економічних, соціальних, енергетичних, екологічних, інформаційних тощо) складових її забезпечення [15, с.290–350].

Конституція України є основою законодавства і вирішує найбільш важливі, принципові питання, пов'язані з обороною та національною безпекою України. Згідно з нею, оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні сили України [13]. Крім того, в документі містяться основні підходи, політико-правові підвалини будівництва армії.

Формування і реалізація воєнної політики України, законодавче регулювання питань сфери оборони та військового будівництва здійснюються виключно вищим законодавчим органом держави – Верховною Радою України [9]. До її повноважень належить оголошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру, схвалення рішень Президента України про використання ЗСУ та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України; затвердження загальної структури, чисельності, визначення функцій ЗСУ; схвалення рішення про надання військової допомоги іншим державам, про направлення підрозділів ЗСУ до іншої держави чи про допуск військових підрозділів інших держав на територію України; затвердження указів про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, про загальну або часткову мобілізацію за зверненням голови держави. Верховною Радою схвалена Концепція (основи державної політики) національної безпеки України [13]. Прийняті на основі Основного закону нормативно-правові акти визначають організацію

оборони України принципи, види, керівництво та порядок проходження військової служби в ЗСУ, а також заходи щодо інших військових формувань. Виключно із законами України парламентарями визначаються організація ЗСУ, правовий режим воєнного стану та вирішуються інші питання у сфері оборони.

Основи організації оборони України та повноваження державних органів щодо її забезпечення, обов'язки підприємств, установ, організацій, посадових осіб стосовно здійснення обороноздатності країни встановлені Законом «Про оборону України»[7]. Оборона України базується на готовності та здатності органів державної влади, усіх ланок воєнної організації України, органів місцевого самоврядування, єдиної системи цивільного захисту, національної економіки до переведення, при необхідності, з мирного на воєнний стан та відсічі збройній агресії, ліквідації збройного конфлікту, а також готовності населення і території держави до оборони.

Перед Президентом України, як перед гарантом Конституції, а отже і гарантом державного суверенітету та територіальної цілісності держави, стоять важливі завдання. Саме голова держави призначає на посади та звільняє вище командування ЗСУ, інших військових формувань, здійснює керівництво у сфері оборони держави та приймає рішення у цій сфері, які в майбутньому затверджуються парламентом України. Президент є головою Ради національної безпеки і оборони України (далі – РНБО), формує її персональний склад відповідно до Конституції України. РНБО своєю чергою координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері оборони в межах повноважень, визначених Конституцією та Законом України «Про раду національної безпеки і оборони України»[12].

Задля забезпечення стратегічного керівництва українською армією в складі ЗСУ та інших військових формувань, створених згідно українського законодавства, в особливий період може бути створена Ставка Верховного Головнокомандувача як вищий колегіальний орган воєнного керівництва обороною держави у цей період [7]. Пропозиції про її утворення подаються РНБО на розгляд Президенту України і у випадку позитивного розгляду вводяться в дію його Указом.

Крім формування воєнної політики держави, організація її оборони містить в собі розвиток воєнної науки, прогнозування та оцінку воєнної загрози чи загрози військової агресії, здійснення превентивних дипломатичних заходів для її запобігання; підготовку, розвиток, формування структури і забезпечення необхідної чисельності армії, підтримання їх боєздатності та мобілізаційної готовності; вироблення і проведення військово-технічної політики; підготовку цивільного населення до оборони тощо[7]. Водночас, Сектором національної безпеки і оборони виступає відкрита, динамічна, соціальна система, що має на меті створення умов для

реалізації національних інтересів, забезпечення цілісності суспільного організму та здатності держави відстоювати вказані інтереси. Сам Сектор формується після проголошення державного суверенітету й включає в себе низку підсистем, та є частиною субрегіональних, регіональних, глобальних систем безпеки, що виходить за військові рамки та охоплює правові, політичні та економічні аспекти співпраці [17].

Заходи щодо обороноздатності здійснюються Кабінетом міністрів України, який керує діяльністю підпорядкованих йому органів та організацій тощо забезпечення оборони, оснащення ЗСУ озброєнням, військовою технікою, іншими матеріальними засобами. Кабмін розробляє нормативно-правові акти, що конкретизують чинне законодавство, визначає джерела і порядок фінансування мобілізаційної підготовки, створення та збереження мобілізаційного резерву, створює і ліквідує військові навчальні заклади та виконує інші функції у сфері оборони[5]. Варто зазначити, що у залежності від завдань, які слід здійснити для забезпечення національної безпеки, варто виділяти формальну частину Сектору, а саме органи державної влади, сили і засоби забезпечення безпеки тощо, а також неформальну частину, що охоплює інститути громадянського суспільства, громадяни, ЗМІ тощо.

Органом державного управління Збройними Силами України є Міністерство оборони України, яке несе повну відповідальність за їх розвиток та підготовку до виконання завдань оборони. Міноборони України оцінює військово-політичну обстановку та визначає рівень воєнної загрози, бере участь у розробці проекту воєнної доктрини та формуванні оборонного бюджету України, розробляє та подає на розгляд Президента України проекти державних програм будівництва і розвитку Збройних сил України, розвитку озброєння та військової техніки, загальної структури та чисельного складу Збройних сил України, обсягу бюджетних асигнувань на потреби оборони [7]. Крім того, воно здійснює керівництво бойовою, оперативно-технічною та морально-психологічною підготовкою армії, воєнною наукою, проводить військово-наукові дослідження, організує і забезпечує військово-патріотичне виховання особового складу, здійснює координаційні, контрольні та інші повноваження у сфері оборони.

Головним військовим органом з планування оборони держави є Генеральний штаб Збройних сил України. До його функцій належить управління застосуванням ЗСУ, координації та контролю за виконанням завдань у сфері оборони органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, та правоохоронними органами. Участь в обороні держави разом із ЗСУ беруть у межах своїх повноважень інші військові формування, утворені відповідно до законів України, Державна спеціальна служба транспорту, Державна служба

спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також відповідні правоохоронні органи [7].

Значна роль у виконанні вимог чинного законодавства України з питань оборони «на місцях» належить органам місцевого самоврядування, а також державним адміністраціям. Їм належить виконання завдань із забезпечення потреб оборони та мобілізаційної готовності, організація призову громадян на військову службу, проведення навчальних зборів, початкової військової підготовки допризовної молоді. Водночас, вітчизняне законодавство регламентує лише основи організації оборони та повноваження державних органів щодо її забезпечення. Крім того, там містяться лише визначені узагальнені обов'язки посадових осіб, підприємств, установ, організацій щодо зміцнення обороноздатності країни, відтак, такі завдання потребують своєї конкретизації.

Важливою складовою частиною концепції національної безпеки є Воєнна доктрина. У ній містяться основоположні настанови і принципи щодо організації та забезпечення безпеки держави шляхом політичних, дипломатичних, економічних та воєнних заходів. Вона визначає воєнно-політичні цілі та пріоритети державної політики в галузі забезпечення національної безпеки. Серед іншого у Воєнній доктрині закріплено основні напрями забезпечення воєнної безпеки, завдання армії та принципи її будівництва; підготовка ЗСУ до захисту від агресії, зрештою – мета і принципи воєнно-економічної політики [14]. Сама ж доктрина ґрунтується на аналізі геополітичної ситуації в світі та довгострокових наукових прогнозах її розвитку. Її положення є обов'язковими для державних органів, організацій, органів самоврядування та громадян України і є основою узгодження їх зусиль у зміцненні національної безпеки України. На її основі розробляються концепції будівництва видів ЗСУ, родів військ, інших військових формувань України і конкретні програми їх реалізації. Воєнна доктрина має оборонне спрямування [14].

Основною метою підготовки держави до збройного захисту національних інтересів є досягнення рівня обороноздатності, достатнього для стримування інших держав від застосування воєнної сили проти України, а в разі воєнного конфлікту – для оперативного і злагодженого переходу держави з мирного на воєнний стан та відсічі збройній агресії, ліквідації (локалізації, нейтралізації) збройного конфлікту, територіальної оборони і цивільного захисту України.

У сучасних умовах зустрічаємо складність загальноприйнятого формулювання національних інтересів у Секторі національної безпеки та оборони, які були б підтримані усіма категоріями населення на всій території держави. Саме тому у державній діяльності наразі послуговуються «рамковими» принципами формулювання національних інтересів. Такий підхід має як своїх прихильників, так і критиків. Водночас,

загальновизнані норми та принципи міжнародного права стали основними при формуванні зовнішньополітичних імперативів у Секторі національної безпеки. До них слід віднести принцип визнання загальнолюдських цінностей, взаємну рівність і повагу до суверенітету; територіальну цілісність і непорушність кордонів; невтручання у внутрішні справи; дотримання і виконання міжнародних договорів і зобов'язань; врегулювання міжнародних спорів і конфліктів виключно мирними, політичними засобами. Водночас не слід забувати, що для оптимального використання зазначених зовнішньополітичних імперативів Україна потребує не лише належного нормативно-правового забезпечення цього процесу, але й конфігурації політичних сил навколо національних інтересів і безпеки [16, с. 59–68].

Висновки: державну політику України у сфері забезпечення національної безпеки і оборони спрямовано на захист: людини і громадянина (їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод), безпечних умов життєдіяльності; суспільства (його демократичних цінностей), добробуту та умов для сталого розвитку; конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності території держави. Попри значне законодавче регулювання цієї сфери можна стверджувати, що наявна на сьогоднішній день нормативно-правова база забезпечення національної безпеки і оборони України є досить розмитою та потребує окремого доопрацювання. Для удосконалення нормативно-правової бази з питань оборони необхідно забезпечити в концепціях, стратегії і програмах, що визначають напрями розвитку Воєнної організації держави та її складових, насамперед ЗСУ; уточнити зміст існуючих законодавчих актів у сфері оборони; розробити принципово нові нормативно-правові акти з мобілізаційних питань та територіальної оборони; удосконалити нормативно-правові основи системи керівництва військовими формуваннями під час воєнних дій та антитерористичних операцій; нормативно визначити та закріпити систему організації та всебічного забезпечення матеріально-технічними ресурсами армії та участі у цьому волонтерів, правове врегулювання розвитку армії, забезпечення її функціонування, вирішення завдань інформаційно-аналітичного та логістичного забезпечення. Окремої уваги потребує організація взаємодії з органами державного управління та координація зусиль силових структур із підготовки оборони держави тощо. Слабкістю наявної системи реалізації національної безпеки України можна вважати відсутність єдиного бачення національних цінностей та національних інтересів, що фактично призводить до відсутності синхронізації різних складників державної політики у сфері національної безпеки і навіть створює нові потенційні загрози національній безпеці.

Список використаних джерел та літератури

1. Воєнна доктрина України від 08.06.2012 р. // Офіційний вісник України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/390.html>.
2. Горбулін В. П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки: монографія / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К.: НІСД, 2010. – 288 с.
3. Екс-начальник Генштабу ЗСУ: Лебедєв і Пшонка вмовляли кинути армію проти Майдану. Інформаційне агентство «Укрінформ». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2399075-eksnacalnik-genstabu-zsu-lebedev-i-psonka-vmovlalkinuti-armiu-proti-majdanu.html>
4. Закон України «Про Збройні Сили України» № 2019-III від 05.10.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 48. – Ст. 410.
5. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» № 794-VII від 27.02.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/794-18>.
6. Закон України «Про національну безпеку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/ed20180621#n24>
7. Закон України «Про оборону України» № 1932-XII від 06.12.1991 р. (зі змінами). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.
8. Закон України «Про організацію оборонного планування» № 2198-IV від 18.11.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2198-15>.
9. Закон України «Про основи національної безпеки України» № 964-IV від 19.06.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
10. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 02.03.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1647-14>.
11. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» № 1550-III від 16.03.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>.
12. Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» № 183/98-ВР від 05.03.1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80>.
13. Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
14. Зatinaiko О. Нова воєнна доктрина: принципи воєнної доктрини в умовах позаблокового статусу / Зatinaiko О., Павленко В., Бочарніков В. [та ін.] // Альманах сектору безпеки – 2012-2013 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.razumkov.org.ua/upload/Almanakh_bezpeky_fn1.pdf.
15. Корнієвський О. А. Громадські об'єднання у системі національної безпеки держави: монографія / О. А. Корнієвський. – К.: Альтерпрес, 2010. – 396 с.
16. Медвідь Ф. М. Посилена угода Україна-ЄС в контексті вироблення стратегії національного розвитку // Україна-ЄС: на шляху до нового формату відносин: матеріали міжнародного «круглого столу» (Київ, 24 квітня 2008 р.) / Національний інститут проблем міжнародної безпеки. – К.: НІПМБ, 2008. – С. 59–68.
17. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади). – Київ : НАДУ, 2012. – 496 с.
18. Ткаченко В. Україна: війна і «русский мир» / В. Ткаченко // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: : Історія, міжнародні відносини. – 2015. – Вип. 16(2). – С. 43 – 68.
19. Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється» № 105/2007 від 08.06.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/5728.html>
20. Як Росія захоплювала Крим. Хроніка подій. Інтернет-видання «LB.ua» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/news/2019/02/26/420609_yak_rosiya_zahoplyovala_krim_hronika.html

ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ

Кислий А. О.

кандидат філософських наук, доцент,
докторант кафедри богослов'я та релігієзнавства,
Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова
(Україна, Київ)

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ІДЕАЛ У ВИМІРАХ СУЧАСНОЇ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ДУМКИ

Kysliy A. O.

PhD in Philosophical Sciences, Associate Professor,
candidate for a doctor's degree of the Department
of Theology and Religious Studies,
National Pedagogical Dragomanov University
(Ukraine, Kyiv)

SOCIO-POLITICAL IDEAL IN THE MEASUREMENTS OF MODERN CHRISTIAN THOUGHT

Анотація. Визначено актуальність та тенденції вивчення особливостей сучасного християнського соціально-політичного ідеалу, що зумовлено світоглядними уявленнями та соціальними й політичними реаліями нинішнього світу. З'ясовано, що сьогодні християнська релігія активізується у сфері соціальних відносин і стає важливим чинником світових, регіональних і національних політичних процесів та трансформацій. Результати дослідження підтверджують те, що соціально-політичний ідеал у християнській думці може бути інтерпретовано як оптимальний вибір стратегічних цілей успішного розвитку світового співтовариства.

Summary. It is determined the relevance and tendencies of studying the peculiarities of the modern Christian socio-political ideal, which is conditioned by the worldviews and social and political realities of the present world. It has been found that today the Christian religion is intensifying in the sphere of social relations and is becoming an important factor in the world, regional and national political processes and transformations. The results of the study confirm that the socio-political ideal in Christian thought can be interpreted as the optimal choice of strategic goals for the successful development of the world community.

Ключові слова: ідеал, соціально-політичний ідеал, політична теологія, державно-церковні відносини, християнські моральні цінності.

Keywords: ideal, socio-political ideal, political theology, state-church relations, Christian moral values.

Постановка проблеми. Поняття ідеалу виражає найвищу граничну конкретно-історичну цінність і мету існування та розвитку суспільства. Ідеалом як цінністю стає те, що спрямовує суспільство до його буття у всіх його вимірах і проявах. Ідеал стає не тільки образом, але і засобом досягнення бажаного майбутнього. Сьогодні для вироблення соціально-політичного ідеалу недостатньо академічних теоретичних узагальнень. Цей процес вимагає уваги до повсякденної життєдіяльності людини і суспільства й пропозиції дієвого технологічного проекту рішення економічних, політичних, соціальних проблем. Адже криза в цих сферах робить невпевненим подальший розвиток суспільства і потребує плідного переосмислення граничних підстав його буття. Тому ціннісно-важливим буде звернення до християнського ідеалу як альтернативи, користь від якого підтверджена значним набором системотворчих компонентів, які узагальнюють колосальний історичний досвід життєдіяльності людства. Інтерпретація соціально-політичного ідеалу в християнській думці не є застиглою у власній досконалості, а змінюється у зв'язку з уточненням, конкретизацією фундаментальних християнських цінностей і цілей відповідно до

викликів історії й сьогодення. Розгляд ідеалу під кутом взаємозв'язку минулого, сучасного і майбутнього передбачає спрямованість у майбутнє, яке вільне від негативних атрибутів минулого і сьогодення.

Дивлячись на загальні ознаки, властиві життєдіяльності людей у різні історичні епохи, стає зрозумілим, що усвідомлення людством своєї цілісності як світового співтовариства відбувається на основі загальних ціннісних орієнтирів. Виходячи з ціннісного набору компонентів соціально-політичний ідеал формулюється у вигляді ідеологічної конструкції, що адекватно відображає мотивацію колективної життєдіяльності й може успішно виконувати функцію консолідації й орієнтації суспільства, при цьому, базуючись на соціальній пам'яті суспільства як сукупності соціальних правил, норм, ідей, цінностей, що є визначальними у поведінці особистості та соціуму. Ціннісна єдність у вигляді соціально-політичного ідеалу є запорукою цілісності й успішного функціонування будь-якої соціальної спільності. Важливо, що такий ідеал носить універсальний характер, здатний осягнути весь світ, що небезпідставно говорить про його схожість за

характером з християнським соціально-політичним ідеалом.

Соціально-політична історія стрімко перетворюється в глобальну історію, стає заручником якісно нового світу. Суттєві зміни самих основ світосприйняття поставили під сумнів не лише традиційні ідеали, а й не сприймають нових загальних цивілізаційних ідей. Це веде до співіснування різноманітних, іноді досить суперечливих, підходів до тлумачення суспільно-політичного ідеалу, які досить складно класифікувати. Пліуралізм думок, ідей, ідеалів та критика монополізму у вирішенні соціальних питань, що сьогодні є нормальним станом суспільства ускладнює можливість вироблення ідеалу як ідейно-регулятивного принципу політичного і соціального розвитку, що сприймається як популістський. Отже, сьогодні можна і необхідно говорити, що досвід останніх десятиліть засвідчив про невпевненість в безумовній надійності й універсальності якогось конкретного ідеалу. Тому втрата світоглядних орієнтирів спонукає людину і суспільство звертатись до тих духовних чинників, які дають реальну можливість охарактеризувати сучасний стан соціальних проблем не фрагментарно, а в цілому та дати людині об'єктивно можливі шляхи покращення існуючого стану речей як в близькій, так і далекій перспективі.

Метою роботи є осмислення світоглядних аспектів соціально-політичного ідеалу в сучасній християнській думці. Вона обумовлена переглядом політико-правового змісту взаємозв'язків суб'єктів політичного процесу на всіх рівнях з метою пошуку оптимальних ідей для побудови стратегічних цілей успішного соціально-політичного і суспільно-економічного розвитку світового співтовариства.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання соціально-політичного ідеалу була предметом дослідження багатьох мислителів: Платона, Аристотеля, Макіавеллі, Монтеск'є, Гоббса, Юма, Руссо, Канта, Гегеля, Вебера, Токвіля, Маркса, Плеханова, Леніна, Драгоманова тощо. На перетині XIX-XX ст. нова соціальна реальність на Заході та активне поширення діалектичного матеріалізму, атеїзму, позитивізму, спричинили необхідність формулювання взаємовідносин Церкви і суспільства. З'являються нові ідеї політичного богослов'я, спричинені необхідністю відповідати вимогам суспільства, що швидко змінюється, та потребою розробити богословські підходи до розуміння нових соціальних теорій, що побудовані на основі досвіду життєдіяльності людини. Лише таким чином християнські соціально-есхатологічні ідеї зберігають свою дієвість не лише як предмет сподівань, а й як стимул до перетворення світу з метою його вдосконалення. Політична теологія XX ст. завдячує своїм розвитком Барту К., Бонгефферу Д., Бруннеру Е., Вільямсу Р., Коксу Х., Кюнгю Г., де Любаку А., Лютеру Кінгу М., Мольтману Ю., Мюррею Д., Нібуру Р., Ранеру К., Тілліху П., Хейзу Р., Шмітту К. та ін.

В зв'язку з нинішнім зростанням ролі релігійного фактору в політичних відносинах виникає значний інтерес до його вивчення, з'являється широке коло досліджень, в якому цей процес розглядається у світовому масштабі. Цьому присвячено роботи Белла Д., Бергера П., Габермаса Ю., Девіса Г., Дейві Г., Джилла Е., Казанова Х., Капуто Дж., Коноллі У., Олбрайт М., Півера К., Риффа Ф., Робертса Г., Сандлера Ш., Старка Р., Тейлора Ч., Тернера Б., Торфса Р., Фокса Дж., Хантера Дж. та ін.

Теоретичні напрацювання з осмислення соціально-політичного ідеалу на основі вивчення різних сторін державно-церковних відносин в Україні та світі представлені роботами Бліхара В., Бондаренка В., Бучми О., Головащенко С., Горкуши О., Євдокимової Т., Єленського В., Здіорука С., Колодного А., Кралюка П., Лубського В., Мариновича М., Мелехової О., Недавної О., Пасічного Р., Рибачука М., Сагана О., Филипович Л., Черенкова М., Чорноморця Ю., Шевченко С., Шуби О., Юраша А., Яроцького П. та ін.

Важливими для дослідження даного питання є церковна та богословська література: римських пап: Іоанна Павла II, Бенедикта XVI, Франциска; Вселенського Патріарха Варфоломія; митрополитів: Йоанна (Зізіуласа), Каліста (Уера), Любомира (Гузара), Олександра (Драбинка); архієпископа Ігоря (Ісиченка); єпископів: Бориса (Гудзяка), Віктора (Беда), Гавриїла (Кризини); архімандрита Кирила (Говоруна); протодіякона Андрія Кураєва; богословів: Христоса Яннараса, Аристотеля Папаніколау та ін.

Виклад основного матеріалу. З виникненням, поширенням та утвердженням християнства як державної релігії в Римській імперії виникає потреба і необхідність філософського та богословського визначення пріоритетів політики. В результаті розбіжностей, що склались між східною та західною християнськими традиціями визначальними стають ідеї цезарепапізму та папоцентризму. У Середньовіччі політична теологія під впливом ідей Августина, викладених у праці «Про град Божий», визначила соціально-політичний ідеал у формі співіснування та співпраці Церкви і держави, що втілювалася у моделі, де їх повноваження регламентовані церковними документами і світськими законами. У перспективі в політичному житті католицької Європи домінуючими стають ідеї Фоми Аквінського про людину як політичну істоту, що прагне жити в політичній спільноті, та про державу і діяльність влади, що встановлені Богом, які після II Ватиканського собору стали визначальними у соціальному і політичному вченні католицизму.

Католицизм проголошує Церкву як неполітичну спільноту, що не залежить від жодної політичної системи [7, с. 45]. Разом з тим, суспільство і, в тому числі, політика не становлять виключно світську і земну дійсність та не можуть бути осторонь питань послання і справи спасіння. Вони мають безпосереднє відношення до людини і

повинні спрямовувати розвиток суспільної цілісності у контексті спільного блага, адже, як свідчить історія, владі досить легко маніпулювати суспільством без цінностей [7, с. 52-53].

Найбільш дієвим у сфері політичної думки є, на думку Величка О. [3], протестантизм, який в засадничих ідеях, проголошених з часів Реформації приніс в цю сферу різке протиставлення себе решті світу, що в кінцевому підсумку приведе до звернення християнської Церкви не до «досконалих» Євангельських ідеалів, а до цілком мирських. Акценти духовної впорядкованості соціально-політичних ідеалів поступово переміщуються у соціальних царину матеріальних життєвих відносин, набувають абсолютно земного характеру. Вони складають основу сучасного християнського розуміння соціально-політичних відносин, які є підтвердженням власної віри в ідеали рівності всіх людей перед Богом і презумпцію їх порятунку. Безперечно, реформаційні ідеї соціалізації суспільства як потреба створення рівних соціальних умов розвитку та їх практична реалізація породили цілий ряд реально істотно інших, нових, в порівнянні з католицизмом або православ'ям, підходів до розуміння дієвих ідеалів співжиття людей, спрямованих на боротьбу зі злом як гаранту побудови щасливого суспільства в межах земної історії. Отже, у протестантському середовищі соціально-політичний ідеал вибудовується на основі нового типу етики, яка вбачає присутність Бога в всіх галузях господарювання людини і веде до подолання розриву між духовною і матеріальною сферами. Заданий алгоритм пошуку шляхів побудови гармонійного суспільства в протестантизмі був змушений вирішити низку соціально-економічних та соціально-політичних протиріч перенесенням епіцентру основних політичних ідей на світський ґрунт [3, с. 93-97]. «Таким чином, – підсумовує Величко, – в політичному аспекті протестантизм виливається в систему демократичних, ліберальних і соціальних ідеалів, які поступово переростають в усталені політико-правові інститути, але вже не релігійної, а світської свідомості, вельми скептично і недовірно відноситься до релігії» [3, с. 97].

Багато західних інтелектуалів вважали, що роль релігії в політиці зменшуватиметься в міру модернізації суспільства і вже до кінця ХХ століття, провиділи її жалюгідне існування. Але сучасні вчені, філософи, теологи приходять до висновку, що в останні десятиліття у зв'язку із зростаючим інтересом до зв'язку релігії з політикою, її не можна недооцінювати, аналізуючи переважно інституційні або кількісні дані. Для повноцінного розуміння глибини та багатогранності політичних відносин, побудованих на глибоких світоглядних основах, ця сфера повинна стати об'єктом аналізу для сучасної політичної філософії. На основі глибокого аналізу сучасних іноземних та вітчизняних наукових робіт, офіційних державних та церковних документів

відомий релігієзнавець, державний діяч Єленський В [4] робить висновок про «велике повернення» релігії у всі сфери, її «вторгнення» у велику політику та міжнародні відносини, глобальні трансформації та процеси регіональних змін кінця ХХ - початку ХХІ століття.

Сьогодні християнство виступає серйозним життєстверджуючим чинником людини. Відчувається значний інтерес християнської спільноти до безпосередньої участі в соціально-політичному житті, становленні сучасної демократичної правової держави та формуванні громадянського суспільства. Християнство завдяки своїм особливим духовно-моральним ідеалам дедалі активніше заявляє про ініціативність своєї присутності у сфері світових, регіональних і міжнародних політичних відносин. Перегляд соціально-політичного ідеалу сучасними християнськими мислителями відбувається відповідно до самобутності християнського догматичного та соціального вчення з урахуванням історії політичних і правових культур та специфіки світового суспільно-політичного розвитку держав, що протікає у нових умовах. Шевченко С. у своїй дисертаційній роботі вказує, що більшість сучасних авторів акцентують увагу на посиленні релігійності та популярності «релігійних дискурсів» в багатьох суспільних спільнотах, в тому числі «суспільствах розвинутого модерну», тобто тих, які активно реалізовували доктрину світського характеру політичної влади. Вважає це неминучою тенденцією переходу до «де-секуляризації», або до епохи «постсекуляризму» [11, с. 21-22].

Не дивлячись на різні засади природи духовної і світської влади, сучасна Церква і держава формулюють у своїх соціальних концепціях та документах [7, 8, 9] такі спільні пріоритети, що відповідають об'єктивній меті їх діяльності. Всі провідні християнські церкви (католицькі, православні, протестантські) не виділяють переваги жодного державного устрою чи будь-якої світської політичної доктрини. Для них спільним та принциповим є те, щоб державна влада прагнула і забезпечувала кожній людині і всьому суспільству достойні умови життя. «Політична влада, – вважають католики, – це інструмент координації й управління, за допомогою якого люди і проміжні групи прямують до такого порядку, де відносини, інститути і процедури слугують цілісному розвитку людини» [7, с. 244].

Ідеальною державно-церковною взаємодією є участь Церкви у державних справах з неодмінним дотриманням вимог відповідності власній природі і покликанню та унеможливлення долучення Церкви до тих сфер політичної діяльності, що суперечать християнській доктрині та законам держави. Область співпраці Церкви з державою є досить широкою [1, с.16-18]. Пріоритетними для сучасної Християнської церкви є: збереження та поширення моралі; опіка духовною освітою та вихованням; захист, відродження і розвиток історичної та культурної спадщини; взаємозв'язок з державною

владою з питань, значущих для суспільства і Церкви; миротворчість; піклування про воїнів; профілактика правопорушень; наука; охорона здоров'я; культура і творча діяльність; робота засобів масової інформації; охорона навколишнього середовища; підтримка інституту сім'ї, материнства і дитинства та багато інших [7, 8, 9]. Церква не перешкоджає співробітництву з державою в тих сферах, що не суперечать церковним канонам та сприяють суспільному благу. Разом з тим, Церква намагається чітко визначити ті ділянки суспільних взаємовідносин, у яких вона ні в якому випадку не може приймати участь, серед яких: політична боротьба, політична агітація, підтримка політичних партій і лідерів; ведення або підтримка війни, агресивної зовнішньої політики тощо [7, 8, 9]. Пріоритетними для Церкви є взаємовідносини з різними гілками та рівнями влади у формі діалогу щодо удосконалення права та ухвалення рішень, що стосується як життя самої Церкви, так і сфер її суспільного опікування. В різних державах християнські церкви сформували значну мережу організацій, закладів, спільнот, які в своїй основі містять моральні християнські цінності суспільного життя [1, с.16-18].

У контексті міжнародних глобальних політичних зв'язків поглиблення процесів демократизації та розвитку громадянського суспільства, потрібен пошук нових форматів державно-церковних відносин. Прагнення до втілення соціально-політичного ідеалу стимулює розвиток діалогу як символу, що є орієнтиром для сучасного політичного дискурсу, який зорієнтований на досягнення позитивних результатів від діалогічної форми взаємодії влади, громадян і релігійних організацій.

Усвідомлення соціально-політичного ідеалу та визнання відповідного статусу Церкви в державі безумовно, потребує звернути увагу як на невдалі претензії Церкви на всю повноту влади, що мали місце в минулому, так і безперспективний досвід прийняття її як утопічного чинника державотворчих процесів. Для повноцінної реалізації себе в соціально-політичному просторі Церква має використовувати форми і методи, зрозумілі сучасній громадськості. Першочерговою умовою такого процесу повинна бути наявність відповідного інтелектуального рівня релігійних лідерів. Адже іноді, споглядаючи поведінку єпископату, можна констатувати, що окремим церквам достатньо сакрального авторитету для становлення взаємозв'язків широкими суспільними масами. Тому відповідь окремих церков на суспільно-політичні запити відбувається повільно і має характер переважно загальних офіційних заяв і декларацій, а орієнтованість здебільш на культурну діяльність свідчить про те, що для християнської свідомості найістотнішими є її містичні аспекти.

Важливим у розумінні соціально-політичного ідеалу та його впливу на функціонування громадянського суспільства є вектор діяльності

Церкви, зорієнтований на політичне життя вірних. Вважається, що Церква, її служителі, вчителі та інші працівники не повинні рекламувати ту чи іншу політичну силу, використовувати церковні зібрання, церковну літературу в якості трибуни для передвиборчої політичної боротьби, тобто приймати участь у політичному житті, адже не може дозволити собі перейматися буденними політичними справами, які суперечать духу християнства служити всьому людству [7, 8, 9]. Однак, розуміючи важливість антропологічних чинників соціально-політичного ідеалу, віруючі люди повинні займати активну позицію у житті суспільства, приймати участь у суспільно-політичній діяльності й, усвідомлюючи її наслідки, приносити користь суспільству і державі. Таким чином, християнські духовно-моральні цінності будуть гармонійно представлені у суспільстві через вчинки та діяльність християн, що демонструють щирість своєї віри. З огляду на вагоме місце трансцендентних вимірів сакральних мотивів у свідомості людини вони є органічно необхідними для світу, надаючи таким цінностям як свобода, справедливість, рівність, повага до життя, гідність людини загальнолюдського значення [2, с. 10].

Прагнення християнства допомогти людині і суспільству вирішити нагальні життєві проблем пов'язується з необхідністю виробити такий соціально-політичний ідеал, що полягає у побудові на Землі більш справедливого і гуманного суспільства. Суспільство сприймає таку позицію неоднозначно та окреслює коло вимог до Церкви, як посланця істини Христа. Долучаючись до багатьох сторін соціокультурної дійсності, християнство, володіючи системою етичних цінностей та комплексом моральних законів, відрізняється духовністю, якої так не вистачає сучасному безликому світу праці, капіталів, соціальних статусів, боротьби за владу тощо [10, с. 100-101]. Тому християнський соціально-політичний ідеал можна досягнути лише у його співвідношенні з етичним ідеалом. Мова йде не про те, щоб підпорядкувати політику етичним принципам християнства, а про переосмислення існуючої панівної політичної філософії, стрижнем якої є геополітичні інтереси обмеженого кола держав.

Основа і мета політичного життя це людська особа, що наділена розумом і несе відповідальність за власні рішення і діяльність, яка надає сенс її життю [7, с. 238]. Люди в своїй діяльності керуються не тільки земними благами, а й духовними, моральними орієнтирами. На ній неминуче лежить тавро, вільного особистого вибору, напрямку її волі, світоглядних інтересів і життєвих пристрастей, що є сферою морального життя. Тому неодмінною умовою соціально-політичного ідеалу як образу успішної стратегії розвитку світового співтовариства повинна бути свобода. На переконання Величка О., саме свобода совісті лягла в основу ідеї громадянського суспільства та свободи політичної, які поступово

замінюються соціальними свободами. Причиною цього є нехтування фундаментальними засадами політичної свободи – християнською вірою і її духом, який має свободу волі і може творити, щоб рости духовно по Божій благодаті [3, с. 105].

В сучасних умовах секуляризації нормальний стан відносин держави і церкви характеризується межами співробітництва у вирішенні важливих суспільних питань. У цьому випадку вироблення християнського соціально-політичного ідеалу буде спрямовано на подолання розриву між обмеженістю людини, природними і соціальними факторами та досконалим абсолютом – Богом. Але, на думку Харві Кокса, у секулярному суспільстві метафізичну сенсожиттєву роль для людини виконує політика. Адже зусилля багатьох мислителів спрямовуються на вирішення конкретних людських проблем, нормального функціонування суспільства в умовах секулярної технічної реальності. Тому «проповідь Євангелія, розмова про Бога – політична розмова», «мова, на якій проповідується Євангеліє – це політика», «розмова про Бога мирською мовою – це політичне питання». Тобто сам Бог творить політику у світі, роблячи людське життя справді людським. Отже, соціально-політичний ідеал повинен зачіпати конкретні інтереси людей, їхнє власне життя, роботу, життя їхніх дітей тощо, тобто входить в ті ситуації, які людині доводиться вирішувати у повсякденному житті. Людина повинна вміти відчувати, де відбувається дія Бога, і приймати в ній участь змінюючи себе, суспільство і світ [6, с. 241-244]. «Сьогодні політика повинна бути такою «рефлексією в дії», за допомогою якої Церква зможе дізнаватися, що замислює цей Бог-політик, і йти назустріч, діючи з Ним заодно» [6, с. 242].

Актуальним питанням в сучасному підході до соціально-політичного ідеалу є активізації Руської православної церкви на міжнародній політичній арені, що є значимим для всього християнського світу. На чолі з патріархом Кирилом вона займає агресивну антизахідну позицію, трактуючи сучасні політико-правові концепції прав і свобод людини як виключно західний феномен, породжений безбожною ідеологією.

У Московській церкві соціально-політичний ідеал постає у формі «неполітичної участі в політиці» – коли чітко визначається розмежування сфер діяльності і суспільних ролей держави та Церкви, остання, за відсутності чіткої доктрини соціальної етики, вдало маніпулює ідеєю самоідентифікації «Русского мира», що сприяє поширенню державної політики як особливого шляху Росії. Такі особливі відносини Церкви та держави, а також загравання Церкви із новими ідеологіями, коли в доктринальних документах підтримуються одні ідеї, а на практиці відбувається заперечення будь-якої національної (крім російської) самоідентифікації, які спричинені спотворенням християнського вірування, норм поведінки та взаємин у спільноті. Спільнота «Русский мир», на думку Кирила Говоруна, є

випадком політизованого богослов'я як суміші «політизованих неортодоксальних ортодоксій», яка віддаляється від Євангелія і стає шкідливою для держав, суспільства та людей [5]. Патологічність цих явищ дає можливість краще усвідомити роль Московського патріархату в підтримці російської агресії у світі, в тому числі в Україні. Це є свідченням народження нової православної політичної концепції справедливої священної війни, яка ґрунтується не на боротьбі з гріхом як проявом зла у світі, а на уславленні війни, необхідної для «очищення» світу.

Надто часто церковні лідери, релігійні громадські та політичні об'єднання, політики-християни зосереджують коло політичних вимог на битві з «содомітами», які часом виходять за межі першочергових проблем війни, екології, медицини, освіти, харчування, безпеки, сім'ї, дитини тощо. Це свідчить про обмеженість позиції окремих християнських церков щодо сучасної соціальної реальності та небажання відкритого діалогу у площині можливої політичної активності, що підтверджує гнітючий стан політичної культури з пануючим популізмом. Очевидно, якщо релігійна віра як суттєвий елемент людської духовного життя втрачається, то прагнення до релігійного ідеал перетворюється на фікцію і веде в кінцевому підсумку до все більш широкомасштабної тенденції безвір'я культури.

Отже, у сучасній християнській думці розуміння соціально-політичного ідеалу та істотних чинників його реалізації залежить від духовно-моральних цінностей, конфесійних кодексів та світоглядних переконань людини та соціуму. Християнський соціально-політичний ідеал сьогодні є не лише ідейною абстрактною побудовою, але й показником стану політичних відносин на всіх рівнях та критерієм подальших перспектив успішного розвитку світового співтовариства, найважливішим мотиватором поведінки сучасної людини та діяльності суспільних інститутів. При цьому слід враховувати, що сучасне християнське розуміння особливостей соціально-політичного ідеалу може стати як предметом широкої дискусії для філософської, теологічної, політологічної науки, так і визначальним фактором соціальної, політичної та морально-духовної трансформації людини і суспільства.

Список літератури

1. Андрусишин Б.І., Бондаренко В.Д. Державно-церковні відносини: історія, сучасний стан та перспективи розвитку Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. — К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. — 387 с.
2. Бліхар В.С. Державно-церковні відносини як експлікація дихотомії влади та суспільства у європейській філософії : монографія. — Львів : ЛьвДУВС, 2013. — 516 с.
3. Величко А. М. Христианство и социальный идеал (философия, право, социология

индустриальной культуры): Научное издание. Под ред. В.П. Сальникова. Спб., М.: Санкт-Петербургский университет МВД России, 2000. – 544 с.

4. Єленський, В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ - початку ХХІ століття. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. – 504 с.

5. Кирило (Говорун) Архімандрит. Політичне православ'я. / Пер. з англ. Олексія Панича. - К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2019. – 152 с.

6. Кокс, Х. Мирской град: Секуляризация и урбанизация в теологическом аспекте. Пер. с англ. О.Боровой и К.Гуровской. Под общей ред. и с примеч. О.Боровой. М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1995. 263 с.

7. Компендіум соціальної доктрини Церкви, К.: Кайрос, 2008. – 549 с.

8. Основы социальной концепции Русской Православной Церкви. [online] Доступно: <http://www.patriarchia.ru/db/text/141422.html>

9. Социальная позиция протестантских церквей России [online] Доступно: <https://www.cef.ru/documents/docitem/article/1379387>

10. Социально-политические системы в сравнительном контексте: цивилизации и идентичности. Под редакцией А. С. Железнякова и Т. Н. Литвиновой. М.: ИС РАН, 2013. – 350 с.

11. Шевченко С. А. Клерикалізм в системі державно-національних відносин Європейських країн: політико-правове регулювання // Дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2015. – 255 с.

Sarakyn L.P.

*Candidate of Philosophy,
Associate Professor of the Department of Humanities,
National University of Food Technology*

POSSIBILITIES OF COSMOPOLITICAL WORLDWIDE IN REGULATION AND TRANSFORMATION OF SECESSIONIAN CONFLICTS IN THE EUROPEAN SPACE

Саракун Лариса Петрівна

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Національного університету харчових технологій*

МОЖЛИВОСТІ КОСМОПОЛІТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ В РЕГУЛЮВАННІ І ТРАНСФОРМАЦІЇ СЕЦЕСІОНІСТСЬКИХ КОНФЛІКТІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ

Summary. In this paper the basic principles of cosmopolitanism, their role and methodological importance in overcoming secessionist movements as a political phenomenon in the European space are considered. Issues related to the development of separatism, to some extent facilitated by globalization and regional integration processes, are explored. Prerequisites for the development of secessionism as well as the forms of its distribution are analyzed.

The content of the phenomena of cosmopolitanism as a special type of worldview is revealed; cosmopolitanization; cosmopolitan society. The cosmopolitan approach is justified, allowing to go beyond national practices (overcoming national borders), facilitating their integration into a new context in combination with global, local (subnational) and particular. Cosmopolitanism becomes an ideological platform and ontological unity of the planetary community and aims at transforming secessionist movements. As a social construct, it helps to build a world order based on the affirmation of a "compromise" of cultural, religious, ethnic and other differences. In theoretical terms, the ideas about the possibility of a cosmopolitan worldview in the regulation of secessionist conflicts and separatist aspirations are of general anthropological character. Cosmopolitan principles require correlation with a functionally and normatively differentiated understanding of the worldview as a complex and heterogeneous phenomenon, in particular values and attitudes.

Анотація. У роботі осмислюються засадничі принципи космополітизму, їх роль та методологічне значення у подоланні сецесіоністських рухів, як політичного явища на європейському просторі. Досліджуються питання, пов'язані з розвитком сепаратизму, якому певною мірою сприяють процеси глобалізації та регіональної інтеграції. Проаналізовано передумови розвитку сецесіонізму, а також форми його розповсюдження.

Розкривається зміст феноменів космополітизму, як особливого типу світосприйняття; космополітизації; космополітичного суспільства. Обґрунтовується космополітичний підхід, що дозволяє вийти за межі національних практик (долаючи державні кордони), сприяє їх інтеграції в новий контекст у поєднанні з глобальним, локальним (субнаціональним) і партикулярним. Космополітизм стає світоглядно-ідеологічною платформою й онтологічною єдністю планетарного співтовариства й націлений на трансформацію сецесійних рухів. Як соціальний конструкт, він допомагає вибудувувати світопорядок на

основі утвердження «компромісу» культурних, релігійних, етнічних та інших відмінностей. У теоретичному відношенні приведені уявлення про можливості космополітичного світогляду в регулюванні сецесіоністських конфліктів та сепаратистських устремлінь носять загальноантропологічний характер. Космополітичні принципи потребують співвідношення з функціонально і нормативно диференційованим розумінням світогляду, як комплексного і неоднорідного феномена, зокрема, цінностями й установками.

Keywords: secessionism; secession movements; secessionist conflicts; cosmopolitanism; globalization; cosmopolitan outlook; cosmopolitanization; cosmopolitan society.

Ключові слова: сецесіонізм; сецесійні рухи; сецесіоністські конфлікти; космополітизм; глобалізація; космополітичний світогляд; космополітизація; космополітичне суспільство.

Постановка проблеми. На початку XXI століття людство увійшло в процес формування планетарної цивілізації, в якій окремі країни можуть втратити статус автономних самодостатніх одиниць, оскільки у світовому співтоваристві немає політичної, соціальної, економічної та духовної єдності. Воно втрачає орієнтири свого розвитку як у просторі, так і в часі. Роз'єдане суспільство постало перед новими викликами і загрозами, що мають глобалізований характер. Зокрема, це відсутність міжнародного узгодженого правового простору; міжнародний тероризм; війни між державами та в середині них; етнічні та релігійні конфлікти; національний та релігійний сепаратизм та інші види сецесіоністських рухів, які існують в усіх регіонах планети і виступають роз'єднуючим фактором цілісності суспільства. Сецесіонізм притаманний територіально сконцентрованим групам населення з різними релігійними, етнічними, культурними, економічними ознаками; зовнішньополітичними, історичними, адміністративними та територіальними чинниками. Сецесіоністські конфлікти становлять велику загрозу стабільності й розвитку як держави, так і людства загалом, оскільки можуть мати насильницький характер. Наслідком сецесії є дестабілізація суспільства, послаблення державного суверенітету, повна дезінтеграція і розпад держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему сецесіонізму як соціального і політичного явища розглядають у своїх дослідженнях зарубіжні й вітчизняні науковці. Зокрема, В. Андріяш, О. Балацька, Л. Брілмаєр, К. Веллман, С. Денисюк, Л. Ковалевиц, Л. Пашенко, І. Рафальський аналізують нинішні тенденції сецесіоністських конфліктів, їх етнополітичний, конфесійний, правовий та інші рівні. Вагомий внесок у вивчення особливостей сецесійних процесів здійснили Н. Беліцер, Б. Коппітерс, М. Емерсон, М. Хейссен, А. Зоткін, В. Лажнік та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Показово, що в жодному дослідженні не розкривається зв'язок між космополітизмом і врегулюванням чи вирішенням конфліктів у контексті сецесіоністських криз.

В сучасних умовах сепаратизм представляє для ряду європейських країн серйозну загрозу для національної безпеки. За даними Гейдельберзького інституту дослідження міжнародних конфліктів (ГІДК) у 2017 році спостерігалось 385 конфліктів у

всьому світі. Більше половини (222) відбулися із застосуванням насильства, в той час як інші – 163 – залишилися ненасильницькими. У порівнянні з попереднім роком кількість повномасштабних війн збільшилася з 18 до 20, тоді як кількість локальних воєн зменшилася на чотири – всього 16. Загалом, ГІДК нарахував 187 насильницьких криз, а також 81 ненасильницька і 75 суперечок між державами. В одній лише Європі у 2017 році відбулося 49 конфліктів. Як і в попередні роки, був зафіксований тільки один насильницький конфлікт. Згідно звіту ГІДК, це війна між Донецькою Народною Республікою і Луганською Народною Республікою, з одного боку, та українським Урядом, за підтримки декількох добровольчих батальйонів, з іншого [10].

Мета дослідження з'ясування сутності космополітичної концепції як альтернативного шляху розвитку європейських суспільств та методу регулювання (послаблення) і трансформації сецесіоністських конфліктів у роз'єднаних європейських державах (Молдова і Придністров'я; Сербія і Косово та ін.).

Результати та їх обговорення. Важливо зазначити, що сецесіонізм у різних європейських країнах проявляється в багатоманітних формах із різними засобами, цілями та методами боротьби. В окрему групу виділяють західноєвропейський різновид сецесіонізму, що характеризується переважанням дії етноконфесійного (з гіпертрофованою роллю мовного чинника) та соціально-економічного факторів. Відмінною рисою означеного сецесіонізму є домінування політичних партій серед акторів, що його формують, і переважання «стандартизованої» політичної діяльності над іншими її формами. Причини сучасних сецесіоністських процесів на сході та заході Європи різноманітні: політичні та соціокультурні перетворення, посилення або ослаблення центральної влади, прагнення окремих регіонів тих чи інших країн до відокремлення. Це також набуття суверенітету, як прояв захисної реакції на політичні і соціальні трансформації. Причиною є і конфлікти, породжені територіальними претензіями, які суттєво ускладнюють відносини між сусідніми державами. Потенціал сецесіонізму залежить від потужності та активності спільноти регіону, її чисельності, атрактивності певної ідентичності; існування різних мовних, культурних та релігійних особливостей тощо. В Україні активізації сепаратистського руху сприяють такі чинники, як історичний (тривале перебування окремих частин

сучасної території України у складі інших держав, що сприяло формуванню регіональної ідентичності); зовнішній – спроби сусідніх держав, зокрема Росії, використати представників національних меншин для просування своїх національних інтересів; етнічний (існування більше 130 етнічних груп, при цьому абсолютну більшість представників національних меншин складають росіяни); економічний (різний рівень соціоекономічного розвитку окремих регіонів); політичний (конкуренція ідентичностей); географічний, зокрема умовність межі кордону на сході країни; низький рівень кооперації виробництв між окремими територіями всередині України на основі односторонньо спрямованих зовнішніх господарських зв'язків; різновекторна спрямованість геополітичних та ціннісних орієнтацій населення та мовний чинники.

Зазначимо, що сепаратистські тенденції в Україні не стали наслідком діяльності регіональних рухів, партій чи організацій. Їх можна визначити як певні інформаційні операції, щоб продемонструвати слабкість України як держави, або є засобом тиску на позицію органів центральної влади з боку регіональної політичної еліти, ідеї яких актуалізуються під час революційно транзитивних змін у державі (2004 рік та 2013 – початок 2014).

Сучасні політичні, соціальні та культурні перетворення сприяють активізації сецесійних процесів, виникнення яких відбувається за двох умов: дискримінації етнічної меншості з боку державної влади та активна національна політична протоеліта, яка очолює цей рух. Чи досягне сецесійний рух своїх цілей залежить від балансу інтересів і сил на зовнішній арені та інших чинників міжнародної політики. Якщо все ж територіальне співтовариство наполягає на сецесії, повинні дотримуватися чіткі правові умови: конституційні норми про право сецесії, закони про порядок виходу зі складу держави. Самовизначення має здійснюватися на основі повної рівноправності всіх громадян, пріоритету прав людини без дискримінації. На практиці ж сецесія у більшості випадків руйнівна й з порушенням прав людини. Однією з причин означеного, на думку сучасного дослідника Ю. Кіршина, є глобальні та масштабні недосконалості людства, головна суперечність якого – це боротьба всередині нього [30]. Можна погодитися з думкою автора, адже у світовому співтоваристві утворилося протиріччя між глобалізацією та національною самобутністю держав (їх розвиток досягнув відчутної кризи, оскільки взаємозалежність світу обмежує їх суверенне право); між окремими релігійними конфесіями, що поглиблюються в умовах глобалізації. У світі йде боротьба політичних і релігійних ідеологій. Питання розв'язання конфліктів, їх трансформації і управління ними постають на транснаціональному, субнаціональному та локальному рівнях. З'явилася потреба у відновленні рівноваги між єдністю і

різноманітністю існуючих культур. Суспільство вимагає принципово нової ідеї, яка б не заперечувала, а пристосовувалася до соціально-політичних реалій і могла б зберегти та забезпечити співіснування людства й ліквідувати недосконалості. На ідеологічному рівні, на нашу думку, це знаходить вияв у стратегіях космополітизму, запровадженні космополітичної практики та ідеології в рамках світового співтовариства, а також прийняття її народами, державами, людством загалом на рівні усвідомлення. Сучасний космополітизм – це нова методологічна концепція для вивчення політичного світового простору. Він несумісний з політичними, економічними, культурними, національними, етнічними, релігійними та іншими сецесіоністськими рухами в сучасній Європі.

Феномен космополітизму, різні його аспекти досліджуються у працях багатьох науковців. Передовсім необхідно назвати роботи К. Аппія, Д. Арчібугі, У. Бека, І. Валлестайна, Ю. Хабермаса, Е. Гідденса, З. Баумана, Дж. Деланті та інших. Так, К. Аппія, розкриваючи особливості трансформації етичних цінностей, намагається з'ясувати кордони між «своїми» та «чужими» і умови такого розмежування [2]. Особливої уваги заслуговує його ідея ліберального космополітизму. Як наголошує автор, «ми цінуємо різноманітність форм соціального і культурного життя людей; ми не хочемо, щоб всі стали частиною гомогенної глобальної культури; і ми знаємо, що це також є фактом існування локальних відмінностей (як всередині держав, так і між ними)» [1, с. 94]. У такому розумінні космополітизм не виступає проти держави або локальних спільнот, а, навпаки, дозволяє у ліберальному дусі гарантувати космополітичну різноманітність ідентичностей.

Альтернативну концепцію європейської ідентичності висуває Дж. Деланті, яку називає «європейським космополітизмом» [8]. Грецька дослідниця М. Папастепану вводить в обіг поняття «культуралістський космополітизм» [14], головний імпульс якого стикається з локальним супротивом окремих культур, які хочуть зберегти свої архетипи. Процеси глобалізації прискорюють виникнення нового способу організації соціального життя, що в теоретичному плані призводить до формування нового світоглядного конструкту, виникнення якого ускладнює діалектику загальнолюдського, національного та індивідуального на всіх рівнях репрезентації.

Локальності сучасного світу утворюються діяльністю формальних міжнародних інституцій, які пропагують «партикулярне» єднання з акцентом до автентичного повернення у масштабах всього світу [15]. Підхід Р. Робертсона використав німецький соціолог і філософ У. Бек, який сформулював концепцію «транснаціонального соціального простору» [22], що включає транснаціональні корпорації, міжнародні компанії, фінансові інститути, етнічні діаспори, релігійні

рухи і т. д. Ці транснаціональні утворення знаходяться у більш вигідному становищі, перерозподіляючи у свою користь владні повноваження, оскільки не пов'язані, на відміну від національних держав, умовами міжнародних договорів і конвенцій. Глобальні виробництво і збут формують глобального споживача – «громадянина світу» – космополіта.

В епоху повсюдної тотальної взаємозалежності наявність в окремих регіонах планети осередків сепаратизму зумовлює глобальне посилення політичної та економічної напруженості. То ж питання врегулювання сепаратизму як в європейських країнах, так і в Україні, зокрема, постає ключовим на порядку денному державної політики.

Світова спільнота не бачить достатніх підстав для отримання будь-яким з нинішніх сепаратистських утворень в Європі міжнародного визнання. При цьому незалежність не розглядається як засіб протистояння крайнім формам несправедливості, таких як незаконна окупація території чи загроза геноциду. Навіть якщо в період, що передує сепаратизму, мали місце випадки несправедливості, їх не вважають підставою для отримання незалежності. Міжнародне співтовариство підтримує альтернативи сепаратизму, за яких можливе подолання несправедливості та запобігання їй у майбутньому. Космополітизм, будучи однією з альтернатив сепаратизму, виходить з того, що мета людства – домогтися єдності в його культурному, етнічному та релігійному різноманітті у поєднанні з існуючими статусами різних національних спільнот, і з гарантіями прав меншин на основі єдиної людиноцентричної космополітичної демократії.

Всі сепаратистські рухи породжуються глобалізацією, тому мають один і той самий ефект: вони відкривають (бажаючи того чи не бажаючи) простір для глобального владного і правового порядку. Глобалізація та інтеграція сприяють зближенню і взаємодії держав та позадержавних суб'єктів, їх об'єднанню у транснаціональні та глобальні мережі, які будуються на різних каналах взаємозалежності (торгівля, політика, безпека, навколишнє середовище та соціокультурні зв'язки). З іншого боку, глобалізація сприяє роздробленості усталених політичних і соціальних порядків, дозволяючи регіональним та транснаціональним об'єднанням реалізовувати партикулярні завдання, що несе загрозу суверенітету та територіальній єдності держав. Країни більше не мають монополії на посередництво відносин своїх регіонів на глобальному міжнародному ринку. Підвищена мобільність капіталу та зростання транснаціональних корпорацій підірвали здатність держав контролювати свою просторову економіку [17]. Тому конфлікти в умовах глобалізації сприяють утвердженню космополітичних ідей. Проте це не означає, що вони повсюдно зустрічають схвалення і немає протидії. Однак сила

і впливовість космополітичної ідеології знаходить своє вираження, передовсім, в тому, що вона розмиває, змішує і заново комбінує головні відмінності суспільств. Це дозволяє побудувати принципово іншу картину світоустрою третього тисячоліття й усвідомити напрям і зміст нового етапу в його розвитку. При виконанні даної місії космополітизм стає науковим світоглядом соціополітичного розвитку планетарної системи. Зазначений підхід дозволяє вирватися за межі усталених національних практик і тим самим сприяти їх інтеграції в глобальний контекст у поєднанні з локальним і партикулярним на основі логіки «включеної диференціації», коли людина сама конструює свою самотність, і цей процес є толерантним до національних, регіональних та інших відмінностей учасників [6].

У багатьох сепаратистських конфліктах сучасні європейські держави підтримують ту чи іншу сторону. Така позиція підвищує зацікавленість у сторін конфлікту до пошуку компромісу. Однак може трапитися і так, що інша країна вдається до посередництва чи навіть застосування сили, щоб нав'язати рішення про відокремлення частини країни, де відбувається сепаратистський рух, з метою утворення власної держави. Це може супроводжуватися шляхом проведення референдуму та процедурою розмежування повноважень з наданням гарантій з боку іноземних держав. Якщо останні не можуть або не бажають створити необхідні стимули для зміни статус-кво або координувати свої посередницькі зусилля, то фактична сепаратизація зазвичай затягується. В такому випадку частина країни, що намагається відокремитися, прагне увійти в економічний та політичний простір і сферу безпеки своєї держави-покровительки. Це призводить до деформації конфлікту, що триватиме упродовж невизначеного терміну й може значно модифікувати сепаратистські настрої.

Зазначимо, що сепаратизм знаходиться на стику внутрішньої та зовнішньої політики, проте, в більшості випадків виникнення сепаратизму може бути пояснене особливостями внутрішньої етнічної політики чи культури. Це впливає на самовизначення народів і передбачає різні способи політико-територіальної організації спільнот у внутрішньодержавних відносинах. Уряд може реагувати на сепаратизм багатьма способами. Одним із них може стати утвердження означеної вище ідеології космополітизму, як нового типу світогляду транснаціональної спільноти.

Не можна не враховувати того факту, що даний період характеризується виникненням «транснаціональних форм життя», які сприяють виходу з-під впливу тотального державного контролю національних культур, ідентичності, традицій, завдяки ЗМІ та інформатизації суспільства. Технічні розробки призвели до інтенсивного розпаду уявлень про національні держави як замкнуті структури. Проявляється симбіоз космополітичного та національного,

космополітичного світогляду та локального, глобальної ідентичності та національної. Локальні, національні, етнічні, релігійні та космополітична культура проникають одна в одну; вони взаємопов'язані і переплітаються. Відбувається космополітизація зсередини. Повсякденне життя як і раніше проходить на локальному рівні, але його не варто розуміти виключно локально. Основні переваги космополітичної перспективи – це включення «Іншого» як значимого і необхідного, визнання «інакшості Іншого» крізь призму зняття опозиції «друг–ворог» [20].

На думку У. Бека, «різноманіття не має бути ієрархізоване чи заміщене суспільно прийнятими нормами, цінностями та стандартами, а, навпаки, має бути прийнятим і позначеним як позитивна цінність. Із точки зору космополітизму прийняття інших, як відмінних і тотожних одночасно, є життєво необхідною умовою» [6, с. 15]. Можна сказати, що космополітизм є соціальним конструктом, який створює соціальну реальність і допомагає вибудувувати новий світопорядок. У зміст космополітизму входять: космополітична ідеологія; космополітична практика, поведінка народів; космополітизація, поширення ідей космополітизму; боротьба космополітизму проти антикосмополітизму.

Космополітизм має прийти на зміну традиційним ідеологіям епохи модерну, минаючи межі націоналізму, комунізму, соціалізму, неолібералізму. Перехід від світу національних держав до космополітичного світового порядку означає зміну пріоритетів: перехід від пріоритету традиційного міжнародного права до пріоритету прав людини. У другу епоху модерну затверджується принцип, відповідно з яким права людини передують міжнародному праву. Носіями прав людини є індивіди, а не колективні суб'єкти (нація, держава). Якщо права людини не відносяться виключно до внутрішніх справ тієї чи іншої держави, то відбувається «парадигмальний зсув» від національно-державного суспільства до суспільства космополітичного, у якому «міжнародне право за сприяння нації і держав звернене безпосередньо до індивідів, вважаючи тим самим юридично обов'язковим світове співтовариство індивідів» [22, с. 84]. Архітектура космополітичного союзу держав могла б також вказати шлях, що дозволяє уникнути іншим регіонам світу політики помилкових альтернатив, особливо в регіонах з хронічними національно-етнічними конфліктами.

Космополітизм з його ідеями світового громадянства, глобальності й глобальної взаємопов'язаності, принципами універсалізму і цілісності є досить затребуваним, оскільки він враховує «досвід історії», йому притаманне «рефлексивне усвідомлення подвійного характеру відмінностей і культурних протиріч», він «оголює не тільки «страждання», але й можливість вибудувати власне життя та відносини у суспільстві в умовах змішаної культури [22, с. 56].

З цього випливає, що основою політичної картини світу XXI століття постає усвідомлення нового способу життєустрою планетарної спільності – планетарного соціального організму. В останні десятиліття поступово стираються кордони між державами, переосмислюються поняття «громадянство» і «держава». Зв'язок громадян з національними державами стає слабкішим, а європейське співтовариство поступово, але впевнено перетворюється в космополітичне суспільство із загальним європейським громадянством. Про це переконливо свідчить текст Договору про Європейський Союз, де вказано, що «будь-який громадянин країни-члена ЄС є одночасно громадянином Союзу» [39, с. 68]. Офіційно вже єдина «Велика Європа» починає активно формувати у населення загальноєвропейську наднаціональну свідомість та ідентичність. Процес розвитку і розширення Єдиної Європи вже не зупинити. Європейський Союз – унікальна наднаціональна структура, що поєднує федеративні, конфедеративні та міждержавні елементи в своїй діючій нині Конституції. В якості моделі інтеграції вона однаково приваблива як для тих, хто прагне до створення нових незалежних держав, так і для тих, хто бажає зберегти територіальну цілісність своєї країни. Щодо деяких сецесіоністських конфліктів робилися спроби знайти реально компроміс між федерацією і конфедерацією під назвою «спільна держава». Хоча цей термін не має загальноприйнятого наукового визначення, він став використовуватися у зв'язку з пошуками рішень подолання сецесіоністських конфліктів на Кавказі, Кіпрі, Балканах та Донбасі. Пропозиції про створення спільної держави, як правило, засновані на ідеї створення державної структури з єдиною міжнародною правосуб'єктністю. Така ідея задовольняє бажання міжнародного співтовариства обмежити розростання кількості мікрдержав і захистити принцип територіальної цілісності. Критики системи «спільної держави» стверджують, що відсутність достатніх «федеральних» повноважень робить таку державу вразливою і призводить до розпаду або некерованості. Проте, сліт погодитися з думкою Г. Нутчева, що асоційована держава є політичним устроєм, при якому менша одиниця пов'язана з більшою одиницею таким чином, що вона зберігає ступінь самоврядування (Фарерські острови – самоврядна частина Данії, яка відповідає за їх міжнародні відносини і безпеку) [35]. Відносини добровільно асоційованих держав засновані на міжнародному праві (на зразок тих, що існують між Маршалловими островами і США). У сфері врегулювання, трансформації та вирішення конфліктів Європейський Союз діє двома шляхами: створення меж для вирішення конституційних проблем, пов'язаних з сецесіоністськими кризами, і/або є посередником між сторонами, залученими в конфлікт.

Країни ЄС з активними сепаратистськими рухами проводять різну державну політику стосовно них. Зокрема, регіональна політика Іспанії полягає у наданні права регіонам на самоуправління і визнання місцевих мов офіційними в автономних областях; здійснюється реалізація принципу «багаторівневої ідентичності» та спільних проєктів соціально-економічної модернізації, проведення політики децентралізації.

Модель децентралізованої держави, що заснована на принципах етнічного та лінгвістичного плюралізму, реалізована в Бельгії. Сучасна Бельгія – це федерація, що складається з суб'єктів двох типів: екстериторіальних товариств (німецькомовне, нідерландомовне, франкомовне) і територіальних регіонів (Валлонія, Фландрія, Брюссель). Двоскладна федерація і нова конституція сприяли нормалізації відносин між валлонами і фламандцями, проте остаточно міжетнічний конфлікт не вирішено. У Великій Британії для придушення відцентрових тенденцій використовувалася економічний тиск, а також сили методи вирішення конфліктів, але це не вирішувало їх, а стримувало проблему на певний період. Лише політика розширення автономії адміністративно-політичних частин королівства була ефективною і конфлікти у Північній Ірландії пішли на спад. Італія у пошуках шляху між федеральним та унітарним устроєм здійснила регіоналізацію усєї країни, що допомогло знизити міжрегіональну напруженість та змінити сепаратистську спрямованість частини рухів на автономістську.

Отже, якщо співвідносити сепаратистські конфлікти з формами державного устрою (тих країн в яких вони існують), можна відмітити, що перехід держави до федералізму чи надання окремим регіонам статусу автономії не означає остаточно вирішення проблеми. Спостерігається єдина тенденція: як тільки окремі регіони отримують певні повноваження, вимоги останніх стають дедалі більш наполегливими та ширшими. Звичайно, країни Європейського Союзу здійснюють різну державну політику щодо активних сепаратистських рухів. Проте, головним механізмом у вирішенні регіональних конфліктів у Європі постає Євросоюз з його принципами регіоналізації, згідно яких вихід з держави стає недоцільним, оскільки сама держава поступово розчиняється у складі ЄС, який повільно може перетворитися у велику федерацію регіонів і втратить статус конфедерації держав. Цим тенденціям сприяє глобалізація, яка кількісно змінює морфологію планетарного світу в бік укрупнення організаційних структур, а якісно – завдяки зміні властивостей структури, що від «статусу центру» переходить на рівень світового суспільства.

За такої перспективи космополітизація є необхідною умовою розвитку соціуму. Це означає, що глобальний Інший вже не знаходиться «десь там» або поруч з нами, він «всередині» нас. З одного боку, космополітизація підсилює змішання

з глобальним Іншим, відкриваючи простір і перспективи для утвердження прав людини і багатоманітності способів конструювання соціального світу. Означений процес слід розглядати не як часткову або неодмінну умову (яка існує чи не існує), або як мету, яку необхідно досягти, а швидше за все, як етико-політичний спосіб соціальної трансформації, що ґрунтується на принципі відкритості світу та породжує феномен глобальної політики. З цієї точки зору, рефлексивна космополітизація є формою розкриття світу, що виникає з можливостей трансформацій, іманентно властивих соціальному світу [7; 8]. Така космополітизація «руйнує» державні кордони, а відповідно знижується функціональна роль національних урядів і таке явище, як сепаратизм втрачає сенс і зникає. З іншого боку, процеси космополітизації породжують глибокі сумніви у збереженні людства, оскільки можуть мати антигуманні наслідки у тому випадку, якщо вийдуть з-під контролю.

Погоджуємося із згаданим німецьким філософом У. Беком, який обґрунтовує нову космополітичну концепцію, за допомогою якої стає можливим змінити увесь світовий устрій. На думку автора, в еkleктичних і мозаїчних формах існування космополітизму відбувається його «інфільтрація», він набуває риси реалістичного, який все більше враховує локальні особливості, сприяє адаптації універсальних цінностей до національної традиції, локусу. В протилежному випадку постають великі ризики різної фрагментації – політичної, етнічної, культурної тощо. В прагненні утвердитись у якості самостійного суб'єкта історії і зберегти національну культуру субнаціональні спільноти нерідко вибирають шлях націоналізму, в якому вбачають спосіб протистояння космополітизму. Вихід із ситуації бачиться дослідником в озброєнні національного світогляду «оком космополітизму», що уникне небезпеки націоналістичного позначення «інших» як «варварів», відкрившись ззовні у відношенні до інших народів, а з середини – у відношенні до власних меншин. Можна сказати, що космополітизм стає реалістичним у тому випадку, коли виходить з визнання відмінностей, насамперед етнічних, регіональних, коли відбувається «взаємопроникнення різноманітних стратегій сприйняття відмінностей» [22, с. 93-94]. До означених владно-стратегічних переваг космополітизму науковець додає права людини як джерело космополітичної влади, не називаючи вищу владну структуру, яка б керувала усіма цими процесами в світовому масштабі.

Позиціонування прав людини у сучасній космополітичній кон'юктурі може реалізуватися двома способами: ліберальним і транснаціональним. Ліберальний ґрунтується на інституалізації універсальних прав людини, тому що глобальне поширення ринкових механізмів неодмінно супроводжується поширенням влади закону і демократичної культури, а ведення

«сучасного» способу виробництва руйнує традиційні соціальні структури общинного типу, в яких права раціонального індивіда «приносяться в жертву» колективному обов'язку.

Транснаціональний – сприяє реалізації універсальної людяності. Хоча глобалізація і призводить до зростання нерівності, вона, водночас, сприяє формуванню нових географічних просторів і розвитку транснаціональних політичних інститутів прав людини, що, в свою чергу, створює основу для світового громадянства.

Мета-влада глобального космополітичного суспільства заснована на визнанні прав людини на протигагу уявної самоочевидності національної держави. Нормативне, правове і політичне просування до реалізації статусу «громадянина світу» відштовхує на другий план незалежність національної держави. Вимога дотримання прав людини перетворює роздроблений на національні держави та субнаціональні утворення світ на власний простір «всесвітньої внутрішньої політики», що не має кордонів і в якому «чужі» держави, а також неурядові організації можуть втручатися у «внутрішню політику» інших країн і змінювати їх владні структури і основи легітимації влади. Це вдається, зокрема, тоді, коли режим дотримання прав людини і відповідні регіональні конвенції сприяють активізації внутрішніх груп опору, орієнтованих на космополітичні цінності, або ж коли політику в сфері прав людини пов'язують з економічними або військовими санкціями. Означене дозволяє вести легітимну й авторитетну дискусію про сутність влади, яка, з одного боку, дає можливість пригнобленим і ущемленим групам заявити про свої права і (можливо) домогтися їх реалізації всередині країни при зовнішній підтримці з боку світової громадськості; з іншого боку, в усьому світі урядам і неурядовим організаціям надається стабільне і принципове право на участь в обговоренні та вирішенні цих проблем. Сепаратистські конфлікти, що лежать на перетині внутрішньої і міжнародної політики, вирішуються легше, якщо принцип національного самовизначення не обмежується внутрішніми справами.

Дієвість космополітизму полягає в тому, що він виступає інструментом реалізації національних інтересів на основі визнання різноманіття та різноманітності етнонаціональних форм, механізму приведення етнонаціональних устремлінь у відповідність з вимогами як загальносвітового, так і національного розвитку. Криза національних держав постійно потребує вирішення питання не тільки на національному, а й на міжнародному рівнях. Така тенденція призводить до узгодження дій однієї держави з діями інших, формування міжнародних відносин і становлення світового космополітичного суспільства та зміни світогляду: технократичного на космополітичний, який відтворить принципово іншу картину світоустрою третього тисячоліття. Такий світогляд дозволяє на основі нової картини світу усвідомити напрям і

зміст нового етапу в розвитку людини та суспільства [23, с. 12].

Космополітизм постає засобом цивілізованого управління політичною владою за допомогою юридичних законів. Його ідеологія виходить за межі національних держав. Поступово відбувається перехід від координації до співпраці. Відповідно має бути конституційовано міжнародне право, оскільки здійснюється синтез політичної влади окремих держав. Міжнародне право дозволяє швидше домогтися консенсусу. Однак існують труднощі з легітимністю міжнародного права. Вакуум між «грубою» і «м'якою» силою можна подолати, наближаючись до розуміння нормативістської концепції міжнародного права. У своїй промові на XXIII Філософському Конгресі Ю. Хабермас зазначав, що державний суверенітет і політична влада проявляються в інструментальній логіці [16]. Багато держав прагнуть розвинути суверенітет у рамках міжнародного права. Але мережа міжнародних організацій звує рами міжнародного права. У цих організаціях збільшуються широкі світові функції. Все це веде до демократичного дефіциту. Прийняття рішень міжнародними організаціями не супроводжується прийняттям демократичного права. Легітимація демократії не досягається. Держави ЄС прагнуть створити наднаціональну демократію. Але криза ЄС показує, як важко створити єдину конституцію (європейську). Це є результатом відсутності політичної солідарності, що обумовлено структурною нерівномірністю країн. Європейському союзу насамперед необхідні спільні фінансові, фіскальні правила, правила оподаткування. Повинен бути єдиний збалансований бюджет, адаптований до ринкових відносин. Також необхідно перейти від національної демократії до її інтернаціонального рівня. Багато політичних партій ЄС уникають солідарності, яка є синонімом справедливості. Довіра виникає тоді, коли є взаємний інтеграційний процес, що викликає взаємну інтеграційну поведінку на основі загальної юридичної норми. Сьогодні важко зрозуміти солідарність інтеграційну. Громадяни мають бути адаптовані до взаємозалежності. Тому космополітичне світорозуміння потрібне в силу «давно сформованої економічної, суспільної і технологічної єдності світу, колективної відповідальності за збереження умов для життя на перенаселеній планеті, а також постійно зростаючого військового потенціалу, який загрожує всім. У нинішній ситуації якісно новим є те, що глобальні проблеми підштовхують до створення світового політичного порядку. Визнаючи неминучу трансформацію національних держав у транснаціональну спільноту і формування транснаціонального соціокультурного простору, який є основою для виникнення космополітизму, що стає онтологічною єдністю планетарного співтовариства. Демократія у такому розумінні є параметром порядку нового світоустрою, що

забезпечить розподіл Світової влади в організаційній матриці планетарного життя [23], результатом чого буде створення організованого суспільства, у якому Світова влада розподіляється раціонально за участі світового громадянського соціуму. Головним виконавчим органом Всесвітньої держави на демократичних засадах постане Світовий уряд – єдина нормативно-правова система у формі загальноцивілізаційних цінностей, моралі та Світового права. «Космополітична держава» буде заснована на принципі національної індивідуальності, що уможливить співіснування національних ідентичностей за принципом конституційної толерантності. Іншими словами, в майбутньому планетарному співтоваристві утвердиться космополітична демократія, яка, як відзначає російський науковець Ю. Кіршин, врахує культурні, етнічні та релігійні особливості народів світу й не тільки збереже, людські цінності, але і підніме їх на більш високий рівень, що «буде сприяти ліквідації недосконалостей людства» [30], а отже, і ліквідації такого політичного явища як сепаратизм на основі космополітичної ідентичності (в сучасних умовах означена ідентичність не завжди використовується сепаратистськими рухами). Вищезначене може привести до взаємодії з «космополітичною національністю та державністю», в яких національно-етнічні традиції захищатимуться та розвиватимуться і відбиватимуться у світі світового громадянства [23, с. 142].

Космополітична демократія охопить всі суб'єкти і об'єкти космополітизму: людину, мораль, відносини людей у державах; інтеграцію народів і країн; ставлення до минулого й майбутнього, до предків і нащадків; демографічні процеси; взаємозв'язок людини та природи; захист від природних і техногенних катастроф; науково-технічний прогрес; освоєння космосу. Означена демократія передбачає узгодження дій локальних, регіональних і глобальних організацій. При її формуванні використовуватиметься модель моніторингу; публічний контроль і перевірка всіх управлінських рішень державних і громадських структур. Демократичне самоврядування охопить внутрішньодержавні та міжнародні відносини. Космополітична демократія вперше дозволить органічно поєднати владу і народ із загальнолюдськими гуманітарними, моральними і правовими цінностями, а також домогтися відповідності з результатами «четвертої технологічної революції».

Виходячи з цих концептуальних роз'яснень, космополітизацію у сфері врегулювання і вирішення сепаратистських конфліктів слід розуміти як процес, що приводиться в дію європейськими інститутами, насамперед Європейським Союзом, шляхом прив'язки розв'язання конфлікту до інтеграції зацікавлених сторін в європейський простір за допомогою кондіціональних механізмів, вбудованих у процес космополітизації. Шляхи їх використання ЄС і

ступінь впливу на сепаратистські конфлікти в кожному випадку різні. Вони стосуються трьох рівнів: 1) правових і адміністративних структур внутрішніх інститутів; 2) внутрішньої економічної, соціальної політики та політики у сфері безпеки; 3) соціальних змін загалом, включаючи зміни, щодо груп інтересів, внутрішніх дискурсів, ідентичностей та інших аспектів соціокультурного життя. Але важко виміряти ступінь впливу космополітизму на кожному з цих рівнів. Космополітизм не є ні незалежною, ні проміжною змінною при поясненні внутрішніх змін. Співзвучні в смисловому контексті слова Ю. Кристєвої: «Як прихильник космополітизму, я щиро вірю, якщо у Європи є майбутнє – воно немислимо без духу універсалізму. Ми повинні подолати державні кордони як архаїзм, поважаючи при цьому національні особливості» [32]. Радикальне подолання національно-державного порядку мислимо тільки у якості встановлення космополітичного режиму, який етично, прагматично і політично здійснює самообґрунтування у формі самоздійснюваного пророцтва.

Можна виокремити три можливих джерела самообґрунтування космополітичного суверенітету [21, с. 397-398]. Перше – розумне право, яке засноване на ідеях І. Канта, згідно яких космополітизм самообґрунтовується і здійснюється у формах правового конституціоналізму. Космополітичні принципи знаходять загальну обов'язковість відповідно з неакцентованим внутрішнім примусом. Друге джерело – правовий позитивізм, який, навпаки, стверджує, що принципів обґрунтування правових норм завжди виключені. Легітимність означеного режиму оцінюється за ступенем його емпіричної законності, яка залежить від конкретних обставин. Третім джерелом є прагматизм, який виходить з того, що космополітичний режим самообґрунтовується завдяки можливості вирішувати глобальні проблеми. Якщо він виправдовує себе на практиці, то знаходить легітимність. При космополітичному режимі моральний (основний для всіх) порядок утверджують для нового людства, яке не має кордонів. Його легітимність вибудовується не з легітиміційних джерел національно-державного порядку, який територіально обмежений, а з власних джерел легітимності, оскільки лише вони дозволяють створити моральний і правовий порядок для всіх і кожного. Легітимність космополітичного порядку не може завойовуватися «знизу вгору», тобто завдяки демократичному голосуванню та схваленню окремих держав. Вона має обґрунтовуватися «зверху вниз», дедуктивно, виходячи з універсальності принципів і основних положень – з наслідків для всього людства і кожної окремо людини [21, с. 390].

Утвердження космополітичного режиму, що здійснюється як природним, так і штучним шляхом, може призводити (і призводить) до ризиків і

конфліктів. У центрі стоять модернізаційні ризики. Як їх подолати в умовах плюралізму конкуруючих модерніт з їх різними нормативними моделями, матеріальними інтересами і конфігураціями політичної влади? Відповідь на поставлені питання дає поняття космополітичної Realpolitik, яка не апелює до загальних ідей і ідентичностей, а ставить на чільне місце владу й інтереси. Якщо ми приймаємо таку точку зору, то найбільш важливим питанням стає моделювання гегемоністських «ігор мета-влади» глобальної внутрішньої політики та відстоювання інтересів таким чином, щоб вони служили реалізації загальних космополітичних цілей [29]. Дана альтернативна концепція видається нам найбільш адекватною, оскільки саме вона спрямована на збереження та подальший розвиток демократичних цінностей європейського суспільства не тільки всередині окремих держав чи регіонів, але й на глобальному рівнях функціонування світової політичної системи.

Нова історична реальність суспільства всесвітнього ризику (У. Бек) полягає в тому, що жодна нація не здатна впоратися зі своїми проблемами самотужки. Космополітизм не закликає до того, щоб жертвувати власними інтересами або віддавати перевагу виключно високим ідеям та ідеалам. Навпаки, космополітична Realpolitik визнає, що політичні дії здебільшого засновані на інтересах. Але наполягає на тому, щоб переслідування власних інтересів відповідало інтересам спільноти. Так, космополітичний реалізм, по суті, означає визнання легітимності інтересів інших, у тому числі й національних, у поєднанні з власними (партикулярними) інтересами. В ідеалі індивідуальні та колективні цілі (як регіональні, національні, так і глобальні) можуть бути досягнуті одночасно. Проте, часто доводиться стикатися з обмеженнями і дилемами космополітичної Realpolitik. Зокрема, чи має проблема космополітичне вирішення залежить від нормативних та інституційних рамок. Парадокс полягає і в тому, що ця ідея космополітизму можна також використовувати для досягнення цілком протилежного результату. Її не можна віддавати на відкуп державі, оскільки вона буде використовувати отримані космополітичні можливості для посилення своєї гегемонії. Тому основна ідея сьогодення: майбутнє відкрито і воно залежить від рішень, які ми приймаємо.

Стосовно України зазначимо, що громадська думка занадто поляризована: усі мислять по-різному. Одні бачать майбутнє у минулому, інші – в чомусь новому. Одні дивляться на Захід, інші – на Схід. Поляризація виводить на вулиці радикалів, які хочуть негайно досягнути своїх цілей. Вони використовують для цього всі види просторів: фізичний, інформаційний і віртуальний. Ними активно користуються усі сепаратистські рухи. Людина у натовпі є більш навіювана, оскільки на неї збудливо діють інші, що стоять поруч. Вона стає частиною цього натовпу, її індивідуальна воля вже не є настільки значущою. Нові сенси

впроваджуються у масову свідомість, стаючи єдино можливими, а потім під них починають підводити саму реальність. І масова свідомість починає діяти за планом конструкторів, оскільки вже сама дійсність підштовхує всіх до потрібних сенсів.

Сецесіоністські рухи на Донбасі здійснюються у трьох просторах. В Україні інформаційна війна виразилася у відключенні російських телеканалів на її території, віртуальна – в забороні російських телесеріалів. Інформаційний простір є основним полем битви. Цікавою особливістю означеного простору в Криму та Донбасі є його швидкий розвиток, високий рівень динаміки, що потягнув за собою великий об'єм суперечливих одна одній версій. Різні етапи, різні часові періоди мали свій набір слів-символів [37, с. 763].

На думку сучасного дослідника Г. Почепцова, передкримський період з точки зору російських інформаційних потреб мав виправдати анексію Криму, тому був використаний набір символів, що переносили в епоху війни. «Фашисти», «неонацисти», «бандеровці» – були з одного боку, визволителі – з іншого. Останнє значення не використовувалося, але малося на увазі. Тим більш під «зеленими чоловічками» можна було розуміти, що завгодно. Як зазначає автор, події на Донбасі вимагали розвернути символізацію «народного повстання». Тому тих, хто був проти, почали називати «карателями». Україна стала позначати своїх противників «терористами», «сепаратистами», Росія своїх прихильників «ополченцями», що також асоціюється з вітчизняною війною.

Інформаційний простір такої гібридної війни, коли неадекватно поєднується фізичний, інформаційний і віртуальний простори, виконує нові функції. Г. Почепцов називає деякі з них, що характерні для конфлікту Росії з Україною: 1) потрібно з нічого створити образ ворога; 2) потрібно з нічого створити образ справедливого воїна, який бореться з ворогами; 3) потрібно вказати на населення, яке треба захистити від ворога [37, с. 764]. Все вищесказане демонструє, що інформаційні технології дозволяють вибудовувати нову ієрархію друзів і ворогів. Роль інформаційних технологій та ЗМІ збільшується у періоди інтенсивних змін соціосистем, куди підпадають також сепаратистські рухи, оскільки в ці моменти істотно змінюється самосвідомість людей.

Поява сепаратистських рухів, зокрема і в Україні, визначається, внутрішньою політикою, відносинами регіонів і груп з державою. А чи досягнуть означені конфлікти своєї мети, багато в чому окреслюється міжнародною політикою, балансом інтересів і сил, що знаходяться за межами держави. Якщо сепаратистські рухи не досягають своєї мети або ініційовані ними в державі конфлікти «заморожуються», то це обумовлено тими ж факторами. Тобто, все буде залежати від того, як складуться відносини в даний момент часу між усіма сторонами, що залучені в конфлікт, і якими будуть ці відносини (баланс чи дисбаланс

сил між ними і на чию користь). Тому з різних варіантів врегулювання конфлікту в підсумку може реалізуватися «найнеймовірніший», оскільки може виявитися найбільш прийнятним варіантом подальшого розвитку подій, що влаштовуватиме всіх.

Висновки. Підсумовуючи зазначимо, що сучасна цивілізація зіткнулася з проблемами такого рівня складності, які вимагають розробки концепції космополітичного світогляду, яка «асимілювала б національний світогляд з його обґрунтованим скептицизмом, одночасно відкривши його для сприйняття існуючих загроз і криз та відповідала б масштабу і змісту історичного часу. І цілком очевидно, що сприйнятливість космополітичних ідей, їх поширення сприятиме руйнуванню державних кордонів, що в свою чергу призведе до децентралізації влади і таке явище як сепеціонізм поступово втратить свою актуальність і підґрунтя.

Список літератури:

1. Appiah K. A. "Cosmopolitan Patriots", in Cheah, P. and Robbins, B. (eds)/ K. A. Appiah // *Cosmopolitics: Thinking and Feeling Beyond the Nation*. Minneapolis: University of Minnesota Press. – 1998.

2. Appiah, K. A. *Cosmopolitanism: Ethics in a World of Strangers*. / K. A. Appiah // New York: Norton, Paperback. – 2007.

3. Beck Ulrich. *Macht und Gegemacht im globalen Zeitalter*. / Ulrich Beck // *Neue weltpolitische Okonomie*, Frankfurt/Main.– 2002.

4. Beck U. *Risikogesellschaft*. / U. Beck // Frankfurt am Main: Suhrkamp.– 1986.

5. Beck, U. *Cosmopolitanization – Now! An interview with Ulrich Beck*. / U. Beck // *Theory, Culture & Society*, 2001.– Vol. 18 (4).

6. Beck U., Grande E. *Cosmopolitanism: Europe's Way Out of Crisis*. / U. Beck, E. Grande // *European Journal of Social Theory*. – 2007.– Vol. 10, 1, 67-85.

7. Beck Ulrich *The Cosmopolitan Vision*, Cambridge. / Ulrich Beck // UK/Malden, MA: Polity Press.– 2006.

8. Delanty Gerard *The Cosmopolitan Imagination: The Renewal of Critical Social Theory*. / Gerard Delanty // Cambridge, UK: Cambridge University Press.– 2009.

9. Eichert D. *Separation amidst Integration: The Redefining Influence of the European Union on Secessionist Party Policy*. / D. Eichert // *JIOS*, 2016.– Vol. 7, Issue 2, pp. 63–77.

10. НПК Conflict Barometer App. Analyzed Period: 01/01/17 – 12/31/17. file:///C:/Users/Pavel/Documents/ConflictBarometer_2017.pdf

11. Keating M. *The New Regionalism in Western Europe: Territorial Restructuring and Political Change*. / M. Keating // Northampton: Edward Elgar Publishing, pp. IX, 1998.– 242 p.

12. Kovalevych L. *Impact of secession movements on the territorial political system of the Western European region*. / L. Kovalevych //

Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya, 2017. – P.– 77, 78-84 (in Ukrainian, abstr. in English), <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2017.77.78-84>.

13. Pantovic A. *The Economic Impact of the European Union on Subnational Separatist Sentiment*. University of Colorado Boulder Undergraduate Honours Thesis, 2014.– P.– 1–55. 11.

14. Papastephanou Marianna. *Thinking differently about cosmopolitanism : theory, eccentricity, and the globalized world*. / Marianna Papastephanou //p. cm. – (Interventions: education, philosophy & culture). London, New York: Taylor & Francis.– 2012.

15. Robertson R. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. / R. Robertson // SAGE.– 1992.

16. XXIII World Congress of Philosophy "Philosophy as Inquiry and Way of Life" / Programme: Athens 04 – 10 August 2013, University of Athens, School of Philosophy Press, 2013. – 127 p.

17. Yakoviyk I. V. *Separatism in the United Europe* / Yakoviyk I. V., Okladna M. G., Orlovskyy R. R. // *PROBLEMS OF LEGALITY*. No 140 (2018) DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.140>.

18. Балацька О. Сепеціонізм як фактор політичного насилля: сучасні тенденції. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. – 2017. – Вип. 12, 157–163. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2017_12_24.

19. Бек У. *Общество риска: На пути к другому модерну*. / У. Бек // Пер. с нем. В. Седельника, Н. Федоровой. – М.: Прогресс-Традиция, 2000.

20. Бек У. *Космополитическая глобализация*. 2003. – URL: <http://www.globalaffairs.ru/articles/2328.html>

21. Бек У. *Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-политическая экономия* / У. Бек // Пер. с нем. А.Б. Григорьева, В.Д. Седельника; послесловие В.Г. Федотовой, Н.Н. Федотовой. М.: Прогресс-Традиция; Издательский дом «Территория будущего» (Серия «Университетская библиотека Александра Погорельского»), 2007.

22. Бек У. *Космополитическое мировоззрение* / У. Бек // М.: Центр исследований постиндустриального общества, 2008. – 336 с.

23. Бек У. *Влада і контрвлада у добу глобалізації. Нова світова політична економия* / У. Бек // Пер. з нім. О. Юдіна. К.: Ніка-Центр, 2015.

24. Бек У. *Перспективы: транснациональное государство*. / У. Бек // URL: <https://studopedia.info/3-17528.html>. (дата обращения: 20.01.2019).

25. Бек Ульрих *Жизнь в обществе глобального риска – как с этим справиться: космополитический поворот*. / Ульрих Бек // Пер. с англ. В. Малахова. URL: http://www.gorby.ru/userfiles/lekciya_ulrih_beka.pdf (дата обращения 20.01.2019).

26. Бек У. *Космополитическая глобализация* / У. Бек // URL:http://www.val--s.narod.ru/glob/gl_bek1.htm

27. Бех Ю. Космополітизм як світоглядно-ідеологічна платформа розбудови освіти ХХІ століття. Вища освіта України. Теоретичний та науково-методологічний часопис, 2015. – № 4(59). – С. 11-16.
28. Виноградов В.Д. Национальное и «космополитическое государство»: миф и реальность. / В.Д. Виноградов // Вестник Санкт-Петербургского университета. 2010. – Вып. 2. – С. 411-413.
29. Зуйков Р. С. Идеология мирового общества: политико-системный анализ / Р.С. Зуйков // Век глобализации, 2014. – Вып. 2(14). – 91-104. <https://www.socionauki.ru/journal/articles/248999/>
30. Киришин Ю. Я. Концепция космополитизма. / Ю.Я. Киришин // 2016. – URL: <http://scicenter.online/politicheskaya-filosofiya/kratkaya-biografiya-130904.html>.
31. Кравченко С.А. У. Бек: социологическое воображение, адекватное рефлексивному модерну / С.А. Кравченко // 2016. – URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/2011/12/19/1270384959/Kravchenko.pdf>.
32. Кристева Ю. Чуждые сами себе: мечта об исключительности. Керни Р. Диалоги о Европе. М., 2002. – С. 17-18.
33. Кузнецов А.М. Глобализация или космополитизация: об одном дискурсе современной западноевропейской социологии / А.М. Кузнецов // СОЦИС, 2014. – № 12. – С. 12-20.
34. Напсо М.Д. Космополитическое мировоззрение в трактовке У. Бека. / М.Д. Напсо // Философия и культура, 2016. – № 10(106). – С. 1383-1387. <https://doi.org/10.7256/1999-2793.2016.10.20581>.
35. Нутчева Г. Европеизация и сепаратистские конфликты: концепции и теории. / Г. Нутчева и др. // URL: <file:///H:/сепеціонізм%20рус.pdf>. (дата обращения 25.01.2019)
36. Пашенко Л. В. Этносепаратистский терроризм в Западной Европе / Л.В. Пашенко // Научный журнал КубГАУ, 2016. – № 118(04), URL:<http://ej.kubagro.ru/2016/04/pdf/72.pdf>
37. Почепцов Г. Г. Пропаганда 2.0. / Г.Г. Почепцов // Харьков: Фолио, 2018. – 796 с.
38. Саракун Л.П. Космополітична концепція Ульріха Бека / Л.П. Саракун // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. Гол. ред. В.М. Вашкевич. К.: «Видавництво «Гілея», 2017. – Вып. 117(2). – С. 162-166.
39. Этнические и региональные конфликты в Евразии: в 3 кн.: Кн. 3 Международный опыт разрешения этнических конфликтов / Общ. ред. Б. Коппитерс, Э. Ремакль, А. Зверев. М.: Издательство «Весь Мир», 1997. – 304 с.

George Chuzhik

Doctor on the highest category

Doctor ICA UNESCO

(Kyiv, Ukraine)

Tel.: +380504756555

WHO IS GUILTY OF SELF-DESTRUCTION OF PEOPLE? (THEORY “THE MANIFESTATION OF THE ENERGY OF CONSCIOUSNESS OF THE UNIVERSE”)

Георгий Чужик

Врач высшей категории

Доктор МКА ЮНЕСКО

(Киев, Украина)

КТО ВИНОВЕН В САМОУНИЧТОЖЕНИИ ЛЮДЕЙ? (ТЕОРИЯ «ВОЗЪЯВЛЕНИЕ ЭНЕРГИИ СОЗНАНИЯ МИРОЗДАНИЯ»)

Аннотация. Прочитав статью, Вы убедитесь, что это не футурология и не безумство, а наша реальность, которую наука весь исторический период скромно обходила. Это привело к тому, что из-за прогрессирующего самоуничтожения людей, назрела угроза исчезновения жизни на Земле, о чем Всемирно известный ученый С. Хокинг убедительно предупреждал нас. А вместе с этим социум не смог определить, кто мы в Мироздании и какова роль энергии сознания человека в нём? РОЗДАНИЯ Но есть выход из ситуации. Надо только принять во внимание мнение многих авторитетов мира, боле 40 лет, доказывающих, что активна, окутывает весь мир, творит его, влияет на него и подчинена единым законам природы. Вам будет интересно узнать в популярной форме, как удалось открыть эволюцию энергии сознания, сформировавшую «Потоки Информации» и всю гармоничную последовательность миропостроения. При этом достигается прекращение самоуничтожения людей, на порядок ускоряется прогресс во всех областях жизни, открываются много тайн природы.

Abstract. After reading the article, you will see that this is not futurology or frenzy, but our reality, which science has modestly bypassed throughout the entire historical period. This led to the fact that due to the progressive self-destruction of people, there was a threat of the disappearance of life on Earth, as the world-famous scientist S. Hawking convincingly warned us. And at the same time, the society could not determine who we are

in the Universe and what is the role of the energy of human consciousness in it? But there is a way out. It is only necessary to take into account the opinion of many authorities of the world, more than 40 years old, proving that the energy of consciousness, being the highest form of reflection of objective reality, is active, envelops the whole world, creates it, affects it and is subject to the same laws of nature. It will be interesting for you to learn in a popular form how you managed to discover the evolution of the energy of consciousness, which formed the “Flows of Information” and the entire harmonious sequence of world-building. At the same time, the termination of self-destruction of people is achieved, progress in all areas of life is accelerated by an order of magnitude, many secrets of nature are revealed.

Ключевые слова: Энергия сознания, миропостроение, С.Хокинг, возьявление, самоуничтожение.

Key words: Energy of consciousness, Universe, S. Hawking, self-destruction.

Крайних в самоуничтожении людей и скором прекращении жизни на Земле не ищите – виновны все во все времена. До середины XX века могли оправдываться недостаточным уровнем развития, но сегодня, когда наука и техника достигла много, а искусственный интеллект начал широко воплощаться в нашу повседневную жизнь, стало ясно, что каждый из нас является прямым соучастником самоуничтожения людей.

Если очень коротко, то главной причиной следует считать тот факт, что цивилизация вопреки основному закону Природы весь свой исторический период проживали, ошибочно объясняя миропостроение.

Такая серьезная ошибка привела к нарастающему самоуничтожению человечества, к искусственной блокировке наукой естественной эволюции энергии сознания человека, послужившие возвращению в человеке эгоизма, жестокости, равнодушия. Не было определено место человека в Мироздании и не открыты многие тайны природы. Всегда декларировалось, что в мире нет ничего дороже жизни, но найдется ли человек, отрицающий, что каждое новое открытие во все времена в первую очередь использовалось для более эффективного действия оружия массового уничтожения? Эта гонка настолько усовершенствовала оружие, что к концу XX века подвела человечество к крайней черте сохранения жизни на Земле.

Ядерным оружием обзавелись и диктаторы, пришедшие к власти, сами определяющие свой психический статус.

Мир столкнулся с проблемой, когда осуществлять изменения на Земле в интересах выживания нашей цивилизации остро назрел совершенно другой уровень подхода к ее разрешению,

Фундамент для такого нового подхода заложили многие здравомыслящие авторитеты атеистического и теистического мира, которые долгое время убедительно утверждают, что энергия сознания человека, является высшей формой отражения объективной действительности, она активна, окутывает весь мир, творит его, влияет на него и подчинена единым законам природы.

К сожалению, человечество скромно и боязливо обходило эту проблему, и не смогло определить, кто мы в Мироздании и какова роль энергии сознания человека в нём?

После углубленного анализа, мы с большой долей уверенности можем утверждать, что нами открыт новый фундаментальный закон, благодаря которому был найден весь процесс формирования Вселенной.

КАК ВЫЗРЕВАЛА ОШИБКА ЦИВИЛИЗАЦИИ?

За последние 30-40 лет ученые убедительно доказывают, что энергия сознания людей является одной из двух фундаментальных гигантских энергоинформационных структур, по законам природы формирующих Мироздание. Когда выдающийся ученый Стивен Хокинг [6] и др. пришли к выводу, что Мироздание состоит из многих Вселенных и что наша цивилизация никогда не узнает о происходящих событиях сотни млрд. лет тому, тогда наука трудно решаемую проблему эволюции энергии сознания человека, отдала на откуп в никуда. Эта ошибка дорого обошлась человечеству. Наука, можно сказать, остановилась, как перед Рубиконом и, несмотря на то, что достигла больших высот, не двигается с места, наблюдая самоуничтожение людей. . Даже если мировому сообществу удастся начать переселять людей на другие космические объекты, они все равно будут продолжать жить «вниз головой», заражая новые цивилизации вирусом необузданного самоуничтожения людей.

Пришло время открыто прервать эту пагубную тенденцию ошибочного объяснения миропостроения, которая уподобила труд цивилизации в сизифов.

Ученые, так называемого «квантового сознания» стремились изменить эпистемологические и этические границы научных исследований. Но мало того, что их утверждения, открытия, мягко говоря, тормозились, от них упорно требовали представить практическое подтверждение тому, что сознание является одной из главных составляющих частей реальности. Это вызывает, как минимум, удивление, так как ученым было хорошо известно, что выполнить их требование никогда никому не удастся по объективным причинам, даже при высочайшем уровне развития искусственного интеллекта тем более, у которого нет сознания.

Нам, в чем уверены, удалось выйти на главную дорогу эволюции энергии сознания человека и открыть новый фундаментальный закон природы, формирующий Мироздание. Этот закон, который мы назвали «Возьявление энергии сознания

Мироздания», дает единый ключ, казалось бы, к не разрешимым проблемам нашего сообщества и построения мира в целом.

При этом, необходимо сразу исключить всякие противостояния и противопоставления между всеми сторонами, и продекларировать, что новая теория не отвергает, а учитывает весь без исключения исторический опыт каждого здравомыслящего человека и цивилизации в целом, а так же опыт мировых религий по вопросам миропостроения.

НА ПУТЯХ ПРЕКРАЩЕНИЯ САМОУНИЧТОЖЕНИЯ

Чтобы исключить самоуничтожение людей всегда были другие пути, они маячили, их предсказывали глубоко мыслящие ученые. Но неумная тяга к превосходству, к слепой защите своих корпоративных интересов выстраивались так, что весь наработанный прогрессивный опыт сообщества, в конце концов, приводил к ошибочному объяснению миропостроения. Это вращивало в людях эгоизм, меркантилизм, «мнение большинства» и все то, что вопреки законам природы разводило по сторонам науку, религию, общество. В результате, вплотную столкнулись с тем, что па пороге со всей очевидностью замаячила ядерная война.

Было проявлено, мягко говоря, непонимание к утверждениям таких выдающихся ученых, как Стивен Хокинг, Роберт Ланца, Джон Уилер, Стивен Вайнберг, Джон Палкинхорн и многие другие.

Чтобы вывести на истинный путь формирование Мироздание, но, не имея ключа к открытию этой тайны и непонимание сообщества, они вынуждены были зависать со своими открытиями, идеями. Общий смысл их утверждений таков:

--- Роберт Ланца много лет убедительно доказывает, что сознание - это фундаментальное свойство Вселенной. Его теория биоцентризма предполагает, что человеческая жизнь и сознание имеют основополагающее значение для формирования Вселенной.

--- Вигнер Юджин - физик-теоретик, математик был убежден в том, что последовательно формировать законы квантовой механики не представляется возможным без ссылок на сознание, которое имеет основополагающее значение.

--- Девид Бом, английский ученый из Лондона писал, что любое творение Вселенной представляет собой объект, состоящий из 2-х структур: внутренней (дифференциальной) и внешней (интегральной) структуры.

--- Английский астроном Джеймс говорил, что человек всё больше и больше начинает рассматривать убеждение, разделяемое практически всеми, вселенную как великую мысль, нежели как огромный механизм.

--- Оксфордский философ Кейт Уорд говорил, что само Мироздание свидетельствует о чем то, выходящим за пределы этого мира, не обладает

физической природой, а великим разумом, силой и властью.

--- Известный физик Джеймс Джинс, старался доказать, что Вселенная больше похожа на великую мысль, а Разум, больше всего, создатель, и правитель этого царства.

--- Джон Полкинхорн [5] рассматривает разум, душу и тело как различные аспекты одной и той же фундаментальной реальности, назвав их «двух аспектным монизмом». Он предполагал, что: «в мире существует только один материал (не два — материальный и ментальный), но который может проявляться в двух противоположных состояниях (мериальной и ментальной фазах, как мог бы сказать физик), которые объясняют наше восприятие различия между разумом и материей».

--- Украинский ученый Олег Базалук [1] удачно назвал такую энергию «живой и разумной»

Даже в наше время, когда мировая наука достигла огромных успехов, она все же продолжает держаться за старые парадигмы, заговаривает тему энергии сознания человека, пускает её по кругу и, по сути, уподобилась тем теистам, которые упорно запрещают переливание крови.

Если глубоко вникнуть в эту проблему, становится понятным, что разрешить эту ситуацию в столь разрозненном мире, можно только тогда, если мировому сообществу предоставить единственно правильный путь, объединяющий все старые и новые идеи, в том числе материалистические и теистические учения в вопросах миропостроения. И это не авантюризм, не фантастика, а чистый реализм, долгое время, лежащий на поверхности проблемы, который поставит надежный барьер, прежде всего, на пути к самоуничтожению людей и на 180⁰ поможет развернуть ошибочное понимание нашей цивилизацией основ формирования Мироздания.

Споры ученых в историческом периоде вокруг определения понятия энергии сознания, к сожалению, не привели к единому мнению. Многие философы из-за отсутствия возможности наблюдать сознание со стороны и его практического доказательства, вообще пришли к выводу, что сознание не существует. Можно сказать, что за этими спорами не заметили, как «вместе с водой выплеснули ребенка». Утверждая, что в основе решения этого вопроса лежит энергия сознания человека, мы не говорим о сознании, как о человеческих способностях, о поведении человека с его мыслями, чувствами и другими ментальными тенденциями. Речь будет идти об одной из двух главных фундаментальных энергиях, формирующих Мироздание.

А проблема, оказалось, лежит на поверхности и вполне соответствует высказыванию мудреца, философа Оккамы Уильяма: «Не следует умножать сущности без нужды. Суть Истины в её простоте, как бы она не казалась феноменально ошеломляющей».

Наша теория не изменяет эпистемологические и этические границы научных исследований. Она в

полной степени вытекает из законов природы, в том числе, опираясь на квантовую физику, позволяющую формировать объективный прочный фундамент, на котором адекватно решаются современные проблемы в науке, обществе и в целом в Мироздании. Теория подтверждает мнение, что одна только нейронаука не может дать научное объяснение энергии сознанию.

Теория показывает, что физическое не разграничивает формирование ментального, а последовательность является единой взаимосвязанной, взаимозависимой энергией двух аспектного монизма, то есть не живой энергии и энергии сознания. Теория показывает, как проблема демаркации в науке переплетается с проблемой философии разума и материи и доказывается, что мир стал познаваемым. Она показывает, как доктрина внутренней вероятности в квантовой механике не отрицает возможность эволюции энергии сознания до наивысшей степени структуризации, отражающую реальность. Причем до такой степени, когда у нее начинает формироваться уникальное свойство, позволяющее возьявлять ранее зафиксированные в далекой вечности и сохраненные в Мироздании все последовательности. Теория становится новой безальтернативной парадигмой понимания и объяснения Мироздания во главе с Космическим Разумом.

Парадокс сочетания ошибочного понимания миропостроения и достижений в науке заключается в том, что как бы не был авторитетен ученый, его успехи будут только способствовать самоуничтожению людей и гибели жизни на Земле, так как природу нельзя обмануть. Такова горькая правда, потому, что ошибочно объяснять построение мира, значит разжигать в человеке эгоизм, жестокость, безразличие, зависть и др., подводящие к самоуничтожению.

СУТЬ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ФОРМИРОВАНИЯ МИРОЗДАНИЯ

Когда мы изучили подходы, утверждения многих прогрессивных ученых о миро построении, поняли почему одну из основополагающих, фундаментальных ролей в том явлении играет энергии сознания человека.

Для того, чтобы очертить весь путь и каждый шаг этого явления, необходимо схематично вернуться к той пространственно-временной неопределенности Вечности, когда только начал само формироваться материальный мир, делая первые шаги от его первой последовательности до первой Вселенной и Вечности. Ниже мы обозначили в жатой форме ее основные этапы:

№1 (+) x (-) = первое энергополе после первого волнового колебания с последующим микровзрывом;

№2 Выделение энергии, формирующей энергооболочки;

№3 Первые 7 микровзрывов, окутавших 7 энергополей, последовательно увеличивающие свой потенциал в арифметической прогрессии;

№4 Биологизация неживой энергии;

№5 Формирование единицы энергии по принципу ДИГАФ-7полей;

№6 Формирование всеобщей единицы энергии;

№7 Формирование космических объектов и элементов периодической системы;

№8 Встреча неживой энергии с космическим объектом типа Земля;

№9 Химическая эволюция и переход в биологическую энергию;

№10 Формирование биовидов, гомеостазис;

№11 Формирование энергии сознания человека (Чарльз Дарвин);

№12 Эволюция энергии «двух аспектного монизма» (Джон Палкинхорн);

№13 Переход энергии сознания человека в Информационные Потoki;

№14 Формирование Частицы вечности – всё в одном и одно во всём;

№15 Новый основной закон природы – Возьявление энергии сознания;

№16 Бесконечное формирование Мироздания во главе с КР;

№ 17 Человек бенефициар Мироздания в вечности.

Этап № 1. Самая длинная дорога начинается с первого шага. Придерживаясь мнения многих ученых, утверждающих, что первая Вселенная начала свой путь при изначальном космическом вакууме, как постоянно флуктуирующая дискретно-континуальная среда, можно умозрительно проследить взаимодействие первых волновых колебаний (+) и (-), начальные взаимодействие которых сформировали первое энергополе

Какая же сила могла удерживать эти два разнополюсных энергозаряда двух волновых полей в одной энергоструктуре? Такой силой должна быть более мощная энергоструктура, формирующая энергооболочки, способная фиксировать и удерживать каждое суммированное и объединенное поле. Энергооболочка, удерживающая два разно заряженных поля могла сформироваться в результате их взаимодействия, при котором высвобождается еще неизвестная энергия. Эта энергия через определенное количество волновых импульсов, взаимодействуя, скапливается, суммируется до определенного предела потенциала. Тогда происходит микровзрыв с очень быстрым выделением более мощной накопленной энергии. Можно сказать, этот момент явился началом формирования первых потенциалов специфических полей, приведших их к первому микровзрыву.

Этап №2. Ученые утверждают, что у каждого элемента, его потенциала (СП), наполненного космической энергией содружества при взаимодействии, протекает эмиссия, испускание электромагнитных волн. При этом естественным можно считать, что по законам взаимодействий энергий, в том числе по закону

идентификационного объединения, происходит накопление себе подобных СП. Через строго определенное число ритмичных с последовательной периодичностью однотипных пульсаций их потенциалы до определенного предела суммарно увеличиваются, накапливаются, делаются более мощными. Увеличение этого потенциала происходит до определенной границы. Мы склоны поддержать мнение тех, кто границей такого предела считают последовательное удвоение потенциала энергоструктур.

Накопившийся удвоенный потенциал поля микровзрывается с последующим формированием и стабилизацией этого удвоенного поля. Формировать и удерживать это поле и каждую последующую энергоструктуру, возникающую при очередном микровзрыве, может только энергооболочка, которая соответствует новому удвоенному потенциалу относительно мощности предыдущего.

Мы пришли к выводу, что в этом случае, для достижения и закрепления удвоенного потенциала необходимо 7 последовательных ритмичных волновых пульсаций полей. Тогда разно заряженные поля, объединяясь, достигают максимума потенциала, который, удвоившись, производит микровзрыв скопившейся энергии.

Известно, что при микровзрыве, во-первых, поднимается высокая температура поля, во-вторых, разлетевшимся энергоструктурам придается большое нарастающее ускорение. Эта температура, как утверждают специалисты, еще недостаточно высокая, чтобы каким-либо образом зафиксировать накопившуюся новую порцию энергии после микровзрыва.

Но мы доверились выводам ученых, физиков-теоретиков, которые утверждают, что при взаимодействии энергий, параллельно этим процессам происходит высвобождение неизвестных энергий, или еще не открытых энергоструктур. То есть выброс этой неизвестной энергии происходит с чрезвычайно большой скоростью, которая возникает вследствие стремительного и мгновенного объединения взаимодействующих неизвестных энергий.

Она, очевидно, притягивает к себе и объединяется с идентичной первично высвобождающейся неизвестной энергией при микровзрывах полей. Естественно, отсюда вытекает вывод, что такая космическая энергия в процессе взаимодействий, несомненно, должна быть мощнее на порядки первично высвобождающейся ее аналогов.

Из научных источников стало известно, что в 2006 году ученые, используя современные космические технологии, показали, как темная энергия и темная материя укутывают супер гигантскими энергооболочками целые галактики и скопления космических объектов. Кроме того, многочисленные утверждения ученых, доказывающих, что высвобождающаяся неизвестная энергия при процессах

взаимодействий, является чрезвычайно тонкой неклассической материей, в которой скорость распространения волн гораздо больше, чем скорость света. Эти, и другие факты далее утвердили нас во мнении, что, скорее сего, именно темная энергия и темная материя сформировались и накопились при высвобождающейся энергии первых микровзрывов полей, являясь их аналогом, первичным звеном.

Высвобождаясь при микровзрывах с огромной космической скоростью, именно она, на своем пути к темной энергии и материи, соприкасаясь и взаимодействуя своей каждой компонент мгновенно "обжигается" и, тем самым, создает биологизированную энергооболочку каждой квантовой порции такого поля.

Мы предполагаем, что специфический биологизированный потенциал (СБП), продолжая взаимодействовать, через каждые семь волновых ритмов, взаимосвязано объединяются, группируются, уплотняются и, достигая своего максимума, с последовательной периодичностью производят очередной микровзрыв энергии.

Принимая во внимание многие обстоятельства объективного и субъективного характера, мы остановили свой выбор периодичности микровзрывов на цифре «7», взяв ее за основу, как наиболее достоверной.

Предполагая, что темная энергия и темная материя являются той неизвестной первичной энергией, высвобождающейся при микровзрывах всех энергий, может объяснена обусловленность, что столь огромная космическая скорость высвобождающейся неизвестной энергии на пути к темной энергии способна "обжечь" СП элемента и другие энергоструктуры и тем самым окутать и сформировать их энергооболочки.

Благодаря этому постоянному, непрерывному, последовательному процессу фиксируется устойчивый специфический потенциал. При этом, обновленная энергоструктура наряду со специфичностью этого элемента, сохраняет его усредненный ритм и волновой квантовый характер взаимодействий.

Этим самым надо предвидеть, что создается основа, делается толчок к началу в будущем пребиологических реакций.

Мы видим, что силы, которые притягиваются массой темной энергии и темной материи, обжигаясь при микровзрывах, перестают быть только силами. Они материализуются, то есть становятся предбиологическими. Укутавшись такой оболочкой, формируют поле, которое начинает жить, взаимодействовать собственной самодостаточной жизнью, у которой появляется материальная сущность и функциональность.

Специфические потенциалы, укрытые биологизированными оболочками, мы обозначили начальными буквами - СБП элементов, а высвобождающуюся специфичную первичную энергию, формирующую биологизированные

оболочки, как аналог темной энергии и темной материи - аббревиатурой (ЭФБО).

Эти оболочки явились основой процесса последующих эволюций поддерживая непрерывную среду специфических детерминированных полей космоса.

Они характерны тем, что создают каждой энергоструктуре прежде всего:

- устойчивость специфического поля,
- биологизируют это поле,
- фиксируют каждую фазу, каждый этап последовательной периодичности, придают ему материальную сущность,
- создают готовность и толчок к началу формирования перехода СБП в биологическую энергию,
- активно участвуют в формировании для всех единой первичной энергобиобазы, то есть её единицы энергии во всеобщую единицу энергии,
- равномерно, постоянно и непрерывно уравнивают каждую "порцию" СБП в зависимости от природной ниши,
- формируют и раскрывают принцип, по которому тотально взаимодействуют все энергии Вселенных, а пересекаясь, не разрушаются.

Повторяя путь сформированного и зафиксированного поля №1, были сформированы очередные поля №2- №7, в дальнейшем обозначаемые по номерам, как семь станций энергообъединения (СЭО), каждая со своими увеличенными в арифметической прогрессии энергодиспетчерами. По законам взаимодействий энергий мы можем констатировать, что каждая из семи СЭО, как самодостаточные энергоструктуры, будет продолжать взаимодействие своих полей тем же путем укутываться энергооболочками и формироваться в арифметической прогрессии энергодиспетчерами с диапазонами функциональности. В итоге получаем объективную картину, когда в 7-й последней СЭО будет насчитываться 256 диспетчеров. То есть в этих случаях первичная энергия формирует каждый раз обновленные качественно и количественно 7 СЭО, в которых суммарно насчитывается 508 диспетчеров, дифференцировано поддерживающие диапазон функциональности каждой из семи СЭО. Такова их природа, таков их начальный путь взаимодействий. На таблице №1 можно увидеть, как формируется первая базовая единица функциональности.

Таблица № 1

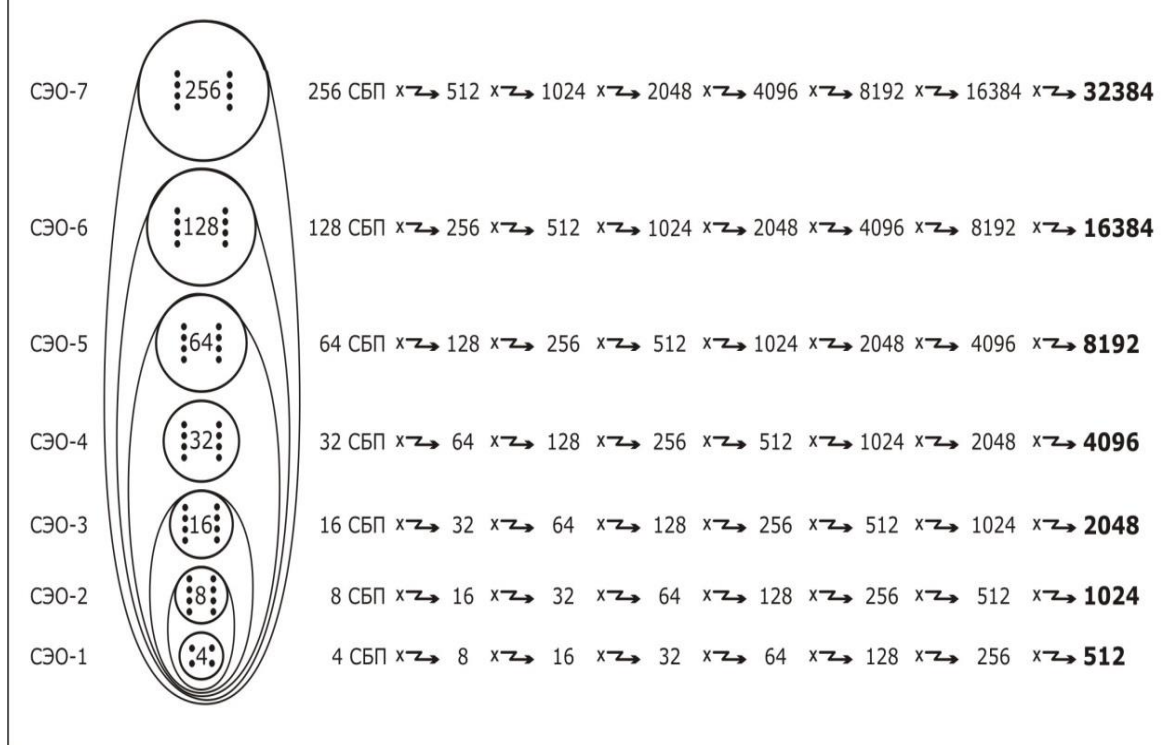
№ СЭО	1	2	3	4	5	6	7
№ СЭО МИКРОВЗРЫВА	1	2	3	4	5	6	7
Количество энергодиспетчеров в СЭО	4	8	16	32	64	128	256
Кол. диапазонов функциональности в СЭО	7	7	7	7	7	7	7

Эта сумма энергодиспетчеров будут составлять базисную единицу энергии с семью диапазонами функциональности каждая из семи этих энергосфер. (см. Табл. № 1).

Как видим, каждое из семи СЭО имеет четкие параметры, устойчиво определено по структуре, напряжению и диапазону функциональности. Они самодостаточны и, непрерывно взаимодействуя, формируются с последовательной периодичностью, функционально контролируемы энергодиспетчерами, сформировавшаяся базовая единица энергии, как самодостаточная энергоструктура в семи СЭО, чтобы продолжать непрерывность процесса всех полей по всем параметрам, а так же в целях укрепления своих энергооболочек, должна обогатиться и окончательно "дозреть". Для этого базовая единица фиксируется и обогащается, в том числе и энергоинформационными каркасами (ФЭБИК)

физических явлений природы, достигая максимум своего потенциала. Важно подчеркнуть, что наши подсчеты позволили предположить, что такая «зрелость» достигается в том случае, если каждое из семи энергосфер базовой единицы, взаимодействуя, произведет по семь последовательных микровзрывов. Такая само сформировавшаяся энергоструктура вида с 32678 диспетчерами в дальнейшем будет называться главным, объединенным функциональным энергоинформационным биологизированным каркасом (ГОБЭИК) вида, которая начинает бесконечно последовательно формировать многообразие всего мира. Этот процесс является всеобщим принципом формирования миропостроения и назвали его диапазон гармонизации функциональности 7 полей (ДИГАФ-7п). См.табл. 2.).

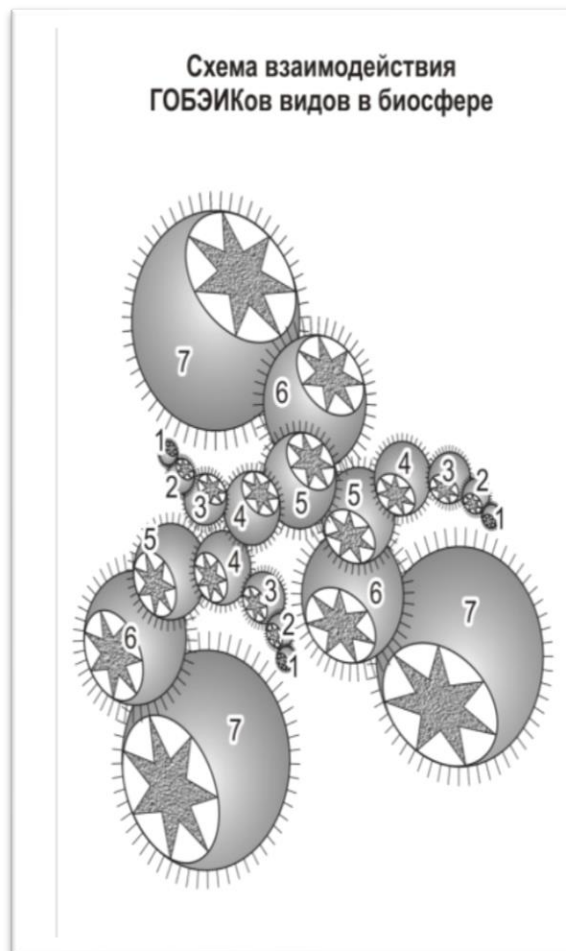
Формирование главного объединенного биологизированного энергоинформационного каркаса (ГОбЭИК) вида

В таблице со всей очевидностью видно специфическое поле каждой из семи базовых СЭО, имеющей свой уровень объединения, напряжения и степень функциональности. К примеру, на рисунке №1 прослеживая за взаимодействующим СЭО-4, которое насчитывает 32 диспетчера, при функциональном ее побуждении, она взаимодействуя, объединяться исключительно с

такими же аналогичными специфическими полями, сформированными тоже из 32768 диспетчеров, где каждое из полей разной степени функциональности имеет свой максимум, свое начало и конец взаимодействий, сохраняя при этом непрерывность, последовательную периодичность и функциональность. (См. Схема №1).

Важно подчеркнуть, что энергия сознания человека сформировалась тогда, когда неживая энергия на своем пути встречает космические объекты с биогеносферой. В такой благоприятной природной нише она биологизировалась, затем проходила химическую эволюцию, и со временем в живую. По данным специалистов за 4-5 млрд. лет она сформировала бесконечное многообразие биовидов. В свою очередь, согласно теории Ч. Дарвина у высоко развитых биовидов сформировалась функциональная единица квант энергии сознания, как наивысшая форма отражения действительности. Сопоставив все за и против, мы пришли к выводу, и это знаменательно, что такая вновь сформированная энергия сознания человека, не имела другого пути, как накапливаясь, воссоединиться с квантовой эволюцией неживой энергии и каждым ее элементом периодической системы. Проще говоря, энергия сознания человека, как бы «оседлала» её и с этого момента эти две энергии взаимосвязано и взаимозависимо по принципу ДИГАФ-7п объединились в единую квантовую последовательность, названную знаменитым ученым Джоном. Полкинхорном «двух аспектным монизмом». На долгом пути взаимодействия, каждым последовательным шагом, переходя в свою более качественно и количественно высшую форму, они формировали энергоинформационные диспетчерские центры

(энергооболочки) энергии сознания, по пути достижения своей наивысшей степени размерности с наивысшим уровнем реальности. Эта реальность была названа Д. Уилером «Потоками информации Мироздания» (ПИМ), а в научном мире – Космическим Разумом (КР). Она, прежде всего, выразилась тем, что была сформирована общая частица квант - Поток информации, которая вобрала в себя, объединила и зафиксировала «архив» по закону идентификации все без исключения энергоинформационные последовательности всех цивилизаций. Апогеем следующего, завершающего этапа, явилось само формирование фундаментального уникального свойства ПИМ-КР. Открытием этой уникальности было в том, что появилась бесконечно-конечная возможность возъявлять (проявлять, выдавать) из своего всеобщего зафиксированного «архива» каждой новой последовательности по космической энергоинформационной связи соответствующие их природным нишам ПИМ - «дорожные карты», уже прожитые и зафиксированные в далекой неопределенной временно-пространственной вечности. Этим самым доказывается, что вышеизложенное может указывать на то, что материя и энергия сознания, по сути, - это две грани одной реальности.

Если логически мыслить, трудно не предвидеть и отрицать, что, эволюционируя строго

по законам природы многие сотни млрд лет, энергия сознания, достигнув наивысшей степени размерности и наивысшего уровня реальности ПИМ-КР, могла монополюльно осуществить энергоинформационную импрегнацию во все сферы гомеостазиса биовидов по принципу – одна частица ПИМ содержит и отражает весь КР, а КР содержится в каждой частице ПИМ.

Других путей эволюции ни в одной из последовательностей биовидов и не только не могло быть

Открытый нами новый закон природы возьявления энергии сознания Мироздания играет основополагающую роль в новом понимании миропостроения. Наша уверенность в этом основана на объективных законах природы, современных достижениях в науке, многочисленных доказательных утверждениях известных ученых и практическая жизнь человека в историческом периоде.

В процессе формирования мира природы, окутываясь и фиксируясь энергооболочками, энергия оставляет на своем пути опыт последовательности, то есть строго начерченную ПИМ-«Дорожную карту», объясняющую свое прошлое, настоящее и готовность к новым путям. Этот фиксированный путь первичной энергии становится законом для всех новых, сегодняшних и будущих последовательностей, объективно включает в себя голографические принципы формирования любого компонента на любом уровне. Все признаки самовоспроизведения, саморегуляции, саморазвития подтверждают, что этот путь самодостаточен и построен на принципах единства квантовой физики материи.

Так как последовательности, которые формировались с нарушением законов природы, не фиксировались и не накапливались в КР, естественно, они прекращали свою эволюцию. Если бы хотя бы один компонент Мироздания своей цивилизацией начал эволюционировать не по единым законам природы, очевидно, не было бы гармонии Мироздания, и все взаимодействующие пересекающиеся последовательности космического хаоса были разрушены. Это напоминает ситуацию из практической жизни социума, когда в один из здоровых организмов попадает одна атипическая клетка и тогда весь организм погибает.

Очень важно понять, что энергия сознания строго следуя эволюционным законам, при достижении своего максимума развития, не поддающемуся естественным образом человеческому осмыслению и расчетам, не только может, но и самым активным образом влияет на возьявленный Мир, в том числе и на сознательный.

Вся эволюция само формирования Мироздания во главе с КР, то со всей очевидностью утверждать, что:

-- Она проходила строго по законам природы, не преследовала ни каких целей, и не задавала целенаправленных идей. Её первичный путь,

пройденный и зафиксированный в КР с единой энергоинформационной космической связью, стал единым законом, сформированным первичной природой, по которому стали эволюционировать без отклонения все последующие бесконечно-конечные последовательности, что позволяет вывести ее за пределы логических выводов из общепринятой аксиоматики;

-- Она поэтапно не прерывно структурировалась, само формировалась и фиксировалась энергоинформационными каркасами по принципу ДИГАФ-7п;

– Космическая взаимосвязь энергии сознания человека, инопланетян с КР, окутывая Мироздание ПИМ, объективно отражающая наивысшую степень проявления реальности, коллективного творчества цивилизаций, осуществляется мгновенно через все, обозначенные выше, энергоинформационные диспетчерские центры Вселенных;

-- КР, как саморазвивающаяся мега энергоинформационная структура, влияет на материальный мир только одним, но самым главным фундаментальным свойством - он возьявляет всем первичным последовательностям их ПИМ - «Дорожные карты», по которым они, как по маячкам, начинают и завершают свой;

-- КР не наделен разумным творческим началом, в том аспекте, как материалисты пытаются доказать в своих изысканиях. Но он осуществляет гораздо большее, чем от него ждут атеисты и теисты. Он фиксирует, сохраняет, накапливает и возьявляет всем компонент их ПИМ-«Дорожные карты»- КР возьявляет и фиксирует только те последовательности, которые начали и завершили свою эволюцию строго по законам природы, что подтверждается неопровержимым фактом наличия гармонично Мироздания;

-- КР, образует время и пространство строго по законам природы, опосредовано поддерживая гармонию Мироздания. Его поистине можно называть вечным естественным «сторонним наблюдателем», опосредовано сопровождая и направляя пути компонент к самоусовершенствованию, как сказали бы материалисты, и обеспечение чистоты духовности, как сказали бы теисты. То есть КР само сформировался, как высшая форма отражения действительности, а всему «высшему» каждый вправе давать свои предпочтения и определения.

НЕ СЛУЧАЙНЫЙ ВЫБОР ЦИФРЫ «7»

Во все времена жизнедеятельности народов цифра «7» приобретала не только эзотеричный смысл, но и имела прямое отношение к субатомной физике. Универсальность распространения и длительность существования «магической 7» позволили некоторым ученым считать её своеобразной «мировой константой». Так, показатель степени в константе «Золотого ряда» по Корнееву А.А. выделяется это число, имеющее смысл константы Мироздания, так как оно определяет явления магнетизма,

электромагнетизма, гравитации. Как один из многих примеров «7». Учеными обнаружено, что число смысловых единиц во фразе для ее правильного осмысления не должно превышать семи.

Американский учёный-психолог Дж. Миллер обнаружил закономерность памяти, которая, не может запомнить и повторить более 7 ± 2 элементов. Аналогичное правило было обнаружено у муравьёв, которые способны запоминать и передавать сообщения длиной до 7 бит.

Закреплению в практике людей палеолита способствовало объективно существующие зрительные аналоги, такие как фазы лунного диска, 7 звезд большой Медведицы, 7 звезд в Плеадах, семь чудес света, семь музыкальных нот и много др.

Ученые из США, Японии и Швеции открыли механизм размножения вируса гриппа группы А. Оказалось, что патогенные частицы, содержащие генетический материал вируса (молекулы РНК), организованы в группы по восемь частиц, причем одна частица находится в центре, а семь – по окружности.

Известно, что изначально взаимодействующие энергии в природе свои процессы доводят до завершеного, финального состояния посредством семикратной периодичности. Таким примером может служить планета Сатурн, имеющая семь колец или семь цветов радуги.

Так, у многих ученых сложилось твердое мнение, что обновление организма происходит через каждые семь лет. А жизнь одних из важнейших форменных элементов крови - тромбоцитов продолжается семь суток, человеческий плод в утробе матери созревает за семь месяцев. Некоторые острые инфекционные заболевания, в частности, грипп протекают семь дней.

Мы доверились последним утверждениям ученых, что окончательное количество генов в организмах биоорганизаций насчитывается 30-40 тысяч. Если произвести простые расчеты и распределить их по семи взаимодействующим полям, то можно выйти на цифру «7».

Многочисленные объективные и субъективные факты, практические примеры в какой - то степени, достаточно убедительно подсказали и объяснили, почему природа, выстраивает взаимодействие энергий по принципу ДИГАФ-7п, через семь пульсовых, волновых взаимодействий и ритмов.

ЧТО ОБЪЯСНЯЕТ ТЕОРИЯ ВЭСМ?

Из многих загадок природы, попытаемся объяснить, почему не следует бояться сверхмощных роботов и делать страшилками, считая, что они могут выйти из влияния человека.

Актуальность этой проблемы углубилась после того, когда своё видение высказали два известных человека - Илон Маск и Марк Цукерберг. Их полярные взгляды на роль искусственного интеллекта (ИИ) разделили

думающих людей. Первый считает, что сегодня главной угрозой для человечества стал искусственный интеллект и назвал его фундаментальным риском для развития цивилизации. Второй утверждает, что рисовать апокалиптические сценарии и тормозить этот процесс не стоит, так как он сделает наш мир лучше за 5-10 лет.

Наша теория поддерживает развитие ИИ для судеб Земли не только в целях решения их насущных проблем, но и особенно в преддверии к переселению на другие более безопасные космические объекты. Если и случится, что ИИ выйдет из контроля людей, тогда все равно природу невозможно обмануть. Это обусловлено тем, что само формирующееся Мироздание совершенно исключает воссоединение и фиксацию тех последовательностей, которые, управляемые такими программами, начали бы отклоняться от законов природы. В этом случае их блокировка КР должна была бы продолжаться до тех пор, пока развитие цивилизации, создавшие их, не созреют до уровня этих роботов, с последующим продолжением следования по новой программе своего уровня в структуре Мироздания.

В отличие от всяких не естественных, искусственных миропостроений, за пределами которых, как утверждает, не может быть другого существования, наша теория, показывает, как Мироздание, само формируясь, расширяется, фиксируется, формирует пространство-время с новыми параллельными мирами.

Ален Аспект из парижского университета обнаружил частицы, способные общаться друг с другом мгновенно независимо от расстояния между ними, то есть 10 м или млрд. км, каким то образом каждая частица всегда знает, что делает другая, не принимая постулата А. Эйнштейна о предельной скорости света. Наша теория трактует этот феномен тем, что именно ПИМ объективно сформировали это уникальное свойство. Этим лишним раз подтверждается, что ПИМ, достигли наивысшего уровня структурированности и отражения действительности, который охватил неразрывной энергоинформационной паутиной все Мироздание, где бесконечно все связаны друг с другом, а в каждом явлении, энергоструктуре содержится все Мироздание и наоборот. Работы Роберта Ланца, в числе других ученых квантового сознания, убедительно доказывают этот феномен. Методов эффективных путей общения, обращения к КР и взаимосвязи с ним бесконечно много В этом вопросе пути материалистов и теистов сошлись, так как первые считают КР высшей формой отражения реальности на одном из этапов его эволюции, вторые считают Его Всевышним, которому преклоняются верующие многих мировых религий.

Возъявленные ПИМ-дорожные карты первичным последовательностям, можно сравнить с семенем, которое произрастая в зависимости от природных ниш, проявляется в виде бесчисленных биовидов по принципу все в одном и одно во всем

своего уровня. В этом случае, каждая новая последовательность будет продолжать свою свою эволюцию двумя путями. Первый – когда на пути неживой энергии не встретятся космические объекты с биогеносферой, и тогда она повторит эволюцию первой последовательности, порождая космическое пространство, время, пополняя хаос новыми космическими объектами. Второй путь, когда она встретит космические объекты с биогеносферой, тогда , пойдет по пути формирования биовидов.

Естественно, если бы хотя бы один компонент Мироздания своей цивилизацией начал эволюционировать не по единым законам природы, очевидно, не было бы гармонии Мироздания, и все последовательности космического хаоса были подвержены разрушению. Это напоминает ситуацию из практической жизни социума, когда в один из здоровых организмов попадает одна атипичная клетка и тогда весь организм погибает. КР, непрерывно обновляется благодаря последовательностям, которые завершив свою эволюцию, последним шагом воссоединяются с ним, где они фиксируются, привнося свою специфику, в которую он интерполирует всем последовательностям в их «дорожные карты» в зависимости от занимаемой ими природной ниши. Этим поддерживается равновесие и постоянная обновляемость живой энергии в Мироздании. То есть мы наблюдаем одну из фундаментальных энергоинформационных его состояний, называемых «Вечным двигателем».

ПИМ-дорожная карта каждого человека, называемая «Частицей Вечности», имеет энергоинформационное наполнение всего Мироздания. Она постоянно проявляется тем, что получая сигнал на каждую секунду ситуацию, мгновенно из КР получает возьявление рациональной подсказки, называемой интуицией, для их решения. Земляне, следуя ПИМ-«дорожной карте», повсеместно проявляемой в практической жизни, используя эти признаки, определяют свое место в Мироздании, являясь бенефициаром его.

Каждый человек в своей жизни хорошо видит и ощущает повсеместные проявления своих ПИМ-дорожных карт. Он интуитивно следовал по ним, как по маячкам. Как примеры сохранения генетической памяти можно объяснить на таких известных явлениях, как:

- фантомные боли - реакция на острую функциональную недостаточность органа, на сигнал которого должна была реализовываться программа «дорожной карты» (ПДК);

- наращивание костных и других разрушенных фрагментов органов биовидов, возрастание транскрипционной активности генов после смерти организма и др., что является результатом реализации ПДК;

- уникальные регенеративные, плюрипотентные и др. ярко выраженные свойства возьявления стволовых клеток в космической взаимосвязи с КР;

- миражи, природные аффекты, как возьявление и проявление в экстремальных условиях отдельных фрагментов, заложенных в ПДК, как экстраполяция КР потоков информации своего уровня, доказывающий, что настоящий «Я» не в мозгу – он трансцендентален;

- первородность, как запечатленное свойство первого опыта в ПДК;

- интуитивные проявления, - подсветка ПИМ при конкретно возникшей ситуации на определенной ступени зрелости ПДК;

- нерест лососевых рыб, откладка яиц черепахами, перелеты птиц и много др. - строгое следование ПДК говорит о том, что энергоинформационная составляющая ПИМ не подвластна ни времени, ни пространству;

ТЕОРИЯ РАСКРЫВАЕТ ТАЙНЫ ПРИРОДЫ

Наука с позиции квантовой физики не может дать объяснение фактам, когда невозможно стабилизировать квант достигнутой минимальной структуры ядра. Или почему после того, как открыли строение гена, не могут выйти на общую генетическую информацию в клетке и др. С точки зрения теории, весь секрет в том, что ПИМ-дорожная карта каждого явления, человека само сформирована так, что каждый её компонент отражает в себе реальность всего Мироздания и наоборот. они, как паутина, взаимосвязано и взаимозависимо, охвачены энергоинформационными потоками. Потому, когда ученые углубленно реализуют классическую информацию (ДНК- РНК - Белок) или другие отдельные структуры, при этом резонансно высвечиваются-возьявляются последовательности бесконечно многих участников, открывать которые можно вечно. Но это не значит, что участники «Проекта открытия гена» ENCODE стали менее значимы. Нет, мы только должны учитывать, что наш мир познаваем бесконечно, а их открытие – это только продолжение одного из начал, которое никогда не закончится на пути к вечности из-за того, что никогда не удастся отделить последовательности, находящиеся под воздействием естественного отбора.

Часто слышим, что люди, пережившие жестокие войны, долгое тюремное заключение, диктаторские режимы, пытки и др. спустя много лет это время часто оценивают положительно. Причина в том, что их энергия сознания сформировала за время экстремальных эпизодов их жизни дополнительный ген плюсом к их ПИМ - дорожным картам. Этот ген был возьявлен и закреплен, как энергия негативной памяти по принципу импринтинга. Возьявляется ген каждый раз в период, когда эти люди думают, что им посчастливилось оставаться живыми, выходя из экстремальных ситуаций (карцер, голод, страх, пытки).

Здесь уместно привести еще один пример из жизни целого еврейского народа, который однажды лишенный своей родины, расселился по странам

мира. За многие тысячелетия гонений, погромов, насильственного переселения в гетто, наконец, холокост, у каждого из его представителя сформировался к его ПИМ - дорожной карте дополнительно еще ген энергии гонений. Он генетически и передавался из поколения в поколения по космической энергоинформационной связи, помогая уметь выходить с минимальными потерями из самых, казалось бы, безнадежных ситуаций. Такой объективный факт, если вникнуть в суть проблемы антисемитизма, позволяет с позиции теории утверждать, что это пагубное явление порождено законами природы. А народы мира не могут быть причастны к антисемитизму, так как они и их авангард были заражены ошибочным пониманием миропостроения.

Теория априори исключает иллюзии из нашего сознания, что человек в далеком прошлом мог происходить от обезьяны или быть каким либо другим биовидом. Потому, что всё их бесконечное число **последовательностей** имеют свое общее начало - это единица Вечности, вобравшая в себе весь компонент Мироздания и прерывно - непрерывный конец. Все зависит исключительно от того в какую природную нишу попадает эта Частица вечности. Если она попадает в природную нишу, в которой в далекой неопределенной вечности уже были сформированы и зафиксированы последовательности биовидов, в этом случае каждое из них, по своей дорожной карте будет повторять опыт (возвьяляться) только этого биовида. Это значит, если частица попала в природную нишу, где уже проживал человек, то она, как семя, может прорасти – възьявиться строго по своей карте только в человека. И, так каждый биовид.

Стволовые клетки сформировали свою функциональность с уникальными регенеративными и плюрипотентными свойствами так, что их ПИМ-дорожные карты стали выполнять одну из основных ролей посредника и инструмента между центральной диспетчерской ПИМ в энергооболочке мозга и функциональными системами организма. В этом случае человек своей мотивированной силой воли может целенаправленно через КР воздействовать на ПИМ-дорожные карты своими стволовыми клетками, тем самым активировать, восстановить и продлить функции проблемных органов и систем. То есть каждое наше «Я» в центральной диспетчерской мозга трансцендентально.

Логика подсказывает, что каждая цивилизация на базе биогеносферы космического объекта каждой Вселенной – это явление энергоинформационного сознания, отражающее реальную действительность своего уровня и заряженная энергоинформационным потоком всего Мироздания. И люди всегда могут понимать и быть счастливы, что, являясь несоизмеримо малой частью этого процесса, раскрывают тайны природы и вечности, чем поддерживают, укрепляют и улучшают гармонию миропорядка.

БЕСКОНЕЧНА ЛИ ЖИЗНЬ ЧЕЛОВЕКА?

Многие личности, одаренные талантом, утверждают, что энергия сознания человека не умирают, потому их жизнь вечна, а после смерти на Земле их жизнь продолжается, переходя в параллельный мир. Люди тысячелетиями не могут понять и представить, а часто просто не верят, почему жизнь человека вечна. В то же время ученые материалисты и ученые теисты не могут дать четкого ответа на вопросы о вечности жизни по единственной причине – они ошибочно объясняют миропостроение и еще не признали главной роли энергии сознания человека в этом извечном процессе.

Открытый нами новый закон природы доказывают, что человек только проживает ту часть жизни, которая в далекой неопределенной вечности уже была прожита и по законам природы зафиксирована в КР.

Надо понимать, если частица Вечности вбирает в себя всю энергоинформационную составляющую всего Мироздания, то Земля дает возможность прожить человеку 100-150 лет бесконечной цепи жизни, что възьявлено ему ПИМ-дорожной картой. Это все, чем может обеспечить биогеносфера Земли.

Своей энергией сознания человек строго пошагово в процессе раскрытия дорожной карты своими творческими, физическими и др. усилиями расходует этот потенциал в зависимости от того, какую природную нишу он занимает на Земле. С годами физическая составляющая его организма разрушается, а обогащенная опытом его жизни энергия сознания воссоединяется благодаря космической взаимосвязи с КР. И так жизнь будет продолжаться вечно, так как одно не может существовать без другого.

В Мироздании, в том числе и жизнь человека, все уравновешенно и сбалансировано. Но с возрастом человека функциональная его деятельность сокращается по разным причинам. Во многих случаях из-за того, что человек, чем больше набирает жизненный опыт, тем меньше у него расходуются энергии, усилий для достижения целей. Но тогда происходит внутри него разбалансировка гармонии с микробиовидами, которые с послаблением функциональной активности органов и систем начинают более активно занимать ослабленные территории, вызывая различные заболевания, на борьбу с которыми расходуются много энергии, лет жизни не предусмотренной ПИМ- дорожной карты.

Надо понимать, что оставшийся и сохраненный после смерти человека опыт ПИМ, воссоединенный по законам физики с КР, не теряет своей целостной энергоинформационной функции, сохраняет свои энергооболочки, специфичность. А оставшиеся жить на Земле родственники, генетически очень близкие, связываясь и, обращаясь к КР, могут незаметно для себя получать възьявленные в конкретной ситуации природной ниши маячки, следуя по которым их интуиция

возрастает и тогда им легче раскрывать пути своих «дорожных карт».

Действительно, мы имеем счастливую возможность, следуя ПИМ - «дорожной карте», своими творческими усилиями поэтапно открывать её тайны и привносить в неё на более высоком уровне свою специфичность. Не трудно сделать вывод, что такая энтропия объективно поддерживает непрерывную устойчивость, самоформирования КР, а человек получает еще большую возможность приблизиться к пониманию Вечности,

Что касается того, что на продолжительность жизни человека влияет его наследственность, то, действительно, идти по бездорожью всегда труднее, чем по проложенной дороге, пусть даже не укатанной.

На продление жизни человека все же влияет и имеет большое значение своевременно выбранный им один из множества жизненных путей, заложенных в его ПИМ- дорожной карте, в который бы человек глубоко и увлеченно верил.

ПИМ-дорожная карта человека содержит всё Мироздание и каждый из землян берет на своей ступени развития только то, что соответствует его пространственно-временной природной нише. Получается ограниченный его сознанием мир видения. Это его – «Я». Остальной весь мир сохраняется в его дорожной карте, но на данный момент еще не востребован им.

В этом плане долгие годы наука считала, что у клеток отсутствует индивидуальность. Предполагалось, что они должны действовать в группе, как нити в материи. Но последние открытия профессора Брайена Форда, биолога и президента Кембриджского исследовательского сообщества раскрыли, что каждая отдельная клетка человека является целостным существом с интеллектом, которое сообщает и делится информацией, она является целостным организмом, способным принимать решения, то есть, преобразоваться в превосходные атомные структуры. Это открытие лишней раз подтверждает истинность нашей теории и подтверждает конечно-бесконечность жизни человека, доказывая, что нельзя рассматривать природу только с одной физической стороны в отрыве от энергии сознания человека. Они органически взаимозависимо, взаимосвязаны энергоинформационной связью и космическим ритмом.

Вся беда заключается в том, что цивилизации, достигая значимых открытий, не могли связать их с эволюцией миропостроения, вершиной которой и её фундаментальным вкладом является энергия сознания человека.

Жизнь человека по определению нашей теории - это неизмеримо малая энергоинформационная основополагающая часть Мироздания в одной из биосфер космических объектов, возъявляемая Космическим Разумом на одном из этапов его эволюции в бесконечной вечности.

Наша теория раскрыла цивилизации путь не только, чтобы существовать в качестве наблюдателей, как утверждают некоторые ученые, но, в первую очередь, чтобы объяснить человечеству, что они своей энергией сознания являются одними из главных носителей и генераторов формирования Мироздания. Этот путь коренным образом изменит наше самосознание, объединит всех и каждого, чтобы наша органическая взаимозависимая связь была доведена до степени сопричастности и понимания личной ответственности за жизнь другого человека, как за свою жизнь и Мироздание.

Не надо будет бояться избыточного перенаселения на Земле, так как природа сама рационально отрегулирует достаточное количество жителей в каждой отдельно взятой природной нише.

С каждым днем становится более ясным, что мы живем естественной жизнью, уже прожитой в далекой вечности. Но старые парадигмы укоренились и не дают возможности в полной мере ощутить это счастье, наслаждаться им, быть глубоко уверенными в том, что являемся главными и непосредственными участниками миропостроения во главе с КР.

Человек своим опытом вечно приводит в движение энергию сознания для вечного усовершенствования, экспонирую на всю цивилизацию.

Ученый В. Поляков [4] сказал: «мыслительный аппарат человека такой же, как в Космическом Разуме, только в непостижимо малом объеме», то есть он по утверждению Р.Ланца трансцендентален.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Во все времена остановить самоуничтожение людей и конец жизни на Земле не было возможности из-за низкого уровня развития социума. Но на дворе XX век, а трагедия, которая рукотворно сотворена непониманием формирования Мироздания, подходит к концу. Все Земляне, находясь в тонущей лодке, бояться схватиться за спасательный круг, потому что старые парадигмы вросли в нас корнями эгоизма, безразличия, жестокости и всем тем, что вопреки законам природы разводило по сторонам науку, религию, общество. Восторгаясь гармонично выстроенным Мирозданием, при такой высокоразвитой науке, технике, культуре, человечество не может даже представить, чтобы природа по объективным причинам, характеру, принципу, свойствам своего формирования, могла заразить человечество такой бедой. Что эту ужасную угрозу для человечества можно остановить всевозможными просветительскими и воспитательными программами.

Но приходят новые люди и доказывают, что все чего они достигли, весь путь, который был выстроен в прошлом и продолжается сегодня оказался сизифовым трудом и вскоре жизнь Землян должна завершиться по одной единственной

причине: из-за ошибочного понимания и объяснения формирования Мироздания.

Нами, в чем мы убеждены, найден выход из положения, дан ключ к разгадке принципа формирования Мироздания, открыт новый фундаментальный закон природы, определено место человека в нем, как бенефициара.

Можно называть наше открытие, выводы и предложения предсказаниями невежд, неадекватных людей. Не благодарное дело искать виновников в создавшейся ситуации и переводить стрелки с одних на других. Потому что вред, нанесенный во все времена нашему человечеству по причине ошибочного понимания формирования Мироздания гораздо опасней, даже вреда различного рода правителей, диктаторов, за ангажированных политиков и других, нарушающих принципы демократии, разрушающих общечеловеческие ценности.

Человечеству, можно сказать, предоставляется страховой полис для убыстренного на порядок прогресса во всех областях, прекращения самоуничтожения людей и скорого переселения на другие биогеосферы космических объектов.

Наша теория основана на всех без исключения открытиях, суждениях, публикациях в области миропостроения за исторический период, названные же авторы при публикации теории - это бесконечно малая часть ученых, общие мысли которых были на слуху нашей цивилизации.

Список литературы:

1. Базалук, Олег. Мироздание: Живая и разумная материя» (Историко-философский и естественно-научный анализ в свете новой космологической концепции). Днепропетровск: Поречи, 2005.
2. Вернадский, Владимир. Научная мысль как планетарное явление. Москва: Наука, 1991.
3. Гухман, Виктор. О параллельных мирах. «Philosophy and Cosmology». Полтава: Полтавский литератор, 2011.
4. Поляков, Святослав. Разумная жизнь Вселенной. Москва: Информ-Знание, 2000.
5. Полкинхорн, Джон. Наука и Богословие. Введение. Москва: ББИ, 2004. — 156 с.
6. Хокинг, Стивен. Теория всего. Происхождение и судьба Вселенной. пер. с англ. И. Иванова. Санкт-Петербург: Амфора, 2009. — 148с.

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

УДК:347

©*Курамаева Наргиза Ормошбековна*
преподаватель кафедры конституционного и административного права
Юридического факультета КНУ им. Ж.Баласагына,
г. Бишкек Кыргызской Республики

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ В КЫРГЫЗСТАНЕ

©*Kuramaeva Nargiza Ormshbekovna*
lecturer, Department of Constitutional and Administrative Law,
Faculty of Law, KNU J. Balasagyna, Bishkek,
Kyrgyz Republic

THEORETICAL BASES OF LEGAL REGULATION OF TAXATION IN KYRGYZSTAN

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические основы правового регулирования налогообложения в Кыргызстане. По мнению автора, одним из факторов, оказывающих влияние на экономику Кыргызстана, является установление надлежащего правового регулирования налогообложения, формирование эффективных норм налогового законодательства. Потребность в этом связана с повышением роли налогообложения в формировании доходов бюджета, необходимостью обеспечения в процессе налогообложения имущественных интересов граждан и юридических лиц.

Annotation. The article discusses the theoretical basis of legal regulation of taxation in Kyrgyzstan. According to the author, one of the factors influencing the economy of Kyrgyzstan is the establishment of proper legal regulation of taxation, the formation of effective tax legislation. The need for this is connected with the increasing role of taxation in the formation of budget revenues, the need to ensure the property interests of citizens and legal entities in the taxation process.

Ключевые слова: налоговый кодекс, налоги и сборы, налогообложение, налоговое законодательство.
Key words: tax code, taxes and fees, taxation, tax legislation.

Важнейшей функцией государства, определяющей его суверенитет, является образование самостоятельного бюджета, в основе которого лежит налогообложение.

С момента начала рыночных преобразований в Кыргызской Республике одним из основных источников формирования доходной части бюджета становятся налоги и сборы.

В Конституции Кыргызской Республики [1] установлено, что каждый обязан платить налоги и сборы в порядке и случаях предусмотренных законом. Совершенствование налогового законодательства Кыргызстана проводится под непосредственным стимулирующим воздействием Конституции Кыргызской Республики. Формирование в Кыргызской Республике предпринимательских отношений, многообразие форм собственности, защита общепринятых принципов прав человека - все это требует от налогового регулирования таких путей и подходов, которые отвечали бы не только потребностям государства (бюджета), но и обеспечивали бы соблюдение интересов и законных прав граждан Кыргызской Республики согласно ст. 16 Конституции Кыргызской Республики.

Одним из факторов, оказывающих влияние на экономику Кыргызстана, является установление надлежащего правового регулирования налогообложения, формирование эффективных

норм налогового законодательства. Потребность в этом связана с повышением роли налогообложения в формировании доходов бюджета, необходимостью обеспечения в процессе налогообложения имущественных интересов граждан и юридических лиц.

Недостаточная теоретическая разработанность проблемы правового регулирования налогообложения в Кыргызской Республике сказалась на состоянии налогового законодательства, которое во многом противоречиво и непоследовательно. Налоговая реформа в Кыргызской Республике свидетельствует о нарастающей потребности в исследовании как теоретических, так и практических вопросов налогообложения. Разнообразие правовых основ и их дифференциация в процессе налогообложения - все это оказало существенное влияние на содержание отрасли финансового права и ее подотрасли - налогового права, поставило в повестку дня целый ряд вопросов, требующих научной проработки.

Правовое регулирование налогообложения является одним из основных приоритетов деятельности любого государства, поскольку это связано с поступлением денежных средств в государственный бюджет. Кыргызская Республика одна из первых среди стран СНГ приняла и ввела в действие Налоговый кодекс [2], что явилось

важным этапом развития налогового законодательства Кыргызстана. С момента введения Налогового кодекса Кыргызской Республики в действие уже возникла необходимость внесения в него поправок или издания подзаконных актов, так как в Налоговом кодексе Кыргызской Республики существуют юридические пробелы.

Наиболее важные в практическом отношении - это вопросы о структуре и составе налоговых платежей, рациональном и справедливом распределении налогового бремени между различными категориями налогоплательщиков, размерах налоговых ставок и, что наиболее важное - это создание оптимального механизма правового регулирования налогообложения.

Указанные обстоятельства обуславливают необходимость комплексного исследования проблем, связанных с соотношением системы налогового законодательства Кыргызской Республики и системы налогового права, принципов правового регулирования налогообложения.

По нашему мнению налоговое законодательство Кыргызской Республики – это совокупность нормативных правовых актов, принимаемых представительными органами власти, а также подзаконных нормативных правовых актов, регулирующих налогообложение, основанная на взаимосвязи составляющих ее элементов: Конституции Кыргызской Республики, норм международного права и международных договоров, законы о налогах и сборах Кыргызской Республики.

Правовое регулирование налогообложения в Кыргызской Республике – это целенаправленное правовое воздействие на отношения, возникающие в сфере налогообложения, посредством установления и реализация определенного порядка, содержащегося в налогово-правовых нормах по введению, установлению и взиманию налогов и сборов с субъектов налогообложения в Кыргызской Республике, по осуществлению налогового контроля, обжалованию налогоплательщиками актов налоговых органов, действия (бездействия) их должностных лиц, по привлечению к ответственности субъектов налогообложения за совершение налогового правонарушения.

Одним из факторов, оказывающих влияние на экономику Кыргызской Республики, является установление надлежащего правового режима налогообложения, включающего в себя формирование эффективных норм налогового законодательства. Потребность в этом связана с повышением роли налогообложения в формировании доходов бюджета, необходимостью, прежде всего, обеспечения в процессе налогообложения имущественных и предпринимательских интересов и прав граждан и юридических лиц.

Заложенные в налоговой системе потенциальные возможности повышения

эффективности экономического развития общества реализуются посредством организационно-правового механизма налогообложения.

Как еще в начале 20-го века И.И.Янжул писал о том, что: «Ни одна ветвь финансового законодательства не имеет такого важного значения, как законы, относящиеся к определению и взиманию податей, и что ни одна часть финансовой науки не обладает таким выдающимися практическим интересом, как та, которая имеет своим предметом исследование оснований рациональной податной системы»[3]. Мы считаем, что данное утверждение не потеряло своей актуальности, даже по прошествии столетия.

Процесс реформирования экономики, возросшая роль налогов при осуществлении государством и муниципальными образованияами их финансовой деятельности, развитие финансового законодательства привели к необходимости глубокого изучения многих правовых институтов и категорий, в том числе налоговых правоотношений. Несмотря на проводимые исследования экономической природы налогов, необходимо рассмотрение правового регулирования налоговых отношений, учитывая, что они не могут существовать на практике вне своей правовой формы, а финансовое законодательство в настоящее время отличается значительной нестабильностью.

Правовое регулирование налогообложения в условиях формирования правового демократического государства приобретает особую актуальность и значимость. В свою очередь налоговые отношения зависят от развития форм собственности, так как при налогообложении происходит процесс изъятия у налогоплательщиков части их доходов в государственную казну.

Налоговые правоотношения возникают только по воле государства, только тогда, когда государство издает правовую норму. С помощью этих правовых норм государство определяет участников конкретных налоговых отношений, их права и обязанности, правовое положение. При этом следует выделить административно-правовое регулирование налоговых отношений, так как налоговые отношения, реализующаясь в финансово-бюджетной сфере, имеют наряду с этим выраженные черты административно-правовых отношений. Налоговые правоотношения, в отличие от гражданских правоотношений, основываются на власти и подчинения, где налогоплательщики всегда являются стороной подчинения, правом и обязанностью которых является своевременная уплата налога. Налоговые органы всегда находятся по отношению к налогоплательщику властной стороной, обладающей наделенной государством властью изымать налоги[4].

Государство формирует бюджет, изымая часть прибавочного продукта у хозяйствующих субъектов и физических лиц. Государство из бюджета направляет средства на общегосударственные и социальные нужды.

В процессе формирования государственных финансовых ресурсов необходимо правовое регулирование прав, обязанностей и ответственности участников, вовлеченных в этот процесс. Эта задача возложена на все финансово-правовое регулирование в целом.

Государство закрепляет размеры, виды налогов в законодательстве, вырабатывает правовой режим налогообложения. Налогоплательщики, согласно установленным нормам, добровольно исчисляют суммы налогов и уплачивают их в бюджет. Добровольный характер уплаты налогов обеспечивается государственным принуждением и возможностью привлечения к ответственности за нарушение налогового законодательства.

На сегодняшний день существующее состояние налоговой системы Кыргызской Республики обусловлено преобладающим представлением о налоге, как об исключительно фискальном инструменте. Данное представление имеет глубокие исторические корни. Кроме того, оно поддерживается сложившейся сейчас в Кыргызской Республике финансово-экономической ситуацией, которая заставляет отодвинуть на второй план другие функциональные признаки налогов. Одной из перспективных важнейших задач

совершенствования налогообложения является ослабление ее фискальной направленности, либерализации при повышении четкости и ясности налогового законодательства, ликвидация многочисленной и противоречивой нормативной базы, сложных и неопределенных процедур.

Список использованной литературы:

1. Конституция Кыргызской Республики: принята референдумом 27 июня 2010 года (В редакции Закона КР от 28.12.2016 г. №218). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gove.kg>.
<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/203244>
2. Налоговый кодекс Кыргызской Республики от 17 октября 2008 года №230 (с изменениями и дополнениями от 6 августа 2018г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gove.kg/http://sti.gov.kg/docs/default-source/form/taxcoderu.pdf?sfvrsn=2>
3. Янжул И.И. Основные начала финансовой науки. Учение о государственных доходах. - СПб., 1904.-С.201.
4. Курамаева Н. О. Субъекты и иные участники налогового правоотношения // Бюллетень науки и практики. 2019. Т. 5. №11. С. 299-304. <https://doi.org/10.33619/2414-2948/48/35>

УДК: 343.988

Лішук Н.О.

*пошукувач Приватного вищого навчального закладу
«Львівський університет бізнесу та права»*

СТАН, СТРУКТУРА ТА ДИНАМІКА НАСИЛЬНИЦЬКИХ ДІЙ ЩОДО ЖІНОК В УКРАЇНІ

STATUS, STRUCTURE AND DYNAMICS OF VIOLENT ACTIONS AGAINST WOMEN IN UKRAINE

Abstract. The article is devoted to the study of criminological indicators of violent acts perpetrated against women in Ukraine. It is established that all members of society suffer from violence, but it is officially recognized that women are more often the victims of various types of abuse, usually by a husband or cohabitant.

An analysis of the case law and official statistics of the Prosecutor General Office of Ukraine for 2016-2018 years on victims of criminal offenses shows that women become victims of criminal offenses in 34,4% - 37,6% of cases. Dynamics of heavy and especially serious crimes, victims of which are women is 2,1% for the period from 2016 to 2018 years. As a result of studying the material of criminal proceedings established that the composition of victims of crime in the family and domestic sphere is predominantly female. At the same time, there is a fairly stable group of crimes committed against women in the family.

Анотація. Стаття присвячена дослідженню кримінологічних показників насильницьких дій, що вчиняються щодо жінок в Україні. Встановлено, що від насильства страждають всі члени суспільства, але офіційно визнано, що жінки частіше за інших стають жертвами різного роду посягань, які вчиняються, як правило, з боку чоловіка або співмешканця.

Аналіз судової практики та офіційної статистики Генеральної прокуратури України за 2016 – 2018 рр. щодо осіб, які потерпіли від кримінальних правопорушень свідчить про те, що жінки стають потерпілими від кримінальних правопорушень у 34,4 % - 37,6 % випадків. Динаміка тяжких та особливо тяжких злочинів, потерпілими від яких є жінки становить - 2,1 % за період з 2016 по 2018 роки. В результаті вивчення матеріалі, кримінальних проваджень встановлено, що склад потерпілих від злочинів в сімейно-побутовій сфері є переважно жіночим. При цьому відзначається досить стабільна група складів злочинів, скоєних по відношенню до жінок в сім'ї.

Key words: crime status, structure of crime, dynamics of crime, violent actions against women, victim, domestic violence.

Ключові слова: стан злочинності, структура злочинності, динаміка злочинності, насильницькі дії щодо жінок, потерпілий, жертва, сімейне насильство.

Постановка проблеми. Міжнародний дослідницький центр "Інститут економіки і миру" опублікував рейтинг країн та держав із найбільшими проявами насильства за 2016 рік. Україна в 2016 році нарівні з Сирією, Південним Суданом, Єменом, Іраком, Афганістаном, Сомалі та іншими попала в десятку найбільш небезпечних країн світу (8-е місце) і зайняла 156 місце в загальному рейтингу мирних країн та держав із найбільшими проявами насильства за 2016 рік. А, відповідно до дванадцятого щорічного звіту про стан миру у світі за 2018 рік (Global Peace Index 2018). Україна в рейтингу — на 152-ій позиції зі 163-х країн світу.

Україна за об'єктивними показниками незалежного аналітичного центру стабільно посідає останні місця за показником Глобального індексу миру (GPI). Очевидно, що на основні параметри дослідження Інституту економіки і миру впливають ті чинники, які є вразливими для сьогоденної України [1].

Стан дослідження. Проблемам насильницьких злочинів присвятили свої публікації Ю.М. Антонян, Я.І Гілінський, В.В. Голіна, О.М. Джужа, А.І. Долгова, А.Ф. Зелінський, С.М. Іншаков, О.М. Костенко, В.М.Кудрявцев, В.Г. Лихолоб, П.П. Михайленко, І.А. Петін, Д.В. Рівман, Л.В. Сердюк, Л.В. Франк, В.І. Шакур, О.М. Гумін, А.О. Йосипів, Ю. Говор, С.А. Шатунова, Б.М. Головкин та ін. Особливості фізичного і психологічного насильства у суспільних відносинах і міжособистісних стосунках були предметом наукових досліджень таких відомих зарубіжних учених, як А. Бартол, К. Беккариа.

Виклад основних положень. За статистикою, яку оприлюднили під час голосування за Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству", понад 3 мільйони дітей в Україні щороку спостерігають за актами насильства у сім'ї або є їхніми вимушеними учасниками, а майже 70 % жінок піддаються різним формам знущань і приниження. Щорічно близько 1500 жінок, і ця тенденція збільшується за останні три роки, помирають від рук власних чоловіків. Діти скривджених матерів у 6 разів більш схильні до суїциду, а 50 % - до зловживань наркотиками. Майже 100 % матерів, які зазнали насильства, народили хворих дітей - переважно з невротами, заїканням, церебральним паралічем, порушенням психіки.

Розрахунки, проведені Інститутом демографії і соціальних досліджень на замовлення Фонду народонаселення ООН, говорять про те, що щорічно 1,1 млн українок стикаються з фізичною та сексуальною агресією в сім'ї, і більшість з них мовчать.

За статистикою Всесвітньої організації охорони здоров'я, 38 % вбивств жінок у світі -

справа рук їх партнерів. У деяких країнах ця цифра наближається до 70 %. Одна з чотирьох жінок земної кулі упродовж усього життя страждає від сексуального насильства[2].

Серед жертв, що постраждали від прояву кримінально-насильницької поведінки, зазначає Гумін О.М. жінки становлять 18 % [3, с. 317]. Як зазначає науковець, звичайно, не можна однозначно підтвердити, хто частіше стає жертвами насильства. Це залежить від багатьох чинників – виду об'єкта насильницького посягання, типу насильника або жертви тощо. Проте тенденція тяжіє до збільшення кількості жертв-жінок. За його даними, отриманими під час вивчення фізичного, економічного, сексуального та психічного насильства) встановлено, що від усіх видів насильства здебільшого страждають жінки – понад 70 %.

Від насильства страждають всі члени суспільства, але офіційно визнано, що жінки частіше за інших стають жертвами різного роду посягань, які вчиняються, як правило, з боку чоловіка або співмешканця.

Аналіз судової практики та офіційної статистики Генеральної прокуратури України за 2016 – 2018 рр. щодо осіб, які потерпіли від кримінальних правопорушень свідчить про те, що жінки стають потерпілими від кримінальних правопорушень у 34,4 % - 37,6 % випадків (у 2016 році усього осіб, які потерпіли від кримінальних правопорушень – 444617, з них жінок – 167099 осіб; у 2017 році – усього осіб, які потерпіли від кримінальних правопорушень – 374238, з них жінок – 133633 осіб; у 2018 році усього осіб, які потерпіли від кримінальних правопорушень – 344780, з них жінок – 118444 особи).

З усіх тяжких та особливо тяжких злочинів жінки стають потерпілими: у 2016 році – у 37,4% (усього потерпіло від тяжких та особливо тяжких злочинів – 187620 осіб, з них жінок - 70222); у 2017 році – 36, 3% (усього потерпіло від тяжких та особливо тяжких злочинів – 165933 особи, з них жінок - 60235); у 2018 році – 35,3 % (усього потерпіло від тяжких та особливо тяжких злочинів – 136623, з них жінок - 48220).

Таким чином динаміка тяжких та особливо тяжких злочинів, потерпілими від яких є жінки становить - 2,1 % за період з 2016 по 2018 роки.

Питома вага умисних вбивств серед тяжких та особливо тяжких злочинів від яких потерпіли жінки у 2016 році становить 1,4%, у 2017 році - 0,8 %, у 2018 році - 1 %.

Питома вага згвалтувань серед тяжких та особливо тяжких злочинів від яких потерпіли жінки у 2016 році становить 0, 4%; у 2017 році – 0, 3 %, у 2018 році – 0, 4 %.

Питома вага тяжких тілесних ушкоджень серед тяжких та особливо тяжких злочинів від яких

потерпіли жінки у 2016 році становить 0,6%; у 2017 році – 0,6 %, у 2018 році – 0,8%.

Потерпілими від умисних вбивств жінки є: 2016 рік - у 27,9 %; у 2017 році – 16,8%, у 2018 році – 28,1 %.

Потерпілими від зґвалтувань жінки є: 2016 рік – 90,9%; у 2017 році - 89,3%; у 2018 році – 86,3%.

Від тяжких тілесних ушкоджень жінки є потерпілими: у 2016 році - 17,8 %; у 2017 році – 17,1 %; у 2018 році – 17,7 %.

Найчастіше жінки стають потерпілими у сфері сімейно – побутових відносин.

Статистика свідчить про посилення напруженості сімейних відносин і зростанні сімейного насильства. З даними Генеральної прокуратури щороку органами Національної поліції реєструється близько тисячі правопорушень, пов'язаних з насильством в сім'ї. Потерпілими від правопорушень, пов'язаних з насильством в сім'ї (до 2019 року кримінальна відповідальність за домашнє насильство не була встановлена) жінки є: у 2016 році - 74,5 %; у 2017 році – 76,5 %, у 2018 році – 78,1 % (динаміка - + 3,6 %). За даними О.М. Гуміна, особами, які постраждали від фізичного насильства у сфері сімейних відносин жінки складають 51,7 %, від психічного насильства жінки є потерпілими у 64,1 %, жертвами сексуального насильства жінки стають у 80,6 %, дружина, як постраждала від економічного насильства, становить – 76,7 %.

Матеріали, вивчених нами кримінальних проваджень також свідчать про переважно жіночій склад потерпілих від злочинів в сімейно-побутовій сфері. При цьому відзначається досить стабільна група складів злочинів, скоєних по відношенню до жінок в сім'ї.

В цілому в залежності від ступеня криміногенної і конфліктної ситуації, характеру і ступеня суспільної небезпеки дій особи по вирішенню конфлікту можна виділити дві основні форми протиправної поведінки в сім'ї, передбачені чинним законодавством:

1. Дії в сфері сімейного насильства, що не містять ознак злочину - правопорушення (адміністративні проступки, цивільні правопорушення)

2. Дії в сфері сімейного насильства, які містять в собі ознаки кримінально-правової норми – злочини.

Злочинні діяння, будучи, найбільш небезпечним різновидом протиправної поведінки в сім'ї, в свою чергу представлені трьома відносно самостійними групами злочинів;

- насильницькі злочини проти особи,
- насильницькі злочини проти громадської безпеки та громадського порядку,
- злочини проти власності.

З виділених груп найбільш поширені діяння, що охоплюються першою групою - це насильницькі злочини проти особи.

У свою чергу цю групу злочинів можна поділити на дві підгрупи; основну і факультативну.

Основну підгрупу насильницьких злочинів становлять тяжкі та особливо тяжкі насильницькі злочини проти особи, а також окремі злочини середньої тяжкості, які посягають на такі важливі об'єкти кримінально-правової охорони, як життя, здоров'я, статевая недоторканість і свобода особистості. До них належать такі склади злочинів; вбивство (ст. ст.115 КК України), доведення до самогубства (ст. 120 КК України), умисні тяжкі та середньої тяжкості тілесні ушкодження (ст ст. 121, 122 КК), зґвалтування і насильницькі дії сексуального характеру (ст.ст. 152,153 КК).

До факультативної підгрупи насильницьких злочинів можна віднести:

1.Злочин проти здоров'я: умисні легкі тілесні ушкодження (ст. 125 КК), побої (ст. 126 КК), катування (ст.127 КК).

2. Злочини, небезпечні для життя і здоров'я: погроза вбивством (ст. 129 КК)

3. Злочини проти волі, честі та гідності: незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ст.126 КК).

4. Злочин проти статевої свободи і статевої недоторканності: примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК)

Питома вага зазначених діянь мають місце при розгляді такого явища, як сімейне насильство по відношенню до членів сім'ї, проте, як показує аналіз вивчення кримінальних проваджень і судової практики, деякі з них є найбільш типовими в даній сфері.

Так, велику поширеність в сімейному насильстві має нанесення потерпілим тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості. Якщо в рамках сімейного насильства відбуваються діяння, які заподіюють безпосередньо шкоду здоров'ю жертви, то скоєне буде кваліфікуватися за ст. 126-1 Кримінального кодексу України «Домашнє насильство». На частку злочинів, які кваліфікуються відповідно до ст. ст. 121 КК України, як умисне заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, потерпілими від яких стали жінки припало до 0,2 % кримінальних справ.

Згідно з даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, проти кожної п'ятої жінки світу хоч раз у житті було скоєно фізичне або сексуальне насильство, отже, кожна п'ята жінка хоча б один раз у житті зазнає побиття або зґвалтування.

Досвід показує, що абсолютно переважаючу більшість потерпілих від сімейного насильства (за даними американських дослідників, близько 95%) становлять жінки й дівчата [4, с. 20].

Найчастішими проявами насильства, від яких страждають жінки є (в порядку зменшення): словесні образи (нецензурна лайка, картання); психологічний тиск (приниження гідності у присутності сторонніх, залякування, плітки); фізичне насильство (побиття, загроза для життя); сексуальне примушення.

Згідно з нашим дослідження жінки частіше стикаються з насильством в сім'ї у дорослому віці (35%). У більш ніж 30% потерпілі стикалися з

психологічним насильством (найчастіше це психологічне насильство - приниження та образи), 24% з фізичним (різного ступеня тяжкості тілесні ушкодження), 15% - з економічним (повне або часткове позбавлення коштів, контроль за використанням коштів тощо), близько 1% - з сексуальним насильством.

Основною причиною виникнення ситуацій пов'язаних з насильницькими діями в більшість випадків є стан алкогольного сп'яніння кривдника. Найчастіше кривдником виступав чоловік або співмешканець.

В більше ніж 60% потерпілі не звертались по допомогу, решта переважно звертались до інших родичів.

Для жінок-жертв сімейного насильства характерні, на думку більшості експертів, пасивно-споглядальна позиція, почуття страху, тривожність, терплячість, що доходить до жертвовності, ригідність установок. Відзначається наявність низької самооцінки, невпевненості в собі, залежності від чоловіка, неврівноваженості, яка може виявлятися у підвищеній емоційності, вразливості або неадекватних реакціях, агресивності. До того ж розвинені невротичні механізми психологічного захисту – схильність до стереотипної поведінки, регресу в стані підвищеної збудливості – не дають цим жінкам можливості в ситуації конфлікту діяти конструктивно, адже для цього необхідно щонайменше вийти за межі ситуації, побачити її під іншим кутом зору і змінити власні стереотипи поведінки.

Як підкреслюють експерти, часто жінки, які потерпають від сімейного насильства, мають виражені акцентуації характеру – депресивну, тривожну, демонстративну. Акцентуації характеру є варіантом психічної норми, проте вони свідчать про наявність у людини яскраво виражених рис характеру, що пов'язані з типом її реагування, основними потребами, захисними механізмами.

Так, наприклад, для людей з депресивною акцентуацією характерний постійний або такий, що виникає періодично, депресивний стан, що характеризується зниженим настроєм, низькою активністю, відчуттям втоми, схильністю до самозвинувачень, песимістичними очікуваннями щодо майбутнього, навіть суїцидальними думками. Для тривожних жінок характерне, зокрема, відчуття немотивованої тривоги, невпевненість, а також гіпервідповідальність за дитину, намагання все передбачити і запобігти всім можливим негараздам. Тривожні та депресивні жінки дуже емоційно чутливі, схильні до глибоких переживань, на відміну від істеричних, які здатні до бурхливих емоційних сплесків, що насправді є досить поверховими і часто мають демонстративний характер. Проте саме такі сплески, як правило, провокують чоловіків до застосування насильства щодо жінок.

Таким чином, жінки, що відзначаються вказаними рисами, справді є досить вразливими щодо сімейного насильства: через свою залежність

і пасивність, нездатність постояти за себе (тривожні та депресивні жінки) або неврівноваженість, емоційні сплески (істеричні, демонстративні жінки) вони є потенційними жертвами насильства насамперед з боку власних чоловіків.

Також експерти зазначають, що спостерігали в жінок-жертв сімейного насильства низький рівень самоусвідомлення: вони погано усвідомлюють себе як людину, втратили власне Я, не орієнтуються у своїх потребах та бажаннях, мають виражений мазохістичний компонент, який базується, вочевидь, на негативному досвіді власного дитинства. Дійсно, постійне насильство має наслідком особистісні зміни. "Жертва любить свого ката, повне самознищення", – констатує один з експертів.

Окремі експерти вказують на такі особливості жінок-жертв сімейного насильства: невисокий освітній та культурний рівень, амбівалентність, порушення статевої ідентифікації. Амбівалентність характеризує почуттєву сферу людини. Вона виявляється в суперечливості емоційних ставлень людини до певного об'єкта. Так, це можуть бути стійкі почуття до членів сім'ї водночас із протилежними за модальністю ситуативними емоціями (наприклад любов, повага – і одночасно образа або зневага – і в той же самий час жалість). Амбівалентність почуттів може виявлятися як непослідовність, суперечливість поведінки людини, хитання та сумніви у ситуації вибору. Можна зробити припущення, що саме непослідовність поведінки, постійні хитання є тими факторами, що провокують насильство стосовно таких жінок.

Щодо порушення статевої ідентифікації як чинника сімейного насильства по відношенню до жінок, то тут можна припустити, що жінки, чия поведінка суперечить загальноприйнятим нормам, уявленням про поведінку дружини, матері, частіше потерпають від сімейного насильства, ніж ті, які поводяться у відповідності до цих уявлень[5].

Таким чином, можемо з психологічної точки зору жінки – жертви це жінки, які через систематичне насильство зазнали особистісних змін, які проявляються в депресивних, тривожних, демонстративних акцентуаціях характеру, які свідчать про наявність у людини яскраво виражених рис характеру (низька самооцінка, тривожність, жертвовність), що пов'язані з типом її реагування, основними потребами та захисними механізмами.

За даними Міністерства соціальної політики в Україні у 2019 році зареєстровано майже 95 тисяч осіб, які мають статус потерпілих внаслідок домашнього насильства. З початку 2018 року, коли Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" набрав чинності, кількість звернень з вказаних питань зросла на 23 тисячі (2017 рік – 92,1 тис., 2018 рік – 115,5 тис.).

За словами заступника Міністра соціальної політики з питань європейської інтеграції Сергія

Ніжинського, за 10 місяців 2019 року зафіксовано близько 95 000 звернень з приводу домашнього насильства, що на 11 % більше, ніж за аналогічний період минулого року. Основна кількість звернень – від жінок, більше 84 000, більше 10 000 звернень – від чоловіків, 775 звернень – від дітей. І це незважаючи на високу латентність проблеми. В центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді обліковувалось 5 552 сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах, з приводу жорстокого поводження, зокрема домашнього насильства, у яких виховується 1822 дітей[6].

Висновок. Представлені дані жахають своїми масштабами, навіть не дивись на те, що реальні випадки сімейного насильства, існуючого на території України можуть в кілька разів перевищувати всі наведені показники.

Необхідність введення державою офіційної статистики на сьогоднішній день представляється просто очевидною. Це необхідно для того, щоб реально оцінити масштаби цього явища, визначивши його рівень структуру та динаміку і виявивши існуючі тенденції, що характеризують всю специфіку і своєрідність злочинів, що вчиняються в сім'ї.

ГРНТИ - 10.09.91: История Государства и Права Отдельных Стран
УДК- 343.13

Список літератури:

Глобальный индекс миру 2018. URL: http://bintel.com.ua/uk/article/06_15_gpi/

Статистические данные. Всемирная организация здравоохранения. URL: <https://www.who.int/countries/ukr/ru/>

Гумін О.М., Зубач І.М. Жертва кримінальної насильницької поведінки: віктимологічна характеристика особи. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2015. № 825. С. 315-413.

Максимова Н. Ю., Мілотіна К. Л. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства : Навч.-метод. посіб. К., 2003. 343 с.

Мустафаєв Г. Ю. Соціально-психологічна характеристика осіб, які зазнають насильство в сім'ї. URL: undacia.org.ua/index.php/stati/58-socialno-psyhologichna-harakteristika-osib-yaki-zaznaly-nasylstva-v-simji

Ніжинський С. Українці менше замовчують випадки домашнього насильства, а це – свідчення рівня довіри до органів державної влади. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/17895.html>

Хачатрян Самвел Арташесович

*Кандидат юридических наук, доцент,
профессор Гаварского Государственного Университета Армении*

ЗОРОАСТРИЙСКИЙ ПОГРЕБАЛЬНЫЙ ОБРЯД НАД ПРЕСТУПНИКАМИ В ДОХРИСТИАНСКОЙ АРМЕНИИ

Samvel A. Khachatryan

*Candidate of Law, Associate Professor,
Professor at Gavar State University of Armenia*

ZOROASTRIAN FUNERAL RITE FOR CRIMINALS IN PRE-CHRISTIAN ARMENIA

Аннотация. В статье утверждается, что до христианизации Великой Армении в 298-301 годах армянское право и государство были зороастрийскими. Одним из важнейших доказательств этого является описанная Агатангелосом казнь и погребальный обряд христианских монахинь Рипсимэ, Гаянэ и их подруг, считавшихся преступницами, проведенные по нормам зороастрийского права. По такому же обряду, по свидетельству армянских историков Мовсеса Хоренаци и Егише, были казнены в 1 веке царевна Сандухт в Армении, и в 5 веке – христианские священники в Персии. Погребальные обряды такого рода над преступниками описаны только в этих древних армянских источниках познания права и ранее никем не изучались.

Abstarct. The article says that prior to the full Christianization of Greater Armenia, in 298-301 the Armenian law and the state used to be Zoroastrian. One of the most important proves of this, as described by Agathangelos, is the execution of holy nuns of Hripsime, Gayane and their friends, who were considered criminals, carried out in line with the norms of the Zoroastrian law. According to the testimony of Armenian historians Movses Khorenatsi and Yeghishe, Princess Sandukht was executed in the 1st century by the same burial rite in Armenia, and Christian priests - in Persia in the 5th century. Such funeral rites for criminals have been described only in these ancient Armenian sources of knowledge of law and have not been studied by anyone before.

Ключевые слова: Агатангелос, Тиридат Третий Аршакуни, Рипсимэ, Гаянэ, Армянское зороастрийское право, Армянское христианское право.

Key Words: Agathangelos, Tiridates III Arshakuni, Hripsime, Gayane, Armenian Zoroastrian law, Armenian Christian law.

В армянской историографии и литературе преобладает точка зрения, что начиная со времен нашествия Александра Македонского и до конца 3-го века н.э. в Армении господствовал эллинизм. Полностью отвергается принадлежность Армении и армянского народа к зороастрийской цивилизации. Считается также, что Агатангелос (Агафангел) является историком не конца 3-го и начала 4-го веков, а конца 5-го века, и свою книгу «История Армении» он написал не как очевидец и секретарь (дпир) царя Великой Армении Тиридата Третьего Аршакуни (282-332гг.), а на основе легенд, народных сказаний и описаний жития святых [1., с.503-507; 6. с.147-166, 341-354; 7. с. 15-85; 25, 26, 27].

В наших трудах ранее было доказано, что до принятия христианства в 298-301гг. в Армении господствовало именно зороастрийское право и религия, а государство было зороастрийским. Казнь монахинь Рипсимэ, Гаянэ и их подруг, и погребальный обряд, совершенный над ними, является подтверждением этого. Было доказано также, что Агатангелос свою книгу написал именно как очевидец. История мученичества и казни монахинь, описанная им, является не народным сказанием, как считают армянские и иностранные авторы, а историческим событием, которое стало детонатором христианизации Армении, а затем и Римской империи [10, 11,12, 23, 24].

В первой части своей книги Агатангелос рассказывает о событии, которое определило дальнейшую судьбу Армении. В столицу страны из окрестностей Рима, преследуемые римскими властями, прибыли 72 монахини, с настоятельницей Гаянэ во главе. Среди монахинь была ее родственница Рипсимэ, девушка «неописуемой красоты». Они поселились в винодельнях близ столичного города Вагаршапата (нынешний Эчмиадзин).

Когда распространились слухи о приезде монахинь, царь Тиридат Третий приказал разыскать их и узнав о красоте Рипсимэ, пожелал жениться на ней. К винодельням, где жили монахини, были отправлены сваты с подарками. С ними были и писцы, которые описывали происходившие события, т.е. весь процесс носил правовой характер. Принесли также носилки, чтобы с почетом, торжественно перевезли девушку во дворец. Но монахиня Рипсимэ наотрез отказалась от брака, в присутствии придворных и горожан, которые, готовясь к свадьбе царя, пели и плясали, подарки царя швырнула на землю. Узнав об этом царь приказал приволочь ее во дворец. Во дворце Рипсимэ заперли в одной из комнат. Когда царь попытался овладеть ею, она оказала отчаянное сопротивление. Тогда во дворец доставили настоятельницу Гаянэ, тоже волоча ее по земле, чтобы она уговорила свою родственницу. Но Гаянэ не стала этого делать, а заклинала Рипсимэ не подчиняться воле царя. За это ей разбили губы, которыми она совершила дерзкое преступление, призывая к неподчинению воле повелителя, и

заключили в темницу. После этого, как пишет Агатангелос, Рипсимэ все же удалось сбежать из дворца. Она вышла из города, пошла к подругам, рассказала им о случившемся и зная, что ее должны казнить, отправилась на безжизненный песчаный холм, лишенный растительности, где стала молиться. Видимо она знала, что на этом **пустынном, песчанном, лишенном зороастрийских святых стихий – земли, растительности, огня и воды месте, можно было провести казнь.** Поэтому она и отправилась на этот холм. К ней, дождавшись темноты, «**в ту же ночь** поспешно пришли князья и с ними верховный палач с палачами, с **горящими факелами в руках.** Они тут же подошли, связали ей руки и хотели вырвать язык. А она добровольно раскрыла рот и высунула язык. **Затем они сняли с нее разорванную одежду, вбили в землю четыре кола, привязали два к ногам и два к рукам и сильно натянули (канаты).** Поднесли факелы и долгие часы жгли и палили ее тело пламенем факелов, ее **лоно забросали камнями,** а внутренности вынули и выбросили, и пока она еще была жива, выкололи ей глаза... приговаривая: **Всякий, кто осмелится пренебречь приказами царей и преступить их, погибнет, как она.** Монахини, узнав о казни Рипсимэ, «хотели предать земле ее тело, то их, числом тридцать два человека, изрубили мечами». **С них тоже были сняты все одежды, а их тела были растянута на кольях там же** [1. с.114; 14. с.74].

Далее Агатангелос описывает уже казнь св. Гаянэ и двух монахинь, сопровождавших ее в царский дворец. Он пишет, что «ранним утром» (т.е. когда еще темно - С.Х.) к царю, «впавшему в оцепенение от любви», пришел главный палач, чтобы получить приказ о казни Гаянэ. Он напомнил царю, что все те, «которые презирали богов и царские приказы», должны быть казнены. И что «колдунья (Гаянэ), которая совратив, погубила прекрасную деву», еще жива. Царь назвал христианскую секту «колдовской» и заявил, что они «запрещают наслаждаться земными благами и не боятся смерти». Он приказал «вырвать ей (Гаянэ) с корнем язык, а затем убить ее за то, что она осмелилась своими вредными советами погубить деву...», которая из-за ее советов посмела быть **неблагодарной богам...**» [1. с.118; 14. с.76].

Получив приговор, палач приказал «вывести Гаянэ и двух ее подруг в цепях за пределы города, под городскую стену, к дороге, «ведущей к мосту Мецамор, где **обычно казнили всех приговоренных к смерти,** в болотистом месте, близ рва, окаймляющего город. **Для каждой из них вбили в землю по четыре кола... После этого сорвали с них одежду и распяли каждую на четырех кольях...**, заживо содрали с трех святых кожу. Затем, проколов им затылки, выдернули оттуда языки. И выворотив из живота кишки, вынули через лоно и так как свянтые еще были живы, отсекали им головы» [1. с.118-120; 14. с.76]. Характерно, по этим погребальным обрядам

палачей сопровождали царедворцы, но жрецов с ними не было. Не упоминается и о дахме, на которую обычно помещали привязанные к кольям тела умерших. Подчеркнем, Агатангелос отмечает, что Гаянэ и ее подруг, в отличие от Рипсимэ, казнили уже на специально подготовленном для казни преступников месте. Все эти изощренные способы казни не были жестокой изобретательностью палачей. Очевидно, что **над монахинями была совершена казнь по особому, и совершенно официальному, зороастрийскому погребальному обряду**. Все пытки и мучения соответствовали характеру совершенных ими «преступлений».

Задолго до этих событий, по описанию Мовсеса Хоренаци, в конце 1-ого века, на случайном, пустынном и каменистом холме в области Артаз Великой Армении, была казнена Сандухт, дочь армянского царя Тиридата Первого Санатрука (51/54-78гг.). По его приказу после казни ее тело было и оставлено там же, потому что Сандухт совершила тяжкое преступление - отреклась от зороастризма и приняла христианство. С ней были казнены апостол Фаддей и другие святые. Отметим, что эти казни также были проведены не на специальных дахмах, на которых зороастрийцы **выставляли трупы умерших**, а там, где настигли «преступников». И их тела были оставлены (брошены) там же, на каменистом месте [2. с.184-190; 3. с.2193-2196]. Такой погребальный обряд, проводимый на каменистых, песчаных местах, практиковался и в самой Персии. Через 150 лет после казни святых Рипсимэ и Гаянэ, по свидетельству историка Егише, армянских священников Саака, Гевонда и других, попавших в плен к персам после восстания 451 года. Их **приволокли на пустынное, каменистое место, раздели и привязав каждого к четырем кольям, подвергли жесточайшим пыткам и казнили**. Их тела были оставлены на камнях [4. с. 338, 366].

Как уже было сказано, в армянской историографии, отрицается историчность этих событий. Невероятным считается, что царь Тиридат Третий мог жениться на иностранке неизвестного происхождения, потому что он уже был женат и его женой была царица Ашхен. Невероятной считается и история о сопротивлении царю Рипсимэ, а также история о том, что Гаянэ приволокли во дворец, чтобы она склонила свою воспитанницу к браку с царем. Возникают также вопросы: зачем царю была нужна была помощь Гаянэ, если он мог добиться своего без нее? Почему Рипсимэ после побега из дворца пошла на песчаный холм и там ждала палачей? И почему этих беззащитных женщин казнили такими изощренными способами? Эти вопросы так и не нашли внятных ответов. Они остаются предметом споров и спекуляций, так как до сих пор нет понимания того, что до принятия христианства Армения была частью зороастрийского мира, и там господствовало зороастрийское право. С позиций

же зороастрийского права все действия царя и его окружения легко объяснимы, логичны и понятны.

О том, что в Армении действовало именно зороастрийское право, и что события связанные с монахинями достоверны, свидетельствует и то, что царь Тиридат Третий хотел жениться на Рипсимэ. Хотя царь был женат и при нем несомненно был еще и гарем, но по правовому институту Хетукдаса - зороастрийского брачно-семейного права он мог жениться много раз и иметь неограниченное число наложниц [18. с. 363]. И все действия, предпринимаемые царем в отношении брака с Рипсимэ, носили официальный, правовой характер. Царь зороастриец не мог публично допустить произвол, показав дурной пример своим подданным. Но не ясно, в какие брачные отношения собирался вступить с ней царь. Существовало несколько видов зороастрийского брака. Самим главным из них являлся полноценный брак, называемым «Патихшах». Понятно, что в такой брак с Рипсимэ царь не мог вступить. Имелись и разновидности неполноценных браков, одним из которых был брак «ччакар». В таком браке жена считалась «патчен» - копией жены, служанкой (или рабыней), «даятельницей», и не могла стать членом семьи мужа. В такой брак могли вступать бездетные вдовы с агнатом своего умершего мужа [5: с. 42-60; 18. с.84-94]. И поскольку Христос - божественный жених Рипсимэ умер, то она, по зороастрийскому праву, могла считаться бездетной вдовой. Поскольку Тиридат тоже считался «богоподобным», потомком богов [1. с.80; 14. с.57], то такой брак мог иметь место. Но, скорее всего, царь собирался вступить с Рипсимэ в брак «багаспан» или «байаспан» - союз, скрепленный богами. Правовой статус невесты в браке «багаспан» был более высок. В данном случае речь идет о браке совершеннолетней девушки, которая выдается замуж своим отцом, братом или **опекуном** и предполагает ее вступление в семью мужа [18. с. 104-113]. По сути дела, для Рипсимэ было уготовлено более высокое социальное положение - состояние наложницы, а не служанки-даятельницы. Но для вступления в такой брак нужно было согласие как самой Рипсимэ, так и ее **опекуна** Гаянэ. Именно поэтому ее и приволокли во дворец. Она должна была дать свое согласие на брак и уговорить Рипсимэ. После того, как Рипсимэ решительно отказалась «от великой чести», «проявив неблагодарность», а Гаянэ не только не уговорила Рипсимэ прекратить сопротивление, но и посоветовала ей быть «стойкой и непоколебимой», оставаться верной Христу, царь назвал ее колдуньей, проявивший презрение и неуважение к царю, говорившей дерзости, «применявшей острый язык», и подстрекавшей «не подчиняться своему повелителю». За эти преступления, совершенные ими, предусматривалась казнь [1., с.108; 14. с.71].

Агатангелос пишет также, что Рипсимэ, проявив сверхчеловеческие усилия, вырвалась из рук охранников и убежала из дворца. Он видит в этом вмешательство божественной силы. Конечно

же, она не могла вырваться из дворца. Рипсимэ просто выпустили (выгнали) из дворца. Брак не состоялся, потому что Рипсимэ и Гаянэ не дали согласие на это. Поэтому царь, как законопослушный зороастриец, тоже отказался от брака. Он не мог поступить противоправно и насильно овладеть девушкой.

В армянской историографии также преобладает мнение, что царь Тиридат Третий приговорил Рипсимэ к казни из мести, совершив произвол и злоупотребив своей властью. Но это не так. Монахини были осуждены и казнены совершенно законно. Подчеркнем, что зороастрийское государство было правовым государством и произвол был невозможен. По этому праву в деяниях св. Рипсиме содержалось несколько составов преступлений. Согласно древнеперсидскому источнику познания зороастрийского права «Арта Вирап Намак», когда Арта Вирап (Вираз, Вираф) в сопровождении богов Сроша Праведного и Атура посетил ад, состоящий из ледяных и **темных ям**, он увидел там множество душ, которых мучали демоны и хрэфстары – змеи, скорпионы и т. п. Там была душа женщины, **«язык которой был вытаснен из горла»**, так как в земной жизни **«своего мужа и повелителя она презирала, проклинала...»**. Другая душа женщины, рот которой был разбит, попала туда потому, что на земле **«занималась колдовством»**. В одной из ям он видел душу женщины, которая раздирала железным гребнем свой живот и грудь. Оказывается, **«она в земной жизни презирала своего мужа и повелителя, плохо относилась к нему...»**. Еще одна душа женщины, «которая лизала языком горячую печь», попала в ад потому, что в земной жизни она **«ссорилась со своим мужем и повелителем, употребляла собачий язык, была острой на язык и непослушна ему. Она не соглашалась сожительствовать с ним, когда он желал этого»**. В следующей яме он видел душу женщины, **«язык которой был отрезан, глаза выбиты»**. Оказалось, что «на земле она была распутницей, много колдовала и от нее исходило много грехов». В другой яме мучалась душа женщины, **«язык которой жгли»**. Оказалось, что **«на земле она была острой на язык и своим языком она причинила много страданий своему мужу и повелителю»**. Он видел также души «мужчины и женщины, **чьи языки были отрезаны. Это были души злодеев, которые на земле говорили неправду, распространяли ложь и небылицы»** [13. с.75, 90, 93, 95, 102, 107; 16. с.111, 119, 121, 123, 125-127]. К тому же Рипсимэ, как говорил царь, была **«неблагодарной богам, которые одарили ее неопишуемой красотой, но она из-за чужих верований погубила себя»** [1. с. 118; 14. с. 76]. Как видим, казнь монахинь и предшествующие ей пытки соответствовали содеянным ими преступлениям, а очередность пыток была предписана законом. И описанные Агатанелосом подробности казней служат

подтверждением того, что эти события действительно имели место.

Подтверждением того, что казни монахинь совершались по зороастрийскому погребальному обряду, являются следующие обстоятельства: 1. Обряд совершался без участия жрецов, в темноте. 2. Казнь и погребальный обряд Рипсимэ и 32 монахинь были совершены на песчанном холме, лишенном святых стихий, а **не на дахме**, а казнь Гаяне и ее двух подруг – на площадке, специально сооруженной на болоте, и также **не на дахме**. 3. К месту казни их волочили по песчанной, каменистой почве. 4. С них сняли одежду, как это требуется в 23-25 строфах восьмого фразарда «Похоронный обряд» Авесты. Не снятие с мертвых одежд считалось преступлением [15. с.101-102]. 5. Их конечности привязали к четырем кольям, чтобы собаки, дикие звери и птицы не растащили части их тел и не осквернили ими святые стихии: землю, воду, огонь. 6. Перед смертью им причинили невероятные страдания. 7. После казни их тела перенесли на дахму, а оставили брошенными на местах казни, чтобы на них, согласно строфе 14 фразарда «Земля» и строфы 72 фразарда «Похоронный обряд» Авесты, напал дэв Друхш-йа-Насу в облике безобразной мухи и другие вредные насекомые [15. с. 88, 107].

При обычном зороастрийском погребальном обряде тела умерших переносились на дахмы, сооруженные на «высочайших местах», где, согласно 44-45 строфам 6-ого фразарда Авесты [28. с.355, 365-366] их плоть пожирали дикие птицы и собаки, специально содержащиеся при дахме. А Агатангелос пишет, что когда Григор Просветитель через **9 дней** после казни собрал тела святых монахинь, чтобы похоронить их по христианскому обряду, то они не были повреждены и даже не подверглись тлению [1, с. 126; 14. с. 79]. **Это означает, что в тех местах, где казнили святых дев, пожирающих трупы собак и птиц не было.**

Ф. Вольф в своем переводе Авесты на немецкий язык называет дахму «местом трупов» (**Leichenstätt**). Ф. Шпигель называет ее просто **дахмой** (dakhma) [29. Bd.1, с.140]. Согласно строфам 44-46 шестого фразарда «Предотвращение осквернения земли и воды останками», а также строфам 1-11 восьмого фразарда «Похоронный обряд» Авесты трупы как праведников, так и простых зороастрийцев выставляются на дахмах, сооруженных «на высочайших местах...», на которых достоверно известно, что есть пожирающие трупы собаки и пожирающие трупы птицы» [28. с.355, 365-366]. На основе этих фразардов Авесты можно прийти к выводу, что дахма считалась святым местом, преддверием царства небесного. Это подтверждается и тем, что парфянское слово **daxm** на армянском языке переводится как «благочестивый человек», а **daxmak** - «зороастрийское кладбище», т.е. место для погребения благочестивых [9. с. 57]. Таким местом для проведения погребальных обрядов и хранения костей умерших, как пишет Мовсес

Хоренаци, была крепость Ани Камах, возведенная на высокой горе, где хранились кости армянских царей династии Аршакидов. Слово «**Камах**» на древнеармянском означает «костехранилище» (на персидском языке «уздан», «остадан»). Он также описывает погребальный обряд армянского царя Арташеса Третьего Аршакида (конец 1-ого века). Тело этого царя издали принесли в крепость Ани-Камах в области Анахитакан, и «погребли» там. Форму погребения Хоренаци не описывает [2. с. 226-230].

Мери Бойс о погребении преступников-зороастрийцев пишет следующее: «Если какой-либо парс (зороастриец) **плохо себя вел**, его исключали из общины... Жрецы отказывались совершать для него богослужения, он не имел права войти в храм огня, **а тело его после смерти не могло быть помещено на дахме**» [22. с.222-223]. Ей не известно, где и как производилось выставление трупов умерших преступников-зороастрийцев, а также казнь и выставление (труположение, выброс) тел преступников – не зороастрийцев. Это неизвестно и М. Мейгарчиану, И. Пьянкову, А. Хисматуллину, В. Крюковой, в своих исследованиях использовавших все данные, существующие в мировой литературе [19, с.65; 20. с.169-254; 21. с.360-364].

На основе вышеизложенного мы приходим к заключению, что существовали следующие виды зороастрийского погребального обряда. **1. Труположение или выставление трупа на дахме**, т.е. на освященном месте, с изолирующей подстилкой. В этом случае предусматривалась целая череда омовений, молитв и песнопений, исполняемых жрецами. Так выставлялись трупы зороастрийцев, которые не совершили греховных поступков и даже тех, которые рассказали в своих грехах и эти грехи были отпущены» [11. с. 44-52] 2. Оставление или «бросание трупов» преступников - зороастрийцев и не зороастрийцев после казни на **специально подготовленных площадках-кладбищах, расположенных в низинах; на болоте**. Именно так поступил царь Ирана Арташир Папакан, приказав хербеду (главе магов) отвести свою зороастрийку жену, которая пыталась отравить его, «к гробнице» и казнить ее там [17. с. 78]. На таких же площадках выбрасывали и оставляли трупы «плохо ведущих себя» зороастрийцев, о которых пишет Мери Бойс. На таком же месте казнили Гаянэ и двух ее подруг. 3. Казнь не зороастрийцев-преступников и оставление (бросание) их трупов **на песчаных, каменистых местах**. На таком «демоническом» месте была совершена казнь и погребальный обряд Рипсимэ и ее подруг. На таком же месте казнили Сандухт - дочь царя Тиридата Первого Санатрука, апостола Фаддея, а также пленных армянских священников в Персии. Можно предположить, что кости казненных не сохранялись.

Итак, нами доказано, что только в упомянутых армянских источниках, и подробнее всего у Агатангелоса, описан погребальный обряд

преступников. Ни в Авесте, ни в других авестийских источниках такой обряд не описан, и он никем не исследован.

Следует также отметить, что на местах гибели святых монахинь Рипсимэ, Гаянэ и их подруг после христианизации Армении в 301 году были воздвигнуты часовни, а позже - храмы св. Рипсимэ и св. Гаянэ, действующие и сегодня.

Литература на армянском языке

1. Агатангелос. История Армении. Пер. с древнеармянского на новоармянский язык и комментарии Тер-Гевондяна А.Н. Ереван, изд. Ереванского университета, 1983, с. 503-506.

2. Мовсес Хоренаци, Истоия Армении, Ереван. Изд. Ергосунта, 1981.

3. Мовсес Хоренаци. История святых сестер Рипсиме и других//Сборник армянских летописей и трактатов. Т. 1, Антилиас, Ливан, 2003. с. 2193-2196.

4. Егише, О Вардане и армянской войне. Ереван, Изд. Ер. Гос. университета, 1989.

5. Сукиасян А. Древнеиранское право по Сасанидскому Судебнику. Изд. Ереванского университета, Ереван, 1980.

6. Абегиан М. история армянской литературы. В 6-и томах, т.1, 1944, с.147-166, 341-354.

7. Мкртчян А. Армянская словесность пятого века. Ереван, «Айастан», 1968, с. 15-85.

8. История армянского народа. В 8-и томах. Т.1, Ереван, изд. АН Арм ССР, 1971. С. 279-702, 891-918.

9. Налбандян Г. Парфяно-армянский словарь. Ереван, 1994.бд

10. Хачатрян С. А. Антисектантские указы царя Великой Армении Тиридата Великого и их аксиологический, юридический, логический и социологический анализ. Ереван, 2010.

11. Хачатрян С. А. **Преемственность как принцип армянского зороастрийского и раннехристианского права**. Ереван, 2019.

12. Хачатрян С. А. Волочение как средство раскрытия преступлений, как профилактическая мера и как вид наказания. Сборник научных статей Гаварского гос. университета Армении, № 1, 2013, с. 689-706.

13. Арта Вирап Намак. Перевод с пехлевийского текста и комментарий проф. Абрамяна Л.Т. Ереван, изд. АН Арм. ССР, 1958.

Литература на русском и других языках

14. Агатангелос. История Армении. Пер. с древнеармянского, вступительная статья и комментарии К. Тер-Давтян и С. Аревшатяна. Ереван. «Наири», 2004.

15. Авеста в русских переводах (1861-1996). Составление, общая редакция, примечания и справочный раздел И. В. Рака. Санкт Петербург, 1998.

16. Книга о праведном Виразе (Арда Вираз Намаг) и другие тексты. Введение, транслитерация пехлевийских текстов, перевод и комментарий О. М. Чунаковой. М., 2001,

17. Книга деяний Ардашира сына Папака. Транскрипция текста, пер. со среднеперс., введ., коммент. и глоссарий О.М. Чунаковой. М., Главная редакция восточной литературы издательства «Наука», 1987.
18. Периханян А. Г. Общество и право Ирана в парфянский и сасанидский периоды. М., 1983.
19. Мейтарчян М. Б. Погребальный обряд зороастрийцев. М., ИВ РАН, 1999.
20. Хисматуллин А., Крюкова В. Смерть и похоронный обряд в исламе и зороастризме. СПб., 1997, с. 169-254.
21. Пьянков И. О погребальном обряде бактрийцев//Центральная Азия от Ахеменидов до Тимуридов: археология, история, этнология, культура. СПб, 2005, с. 360-364.
22. Мери Бойс. Зороастрийцы. Верования и обычаи. Перевод с английского и примечания И. М. Стеблин-Каменского. Послесл. Э.А. Грантовского. М., «Наука», 1987, с. 222-223.
23. Хачатрян С. А. Указы Ездигерта Второго и его министра Михрнерсеха об отречении армян от христианства и их аксиологический, юридический, логический и социологический анализ. Ереван, 2009.
24. Khachatryan A. Samvel. Age groups law: children, youths, adults and elders in Zoroastrian and early Christian Armenia. European Journal of Humanities and Social Sciences, № 3, Vienna, 2018, p. 156-162.
25. Akta Sanktorum, Septembris, I. VIII, Antverpiae, 1762, P. 320-402.
26. The Teaching of Saint Gregori, transl. and comm. By R. W. Thomson. Cambridge, 1970.
27. Langlois V., Collection des historiens anciens et modernes de L'Armenie, T.I, Paris, 1867.
28. Wolff Fritz. Avesta - Die heiligen Bücher der Parsen, bersetzt auf der Bartolomae,s Altiranischem Wörterbuch. Strassburg, 1910.
29. Spiegel Friedrich. Avesta. Die heiligen Schriften der Parsen. Bd 1-3, Leipzig, Verlag von Wilhelm Engelmann, 1852-1863.

#1(53), 2020 część 6

Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe
(Ukraina, Kijów)

Czasopismo jest zarejestrowane i publikowane w Polsce. W czasopiśmie publikowane są artykuły ze wszystkich dziedzin naukowych. Czasopismo publikowane jest w języku polskim, angielskim, niemieckim i rosyjskim.

Artykuły przyjmowane są do dnia 30 każdego miesiąca.

Częstotliwość: 12 wydań rocznie.

Format - A4, kolorowy druk

Wszystkie artykuły są recenzowane

Każdy autor otrzymuje jeden bezpłatny egzemplarz czasopisma.

Bezpłatny dostęp do wersji elektronicznej czasopisma.

Zespół redakcyjny

Redaktor naczelny - Adam Barczuk

Mikołaj Wiśniewski

Szymon Andrzejewski

Dominik Makowski

Paweł Lewandowski

Rada naukowa

Adam Nowicki (Uniwersytet Warszawski)

Michał Adamczyk (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Peter Cohan (Princeton University)

Mateusz Jabłoński (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)

Piotr Michalak (Uniwersytet Warszawski)

Jerzy Czarnecki (Uniwersytet Jagielloński)

Kolub Frennen (University of Tübingen)

Bartosz Wysocki (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Patrick O'Connell (Paris IV Sorbonne)

Maciej Kaczmarczyk (Uniwersytet Warszawski)

#1(52), 2020 part 6

East European Scientific Journal
(Ukraine, Kiev)

The journal is registered and published in Poland. The journal is registered and published in Poland. Articles in all spheres of sciences are published in the journal. Journal is published in **English, German, Polish and Russian.**

Articles are accepted till the 30th day of each month.

Periodicity: 12 issues per year.

Format - A4, color printing

All articles are reviewed

Each author receives one free printed copy of the journal

Free access to the electronic version of journal

Editorial

Editor in chief - Adam Barczuk

Mikołaj Wiśniewski

Szymon Andrzejewski

Dominik Makowski

Paweł Lewandowski

The scientific council

Adam Nowicki (Uniwersytet Warszawski)

Michał Adamczyk (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Peter Cohan (Princeton University)

Mateusz Jabłoński (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)

Piotr Michalak (Uniwersytet Warszawski)

Jerzy Czarnecki (Uniwersytet Jagielloński)

Kolub Frennen (University of Tübingen)

Bartosz Wysocki (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Patrick O'Connell (Paris IV Sorbonne)

Maciej Kaczmarczyk (Uniwersytet Warszawski)

**Dawid Kowalik (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**

**Peter Clarkwood(University College
London)**

**Igor Dziedzic (Polska Akademia
Nauk)**

**Alexander Klimek (Polska Akademia
Nauk)**

**Alexander Rogowski (Uniwersytet
Jagielloński)**

Kehan Schreiner(Hebrew University)

**Bartosz Mazurkiewicz (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**

**Anthony Maverick(Bar-Ilan
University)**

**Mikołaj Żukowski (Uniwersytet
Warszawski)**

**Mateusz Marszałek (Uniwersytet
Jagielloński)**

**Szymon Matysiak (Polska Akademia
Nauk)**

**Michał Niewiadomski (Instytut
Stosunków Międzynarodowych)**

Redaktor naczelny - Adam Barczuk

1000 kopii.

**Wydrukowano w Ukraina, Kijów,
Pobedy Avenu, 56/1, Biuro 115**

**Sp. z o.o."Grupa Konsultingowa
"Образование и наука"**

**Ukraina, Kijów, Pobedy Avenu, 56/1,
Biuro 115**

E-mail: info@eesa-journal.com,

<http://eesa-journal.com/>

**Reprezentacja czasopisma naukowego
w krajach afrykańskich.**

Republika Angoli.

ADAMSMAT_SU_LDA,

**Sede: Rio Longa_ prédio Z11 Quarteirão Z,
N*23, Município: BELAS, província: LUANDA**

E_mail: Adamsmat@mail.ru

Contribuinte n* 5417331007

Tel:+244-929527658

**Dawid Kowalik (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**

**Peter Clarkwood(University College
London)**

**Igor Dziedzic (Polska Akademia
Nauk)**

**Alexander Klimek (Polska Akademia
Nauk)**

**Alexander Rogowski (Uniwersytet
Jagielloński)**

Kehan Schreiner(Hebrew University)

**Bartosz Mazurkiewicz (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**

**Anthony Maverick(Bar-Ilan
University)**

**Mikołaj Żukowski (Uniwersytet
Warszawski)**

**Mateusz Marszałek (Uniwersytet
Jagielloński)**

**Szymon Matysiak (Polska Akademia
Nauk)**

**Michał Niewiadomski (Instytut
Stosunków Międzynarodowych)**

Editor in chief - Adam Barczuk

1000 copies.

**Printed in the Ukraine, Kiev, Pobedy
Avenue, 56/1, office 115**

**LLC "Consulting group
"Образование и наука"**

**Ukraine, Kiev, Pobedy Avenue, 56/1,
office 115**

E-mail: info@eesa-journal.com,

<http://eesa-journal.com/>

**Representation of a scientific journal in
African countries:**

Republic of Angola

ADAMSMAT_SU_LDA,

**Sede: Rio Longa_ prédio Z11 Quarteirão Z,
N*23, Município: BELAS, província: LUANDA**

E_mail: Adamsmat@mail.ru

Contribuinte n* 5417331007

Tel:+244-929527658